

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ**

**Μουσειακή Πρόσβαση και Άτομα με
Προβλήματα Όρασης**

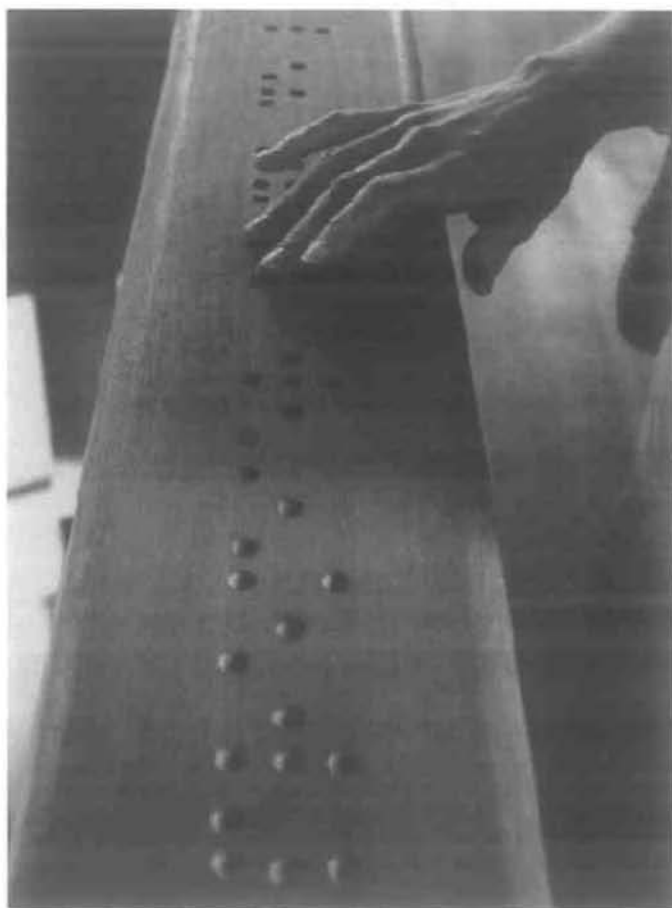
**Πτυχιακή Εργασία της
Γερασίμου Στυλιανής
Α.Μ.1005005**

**Α' Επιβλέπων: Κος Αργυρόπουλος Βασίλειος
Β' Επιβλέπουσα: Κα Νάκου Ειρήνη**

ΒΟΛΟΣ 2009

*«Μιλούμε πολύ γι' αυτούς που είναι κάτω από το φως και
ξεχνούμε εκείνους που είναι στο σκοτάδι... »*

Μπρεχτ

Ευχαριστίες

Σε αυτό το ανεπανάληπτο ταξίδι της γνώσης είχα την ευλογία να συναντήσω ανθρώπους που αποτέλεσαν σταθμό για την σκέψη μου και την κοσμοθεωρία μου, αισθάνομαι την εσωτερική ανάγκη να τους ανταποδώσω ένα ευχαριστώ από τα βάθη της ψυχής μου γι όλα όσα είχα την δυνατότητα να μάθω, να δω, να ζήσω όλους αυτούς τους μήνες.

Πρωτίστως, θα ήθελα να ευχαριστήσω τον καθηγητή μου κύριο Αργυρόπουλο Βασίλειο που δέχτηκε να αναλάβει την επίβλεψη της παρούσας εργασίας. Τον ευχαριστώ για την υπομονή που επέδειξε όλο αυτό το χρονικό διάστημα, πραγματικά ήθελε μεγάλη υπομονή για να δαμάσει την τόσο χαοτική μου σκέψη. Τον ευχαριστώ από την ψυχή μου για την καθοδήγηση, τις πολύτιμες συμβουλές και ιδέες του. Τον ευχαριστώ για τον χρόνο που αφιέρωσε στις συχνές διορθώσεις που απαιτούνταν για να φτάσει η εργασία στην τελική της μορφή. Αναμφίβολα η εργασία δεν θα ολοκληρωνόταν χωρίς την δική του πολύτιμη παρουσία και την συνεχή παρόθηση και ενθάρρυνση από την πρώτη κιόλας στιγμή που η εργασία βρισκόταν στα σπάργανα μέχρι το τέλος της. Θα ήθελα να ευχαριστήσω επίσης την κυρία Νάκου Ειρήνη ήταν πραγματικά μεγάλη τιμή που δέχτηκε να είναι η δεύτερη επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας, την ευχαριστώ τόσο για τον χρόνο που διέθεσε όσο και για τις πολύτιμες παρατηρήσεις της.

Ακόμη θα ήθελα να ευχαριστήσω το Αθανασάκειο μουσείο του Βόλου που δέχτηκε να ανοίξει τις πύλες του και να φιλοξενήσει την έρευνα μας. Οφείλω πραγματικά ένα μεγάλο ευχαριστώ απέναντι στο προσωπικό του μουσείου που με περισσή υπομονή αντιμετώπιζε τις συχνές μας επισκέψεις, ιδιαίτερος ευχαριστώ την κυρία Καλογιάννη Αιμιλία την προσωπική μας ξεναγό που έπαιξε καταλυτικό ρόλο κατά τις απτικές μας ξεναγήσεις, την ευχαριστώ για την διάθεση της αλλά και το χρόνο που μας αφιέρωσε. Επίσης ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στον σύλλογο Μαγνήτων τυφλών και ιδιαίτερος τον πρόεδρο του συλλόγου Λάμπρο Παρασκευά που δέχτηκε να μας στηρίξει και αγκάλιασε με χαρά την ερευνητική μας προσπάθεια. Ευχαριστώ τους εθελοντές μας για την υπομονή, τον χρόνο που διέθεσαν και την διάθεσή τους. Η επαφή με τον καθένα χωριστά μου προσέφερε και κάτι καινούριο, σίγουρα ήταν οι πρωταγωνιστές της παρούσας εργασίας χωρίς την συμβολή των οποίων, θα ήταν αδύνατη η πραγματοποίηση της ερευνάς μας.

Ακόμη ευχαριστώ τους αγαπημένους μου γονείς και τα αδέρφια μου που με ενθάρρυναν και με υποστήριζαν καθόλη την διάρκεια διεξαγωγής της παρούσας εργασίας. Επιπλέον ευχαριστώ θερμά όλες μου τις φίλες για την υποστηρικτική τους παρουσία και την υπομονή που επέδειξαν. Ιδιαίτερα ευχαριστώ την αδερφική μου φίλη Βίβιαν, που ήταν δίπλα μου και δέχτηκε να είναι συνοδοιπόρος μου κατά τις επισκέψεις μου στα μουσεία καθώς επίσης την ευχαριστώ και για την πολύτιμη βοήθειά της κατά την διαδικασία της βιντεοσκόπησης των ξεναγήσεων.

Τέλος ευχαριστώ όλους τους φανερούς και αφανείς πρωταγωνιστές της παρούσας εργασίας χωρίς την παρουσία των οποίων σίγουρα το αποτέλεσμα δεν θα ήταν το ίδιο.....

Π Ε Ρ Ι Ε Χ Ο Μ Ε Ν Α

Εισαγωγή.....	8
---------------	---

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ: Μουσειακή Αγωγή

1.1 Ορισμός και στόχοι Μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης.....	12
1.2 Σημασία της Μουσειοπαιδαγωγικής στην κοινωνική ένταξη των ΑμεΑ.....	16
1.3 Η Μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη στον Ελλαδικό χώρο.....	18

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ: Προσβασιμότητα

2.1 Η έννοια της πρόσβασης στην πολιτιστική ζωή.....	21
2.2 Γενική κατάσταση προσβασιμότητας στα μουσεία του Ελλαδικού χώρου.....	25
2.3 Βασικές αρχές προσβασιμότητας για επισκέπτες με προβλήματα όρασης.....	27
2.4 Σύμβολα προσβασιμότητας για άτομα με προβλήματα όρασης.....	29
2.5 Ειδικά μέτρα για την καλύτερη πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης.....	31
2.6 Εναλλακτικοί τρόποι προσβασιμότητας στην απτική πληροφορία.....	33
2.7 Προτεινόμενα μέτρα για την καλύτερη προσβασιμότητα των ατόμων με Προβλήματα όρασης.....	36
2.8 Γενική κατάσταση προσβασιμότητας στα μουσεία του εξωτερικού.....	38
2.9 Επιλεκτική παρουσίαση παροχών που προσφέρουν τα μουσεία του εξωτερικού στα άτομα με προβλήματα όρασης.....	40
2.10 Πρόσβαση και μουσειακά προγράμματα των Ελλαδικών μουσείων για άτομα με προβλήματα όρασης.....	52

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ: Αφή

3.1 Αφή : έννοια και λειτουργικότητα.....	57
3.2 Αφή «η ματιά του τυφλού» πάνω στην τέχνη.....	61
3.3 Μουσεία Αφής του εξωτερικού.....	64
3.4 Μουσείο Αφής Φάρος – Είκοσι αιώνων ιστορία στα ακροδάχτυλά -	67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ: Μεθοδολογία- Ερευνητικό μέρος

4.1 Εισαγωγή.....	73
4.2 Συμμετέχοντες	74
4.3 Ερευνητικό Σχέδιο.....	76

4.3.1 Προκαταρτικές ενέργειες.....	76
4.3.2 1 ^η Φάση: Συνεντεύξεις πριν την απτική ξενάγηση.....	78
4.3.3 2 ^η Φάση: Απτική ξενάγηση.....	78
4.3.4 3 ^η Φάση: Συνεντεύξεις μετά την απτική ξενάγηση.....	79
4.4 Μέσα Συλλογής δεδομένων.....	79
4.5 Μέθοδοι ανάλυσης των δεδομένων	81
4.5.1 Ανάλυση Συνεντεύξεων	82
4.5.2 Ανάλυση βιντεοσκοπήσεων.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ: Αποτελέσματα

5.1 Εισαγωγή	85
5.2 1 ^η Φάση: Συνέντευξη πριν την Απτική ξενάγηση.....	85
5.2.1 Σύνοψη 1 ^{ης} Φάσης.....	88
5.3 2 ^η Φάση: Απτική ξενάγηση.....	89
5.3.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων 2 ^{ης} Φάσης	96
5.4 3 ^η Φάση: Συνεντεύξεις μετά την Απτική ξενάγηση.....	97
5.4.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων 3 ^{ης} Φάσης.....	103

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ: Συζήτηση Αποτελεσμάτων

6.1 Απτικές Στρατηγικές και Τεχνικές.....	107
6.2 Είδη ενεργητικής Αφής και απτική αντίληψη.....	108
6.3 Σύνδεση Ενεργητικής Αφής με Γνωστικές και Μεταγνωστικές Δεξιότητες	111
6.4 Απτικό μοντέλο	114
6.4.1 Περιβαλλοντικές συνθήκες.....	114
6.4.2 Λεκτική βοήθεια	114
6.4.3 Στάση σώματος.....	115
6.4.4 Προηγούμενη γνώση.....	115
6.4.5 Κίνηση	116
6.5 Συμμετέχοντες με σοβαρά προβλήματα όρασης και μουσειακό κατεστημένο.....	117

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ: Προτάσεις και Συμπεράσματα

7.1 Ανάπτυξη απτικών δεξιοτήτων	121
7.2 Ένα μουσείο πέρα από το ορατό: ένα μουσείο πέρα από οπτικούς φραγμούς.....	124

Αντί επιλόγου: Μουσείο: ένας θεσμός αναζητά την πανανθρώπινη ταυτότητά του.....	129
Βιβλιογραφία.....	132

Παραρτήματα

Παράρτημα Α.....	141
Παράρτημα Β.....	143
Παράρτημα Γ.....	148
Παράρτημα Δ.....	150
Παράρτημα Ε.....	153

*Άφησέ με να μπω στην καρδιά σου και πιάσε το χέρι μου.
Θέλω να μου δανείσεις τα φτερά σου, βοήθησέ με να μεγαλώσω.
Άνοιξε τα μπράτσα σου κι αγκάλιασέ με,
ποτέ μου δεν αισθάνθηκα τόσο ζωντανός.
Θέλω να είμαι ένα αστέρι για να κατασκοπεύω τον κόσμο,
Θέλω να'μαι το άρωμα σε κάθε λουλούδι,
Θέλω να σπάσω τα εμπόδια για να'μαστε μαζί.
Θέλω να μοιραστώ την μαγεία του τραγουδιού.
Δεν είναι απαραίτητα τα χέρια για να πιάσουμε τον ουρανό.
Δεν είναι απαραίτητα τα πόδια για να πηγαίνουμε μπροστά,
Δεν είναι απαραίτητα τα μάτια για να βλέπουμε μέσα μας.
Για να αισθανόμαστε ζωντανοί έχουμε ανάγκη από ένα όνειρο.
Γι' αυτό, άφησέ με να μπω στην καρδιά σου!*

(Ύμνος από το φεστιβάλ Very Special Arts Hellas 1991 Taiwan)

Εισαγωγή

Το έναυσμα της παρούσας εργασίας δόθηκε με αφορμή ένα τυχαίο ρεπορτάζ που παρακολούθησα σε μια πρωινή ενημερωτική εκπομπή. Το ρεπορτάζ παρουσίαζε ένα πρωτοποριακό μουσειακό πρόγραμμα το οποίο εφαρμόζονταν σε πιλοτικό ακόμη στάδιο στο Σύγχρονο Μουσείο Τέχνης της Θεσσαλονίκης και απευθύνονταν σε άτομα με μερική ή ολική απώλεια όρασης. Ήταν πραγματικά εντυπωσιακό και πολύ ενδιαφέρον να παρακολουθεί κανείς τον απτικό τρόπο προσέγγισης μιας τυφλής ενήλικης γυναίκας στην αναγνώριση διαφόρων έργων τέχνης. Τότε άρχισα να προβληματίζομαι για την ποιότητα και τα χαρακτηριστικά αυτού του αισθητικού αποτελέσματος που ήταν ουσιαστικά το συνολικό αποτέλεσμα της αλληλεπίδρασης της γυναίκας με την ολική απώλεια όρασης και των έργων τέχνης. Μέσα σε στα πλαίσια αυτού του προβληματισμού διαμορφώθηκαν κάποια ερωτήματα που τελικά αποτέλεσαν και τα ερευνητικά ερωτήματα αυτής της εργασίας.

Τα ερωτήματα λοιπόν χαρτογραφούνται ως εξής: *1) Ποιες είναι οι εντυπώσεις των ατόμων με προβλήματα όρασης πριν και μετά την βίωση μιας απτικής μουσειακής εμπειρίας; 2) Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της απτικής αναγνώρισης μουσειακών εκθεμάτων από άτομα με προβλήματα όρασης;*

Το ζήτημα της πρόσβασης των ανάπηρων στους μουσειακούς χώρους αποτελεί σήμερα διεθνές ζήτημα τόσο σε βιβλιογραφικό όσο και σε ερευνητικό επίπεδο. Η ουσιαστική σχέση των ανάπηρων με την τέχνη μέσα σε ειδικά διαμορφωμένους χώρους, τους μουσειακούς χώρους, αγγίζει και γενικότερα πολιτικά και κοινωνικά ζητήματα όπως αυτό της κοινωνικής ένταξης.

Στη συνέχεια ακολουθεί μια περιληπτική παρουσίαση των κεφαλαίων που απαρτίζουν τη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία με έμφαση στα κεντρικά τους σημεία:

Στο **Πρώτο Κεφάλαιο** θα παρουσιαστεί ένα γενικότερο πλαίσιο της μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης, ορίζοντας και περιγράφοντας τους επικρατέστερους ορισμούς της καινούργιας αυτής επιστήμης καθώς επίσης θα αναλύσουμε και τους στόχους της. Ακόμη θα αναφερθούμε στην σημασία της μουσειακής αγωγής για την ένταξη των ΑμεΑ καθώς επίσης και για την ανάπτυξη της μουσειακής αγωγής στη Ελλάδα.

Περνώντας στο **Δεύτερο Κεφάλαιο** θα ερευνήσουμε τον βαθμό προσβασιμότητας των ΑμεΑ στους μουσειακούς χώρους τόσο της Ελλάδας όσο και του εξωτερικού. Ακόμη θα επικεντρωθούμε στην προσβασιμότητα των ατόμων με προβλήματα όρασης αφού αποτελεί την ομάδα ατόμων που θα μας απασχολήσει στην παρούσα εργασία.

Ενώ στο **Τρίτο** και τελευταίο **Κεφάλαιο** της παρούσας εργασίας θα προσπαθήσουμε να ερευνήσουμε την σημασία της Αφής ως την έκτη αίσθηση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Παράλληλα θα γνωστοποιήσουμε στοιχεία για τα υπαρκτά μουσεία αφής στο εξωτερικό αλλά και την Ελλάδα και θα εστιάσουμε στο μουσείο Αφής Φάρος στο οποίο και πραγματοποιήθηκε επίσκεψη από την συντάκτρια της παρούσας εργασίας και παράθεση φωτογραφικού υλικού από την εκεί της επίσκεψη .

Ακολούθως στο **Τέταρτο Κεφάλαιο παρουσιάζεται** η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της έρευνας. Πιο συγκεκριμένα παρουσιάζονται οι στόχοι διεξαγωγής της ερευνάς μας, τα μέσα συλλογής των ερευνητικών δεδομένων, οι συμμετέχοντες, το χρονοδιάγραμμα του ερευνητικού μας σχεδίου και τέλος θα παρουσιαστεί και η μέθοδος ανάλυσης των ερευνητικών μας δεδομένων.

Έπειτα στο **Πέμπτο Κεφάλαιο** θα πραγματοποιηθεί καταγραφή των δεδομένων ακολουθώντας τις τρεις ερευνητικές μας φάσεις: πριν την απτική ξενάγηση, κατά την διάρκεια της απτικής ξενάγησης και μετά την απτική ξενάγηση.

Στο **Έκτο Κεφάλαιο** θα εστιάσουμε στα κυριότερα ευρήματά μας και στηριζόμενοι στο θεωρητικό μας υπόβαθρο και στους σκοπούς της παρούσας έρευνας θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τα ερευνητικά μας πορίσματα.

Ενώ έχοντας παραθέσει τα ερευνητικά μας πορίσματα στο **Έβδομο** και τελευταίο **Κεφάλαιο** της παρούσας εργασίας θα παρουσιασθούν οι προτάσεις μας σχετικά με την αναγκαιότητα ανάπτυξης απτικών δεξιοτήτων στα άτομα με προβλήματα όρασης αλλά και προτάσεις που θα μπορούσαν να διασφαλίσουν την πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης στους μουσειακούς χώρους, εστιάζοντας σε μέτρα πρόσβασης που θα μπορούσαν να εφαρμοσθούν στο Αθανασάκειο μουσείο του Βόλου, όπου και πραγματοποιήθηκε η έρευνα μας.

Κεφάλαιο 1° : Μουσειοπαιδαγωγική

**"Το παρελθόν, το παρόν, του μουσείου είναι μέρος του δικού μας παρελθόντος,
παρόντος, μέλλοντος"**

M. Pearce

**"Το πραγματικό έργο ενός μουσείου ως κοινωφελές
Ίδρυμα είναι να πλουτίζει την ποιότητα της ζωής των ανθρώπων"**

S. Weil

**"Ο άνθρωπος χωρίς παρελθόν δεν μπορεί να ζήσει, έτσι και το κράτος δεν υπάρχει
χωρίς ιστορία και παράδοση"**

-Μωραΐτου Σωτηρία-

**" Όλοι έχουν δικαίωμα να συμμετέχουν ελεύθερα στην
πολιτισμική ζωή μιας κοινότητας, να απολαμβάνουν
τις τέχνες και να μοιράζονται την πρόοδο
της Επιστήμης και τα οφέλη της**

(Παγκόσμια Διακήρυξη Ανθρώπινων Δικαιωμάτων Άρθρο 27)

1.1 Ορισμός και στόχοι Μουσειοπαιδαγωγικής Επιστήμης

Αρχικά θέλοντας να προσεγγίσουμε τον όρο *Μουσειοπαιδαγωγική* σκόπιμο θα ήταν να προσπαθήσουμε να δώσουμε τον πληρέστερο ορισμό του όρου. Ο όρος *Μουσειοπαιδαγωγική* είναι σύνθετος, αποτελείται από δύο συνθετικά την λέξη «**Μουσείον**» και την λέξη «**παιδαγωγική**». Η λέξη «**Μουσείον**» στην αρχαιότητα αρχικά αποτελούσε χώρο αφιερωμένο στις μούσες και τις τέχνες, τέμενος των μουσών και αργότερα δήλωνε επίσης την βιβλιοθήκη ή την φιλοσοφική σχολή ενώ σύμφωνα με τον ορισμό της Ένωσης Μουσείων «Το μουσείο είναι θεσμός που συλλέγει, καταγράφει, συντηρεί, εκθέτει και ερμηνεύει υλικές μαρτυρίες και σχετιζόμενα δεδομένα προς δημόσιο όφελος»(Susan Pearce, 2002:16) και το δεύτερο συνθετικό του όρου είναι η λέξη «**παιδαγωγική**» που αποτελεί: «την επιστήμη που εξετάζει τις θεωρητικές αρχές της διδασκαλίας και τις εκπαιδευτικές μεθόδους.»(Μπαμπινιώτης, 2004:746)

Σύμφωνα με τον ορισμό που δίνει ο Γ.Μπαμπινιώτης (2004) η *Μουσειοπαιδαγωγική*: είναι κλάδος της Μουσειολογίας που ασχολείται με την δημιουργία και την ανάπτυξη μουσειακών εκθέσεων και εκπαιδευτικών προγραμμάτων σε μουσεία, χώρους ιστορικού και αρχαιολογικού ενδιαφέροντος κ.α., για παιδιά και εφήβους. (Μπαμπινιώτης, 2004:645)

Η Βαϊνά (1997:143) υποστηρίζει για την Μουσειοπαιδαγωγική: «Μουσειοπαιδαγωγική είναι η διδασκαλία που προκύπτει από την επικοινωνία του ανθρώπου κάθε ηλικίας με τα πάσης φύσεως μουσειακά εκθέματα».

Κοντά στους προηγούμενους ορισμούς θα ήταν αμέλεια αν δεν παραθέταμε τον ορισμό που δίνει η ιστορικός και μουσειοπαιδαγωγός κυρία Νάκου (2001) κατά την οποία η *Μουσειοπαιδαγωγική* είναι: "Ένας επιστημονικός κλάδος αντικείμενο του οποίου είναι η διεύρυνση και βελτίωση των όρων γόνιμης αξιοποίησης των μουσείων και ευρύτερα του υλικού πολιτισμού προς όφελος της κοινωνίας." (Νάκου,2001:177)

Στην ουσία θα λέγαμε πως η γένεση της *Μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης* προέκυψε από την διασύνδεση της μουσειολογίας και της παιδαγωγικής επιστήμης και αποτελεί συνήγορο των δικαιωμάτων των επισκεπτών ενός μουσείου με στόχο να προωθήσει έναν σχεδιασμό στραμμένο στους επισκέπτες και όχι τις συλλογές του μουσείου .

Αξίζει να αναφέρουμε γενικότερα, πως ο κλάδος της *Μουσειοπαιδαγωγικής* τα τελευταία χρόνια διεθνώς προσπαθεί να αναπτύξει την *Μουσειοπαιδαγωγική* εκπαίδευση κατανοώντας τον κεφαλαιώδη παιδαγωγικό ρόλο που μπορούν να έχουν τα μουσεία, επιχειρώντας αλλαγές στην φυσιολογία του παραδοσιακού μουσείου, μετατρέποντάς το σε ένα χώρο πολλαπλών δραστηριοτήτων (Νάκου 2001· Φύκαρη,2006). Το σύγχρονο μετανεωτερικό μουσείο στοχεύει να δραστηριοποιήσει τους επισκέπτες του αλλάζοντας τον πατροπαράδοτο τρόπο παρουσίασης των εκθεμάτων. Δεν εστιάζει πλέον στο μονόλογο και την μονομέρεια αλλά υποστηρίζει τον σύγχρονο δυναμικό χαρακτήρα που αρμόζει στην μουσειακή εκπαιδευτική διαδικασία. Θέτει ως βασική προϋπόθεση την ολόπλευρη και σφαιρική ανάπτυξη των παιδιών μέσα από τον ερεθισμό της σκέψης, των αισθήσεων, της φαντασίας τους (Μωραϊτου,2003· Κουβέλη,2000), υπηρετώντας τόσο τις υποταγές του κονστρουκτιβισμού που θέλει την γνώση να δομείται σταδιακά από το άτομο και όχι να του παρέχεται αποκλείοντάς του το προνόμιο της αυτενέργειας, περιορίζοντας τον στην παθητικότητα .

Πρόκειται για μια ανθρωπιστική αντίληψη που θέλει τον άνθρωπο να μπορεί να λειτουργεί ορθολογικά και στοχαστικά και να είναι σε θέση να οργανώνει και να διαμορφώνει την μαθησιακή του πορεία.(Κοσσυβάκη, 2003). Ακόμη λαμβάνει υπόψη της τον διαφορετικό τρόπο μάθησης από άτομο σε άτομο τα διαφορετικά μαθησιακά στυλ τα οποία κατά τον Γ. Χατζηγεωργίου (2004) αποτελούν τους διαφορετικούς τρόπους με τους οποίους τα άτομα προσεγγίζουν τα πάντα γύρω τους. Επίσης σέβεται την ύπαρξη της πολλαπλής νοημοσύνης η οποία υποστηρίχτηκε από τον Gardner (Χατζηγεωργίου,2001) ο οποίος αμφισβήτησε την ύπαρξη μιας και μοναδικής νοημοσύνης δίνοντας την δυνατότητα στα άτομα να προσεγγίσουν την μάθηση από διαφορετική σκοπιά, εισάγοντας έτσι ένα ολιστικό μοντέλο μάθησης. Τέλος δίνει μεγάλη έμφαση στην σπουδαιότητα της ενεργητικής/βιωματικής μάθησης (Κοντογιάννη,2008)

Η *Μουσειοπαιδαγωγική* για να πετύχει τις επιδιώξεις τις βασίζεται σε θέσεις διαφορετικών επιστημών όπως: της κοινωνιολογίας, της ψυχολογίας, της επιστημολογίας, της θεωρίας της ερμηνείας και της επικοινωνίας, της αισθητικής, της ιστορίας της τέχνης, της αρχαιολογίας, της ιστορίας, των φυσικών επιστημών. Ωστόσο συνδέεται κυρίως με τις επιστήμες της μουσειολογίας, της παιδαγωγικής και την θεωρία του υλικού πολιτισμού (Νάκου,2001).

Συνεπώς συμπεραίνουμε από τα ανωτέρω πως η ανάπτυξη της επιστήμης της Μουσειοπαιδαγωγικής συνδέεται άμεσα με την γενικότερη πρόοδο της κοινωνίας και την διάθεση οικονομικών πόρων για την ανάπτυξη των Μουσειοπαιδαγωγικών σπουδών.

Παρατηρούμε λοιπόν πως τα τελευταία χρόνια το μουσείο έχει υιοθετήσει μια προσεγγιστική στάση επιδιώκοντας να προσελκύσει όλο και μεγαλύτερο ποσοστό επισκεπτών μέσα στους οποίους περιλαμβάνονται όχι μόνο οι μαθητές αλλά όλες οι κοινωνικές ομάδες των συμπολιτών μας.

Αξίζει να προσθέσουμε πως μία από τις κύριες αρμοδιότητες της **Μουσειοπαιδαγωγικής** είναι η οργάνωση **εκπαιδευτικών προγραμμάτων** τα οποία απευθυνόμενα προς μαθητές θα στοχεύουν στην βίωση μοναδικών και ανεπανάληπτων εμπειριών ωθώντας τους να αποδράσουν από την καταθλιπτική παραδοσιακή αίθουσα διδασκαλίας, εισάγοντάς τους σε έναν εναλλακτικό χώρο μάθησης, ψυχαγωγίας, εξερεύνησης, ανακάλυψης, στοχασμού, δημιουργικότητας και διάδρασης με απώτερο στόχο την καλλιέργεια του καλαισθητικού συναισθήματος των ατόμων η οποία θα συμβάλλει σταδιακά στην καλύτερευση της ποιότητας της καθημερινής ζωής ενός ολόκληρου λαού (Μωραΐτου, 2003).

Έτσι λοιπόν φαίνεται ξεκάθαρα η προσπάθεια σύζευξης **Σχολείου-Μουσείου**, δύο τομέων που διαγράφουν παράλληλες πορείες. Η διαταραχή της σχέσης μουσείου-σχολείου είναι απόρροια τόσο της άγνοιας των μουσειοπαιδαγωγών σχετικά με τα γνωστικά αντικείμενα των σχολικών μαθημάτων όσο και της άγνοιας των ίδιων των εκπαιδευτικών για τις συλλογές των μουσείων (Δάλκος,2000).

Οι Μουσειοπαιδαγωγοί μέσα από ποικιλία δραστηριοτήτων όπως **ερωτηματολόγια, εργαστήρια, θεατρικά παιχνίδια, δραματοποιήσεις, κατασκευές**, στοχεύουν να ενεργοποιήσουν τα παιδιά να συμμετέχουν ενεργά δραστηριοποιώντας την φαντασία τους, μετατρέποντάς τους σε μικρούς ερευνητές, έτοιμους να συνδιαλεγούν με τα αντικείμενα. Ως εργαλεία αυτών των δραστηριοτήτων μπορούν να χρησιμοποιηθούν τα φύλλα εργασίας, διάφορα έντυπα, οδηγοί του μουσείου, μακέτες, αντίγραφα, πανό και στοχεύουν όχι στην βίωση μεμονωμένων δραστηριοτήτων αποκομμένες από την καθημερινότητα αλλά ολοκληρωμένες εμπειρίες (Φύκαρη,2006· Μωραΐτου,2003· Κουβέλη, 2000).

Η **Μουσειοπαιδαγωγική** στοχεύει στο να ανοιχθεί ο μουσειακός χώρος σε ένα ευρύτερο κοινό, μέσα στο οποίο περιλαμβάνεται και το σχολικό κοινό, θέτοντας τον εαυτό του στις υπηρεσίες της κοινωνίας και της κοινωνικής ανάπτυξης (Δάλκος,2000· Νάκου,2001· Μωραΐτου,2003· Χατζηνικολάου,1997). Στα πλαίσια της **Μουσειοπαιδαγωγικής επιστήμης** το μουσείο λαμβάνεται ως ένα δυναμικό και ζωντανό οργανισμό, ο οποίος προσπαθεί να χρησιμοποιήσει μεθόδους για να επικοινωνήσει με το κοινό.

Το Μουσείο επιτυγχάνει αυτή την επικοινωνία μέσα από την δημιουργία κατάλληλων εκπαιδευτικών και άλλων προγραμμάτων (μαθήματα και εργαστήρια, ξεναγήσεις, οικογενειακά προγράμματα, προγράμματα για σχολεία, για νέους, για ηλικιωμένους, διαλέξεις, φεστιβάλ κινηματογράφου, συναυλίες), βιβλιοθηκών/αρχείων, την δημιουργία μόνιμων καθώς και περιοδικών εκθέσεων, πωλητηρίων αλλά και μέσα από την παρουσία στο διαδίκτυο και μέσα από περιοδικές επιμορφωτικές εκδόσεις του μουσείου (Μιχαηλίδου,2002).

1.2 Σημασία της Μουσειοπαιδαγωγικής στην κοινωνική ένταξη των ΑμεΑ

Το μουσείο είναι ένας φορέας, ένα ίδρυμα, ένας οργανισμός με μορφωτικό και εκπαιδευτικό ρόλο που όπως υποστηρίζει το Διεθνές Συμβούλιο των Μουσείων (I.C.O.N) . Ενώ στο πρόσφατο νόμο 3028/28-6-2002 άρθρο 45, παράγραφος πρώτη, καθορίζεται το έργο του μουσείου που είναι : "να ερευνά, να αποκτά, να συντηρεί, να γνωστοποιεί και κυρίως να εκθέτει τις υλικές μαρτυρίες του ανθρώπου και του περιβάλλοντος του με σκοπό τη μελέτη, την εκπαίδευση και την ψυχαγωγία" (Χούλια-Καπελώνη, Μπουτοπούλου,2004:142).

Καθημερινά την λέξη μουσείο την χρησιμοποιούμε για να δηλώσουμε κάτι το απαρχαιωμένο, το παλαικό υποτιμώντας με αυτόν τον τρόπο την αξία του μουσείου και παραμερίζοντας τον παιδαγωγικό του ρόλο μέσα στην ζωή μας. Αξίζει να τονίσουμε πως τα τελευταία χρόνια γίνεται μεγάλη προσπάθεια για εύρεση νέων τρόπων προσέλκυσής του κοινού στο μουσειακό χώρο γιατί χωρίς την παρουσία του κοινού το Μουσείο δεν έχει λόγο ύπαρξης. Έτσι δόθηκε μεγάλη σημασία στην εκπόνηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων, δείχνοντας περίτρανα τον παιδαγωγικό του χαρακτήρα και στοχεύοντας τόσο στην ψυχαγωγία όσο και την διασκέδαση των αποδεκτών του σε οποιαδήποτε ηλικία και αν αυτοί τυχαίνει να βρίσκονται. Το σύγχρονο-νεωτερικό μουσείο, πλέον δεν αποτελεί μια αυτοτελή οντότητα όπως συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά έχει ωριμάσει και ενηλικιωθεί αποκτώντας πολυσχιδή χαρακτήρα .

Στο πλαίσιο της προσπάθειάς του Μουσείου να διευρύνει τα όριά του και να ανοιχτεί προς την κοινωνία προσπάθησε να επιλύσει και κάποια κοινωνικά προβλήματα όπως το πρόβλημα των οποιονδήποτε κοινωνικών διακρίσεων (Βελιώτη-Γεωργοπούλου,Τουντουσάκη,1997). Συνεπώς, κατανοούμε πόσο ευεργετικός είναι ο ρόλος του μουσείου και για τα ΑμεΑ στα οποία ανήκουν και τα άτομα με προβλήματα όρασης που θα μας απασχολήσουν στην παρούσα εργασία.

"Η πρόσβαση στην κοινή κληρονομιά αποτελεί βασική προϋπόθεση αναζήτησης της πατρογονικής μας ταυτότητας. Η κοινή πολιτιστική κληρονομιά δημιουργεί στο άτομο την αίσθηση πως είναι μέλος και πολίτης μιας κοινωνίας" (Dufreney-Trinchinetti,2004:67). Η αναπηρία για μεγάλο χρονικό διάστημα θεωρήθηκε συνώνυμο της ανεπάρκειας, γεγονός που οι σύγχρονες δυτικές κοινωνίες προσπάθησαν να ανατρέψουν μέσα από την κοινωνική συμμετοχή των ΑμεΑ. Το μουσείο βοηθάει στην επίτευξη του παραπάνω στόχου αφού δεν αποτελεί αποκλειστικά και μόνο έναν χώρο πολιτισμού αλλά και έναν κοινωνικό χώρο ο οποίος δίνει την δυνατότητα για την σύναψη κοινωνικών δεσμών (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

Η τέχνη αποτελεί ένα μέσο κοινωνικής ενσωμάτωσης. "Κατά τον Αριστοτέλη η τέχνη στοχεύει στο να απεικονίσει το κρυμμένο νόημα των πραγμάτων και όχι την όψη τους, καθώς αυτή η βαθιά αλήθεια είναι η πραγματικότητα που δεν είναι ορατή στην εξωτερική τους εμφάνιση" (Dufreney-Trinchinetti, 2004:69). Οι χρήση των αισθήσεων βοηθάει τα άτομα με αναπηρία να κατανοήσουν το πραγματικό νόημα ενός έργου "Όλοι συμμετέχουν στο νόημα του έργου, κάθε άνθρωπος με την δική του ανάγνωση, και έτσι το έργο δημιουργείται και αναδημιουργείται κάθε φορά που κάποιος το κοιτάζει. (Dufreney-Trinchinetti, 2004:69).

Κατά την Ζώτου τα προγράμματα που απευθύνονται στα ΑμεΑ στοχεύουν στην προώθηση της κοινωνικής ένταξης των ατόμων με ειδικές ανάγκες και στην μετατροπή του μουσείου σε έναν εναλλακτικό χώρο εκπαίδευσης και ψυχαγωγίας μέσα από την καλλιέργεια της φαντασίας και της παρατηρητικότητα καθώς και άλλων ικανοτήτων των ατόμων εστιάζοντας στην χρήση των ίδιων των εκθεμάτων (Ζώτου,2004)

Η τέχνη μέσα από παιδαγωγικές μεθόδους όπως είναι η βιοματική μάθηση και το παιχνίδι δίνει την δυνατότητα στα παιδιά να βιώσουν νέες εμπειρίες, ενώ ταυτόχρονα μπορεί να θεραπεύσει τυχόν εντάσεις και να ενδυναμώσει την αυτοεκτίμηση μέσα από την συνεργασία με τα άλλα παιδιά, επιμένοντας στις σωματικές και διανοητικές δυνατότητες τους και όχι στις αδυναμίες τους γεγονός το οποίο ευνοεί την ένταξη των ΑμεΑ που αποτελεί και καίριο ζήτημα των ημερών μας. (Κοντογιάννη,2008)

Συνεπώς οι τέχνες μπορεί να αποτελέσουν ένα σημαντικό «εργαλείο» της μετανεωτερικής εκπαίδευσης. «Μέσα από τη βίωση πολιτιστικών γεγονότων και εμπειριών της ανθρώπινης ζωής δύναται να δημιουργηθεί ένα αίσθημα εμπιστοσύνης προς τον εαυτό του ανεξάρτητα από προσωπικές ιδιαιτερότητες» (Κοντογιάννη,2008:62)

Το μουσείο κατά την Νάκου (βλέπε Ιωαννίδη, 2005) αποτελεί έναν πολιτικό χώρο που μπορεί να προωθήσει την κοινωνική ένταξη των ΑμεΑ αφού έχει την ικανότητα να φέρνει σε επαφή διαφορετικές κοινωνικές ομάδες συσφίγγοντας με αυτό τον τρόπο τις κοινωνικές σχέσεις και απομακρύνοντας τυχόν διακρίσεις . Τέλος αξίζει να λάβουμε υπόψη μας πως οι συχνές επισκέψεις στα μουσεία ωθούν τα άτομα με προβλήματα όρασης να ασκήσουν τις κινητικές δεξιότητές τους συνεπικουρώντας στην απόκτηση αυτοπεποίθησης και αυτονομίας (Webster And Roe, 1998).

1.3 Η Μουσειοπαιδαγωγική επιστήμη στον Ελλαδικό χώρο

Σε διεθνές επίπεδο η Μουσειοπαιδαγωγική έχει αναπτυχθεί αρκετά και έχει να μας επιδείξει πολλά ακόμη παιδαγωγικά αποθησαυρίσματα γεγονός που δε συμβαίνει αντίστοιχα και στην χώρα μας. Πιο συγκεκριμένα στις αγγλοσαξωνικές κυρίως χώρες υπάρχει εντονότατη δραστηριοποίηση πάνω στο θέμα της Μουσειολογίας ενώ στην Ελλάδα δεν υπάρχει συγκεκριμένη μουσειολογική θεωρία και ακόμη ο η επιστήμη της Μουσειοπαιδαγωγικής βρίσκεται σε υβριδικό στάδιο, αναζητώντας την ταυτότητα της (Μωραΐτου, 2003· Νάκου, 2001).

Μέσα από την γενικότερη ανασκόπηση της βιβλιογραφίας καταλήγουμε πως η έλλειψη οικονομικών πόρων αποτελεί ανασταλτικό στην ανάπτυξη επιστημονικών τομέων αλλά και κλάδων όπως αυτός της Μουσειολογίας, της Μουσειακής επιστήμης, των μουσειακών σπουδών αλλά και της αντίστοιχης έρευνας και θεωρίας .

Ωστόσο τα τελευταία χρόνια η Μουσειοπαιδαγωγική αποκτά ολοένα και πιο σημαντικό ρόλο. Παράγοντες που έδρασαν επικουρικά στην ανάπτυξη της Μουσειοπαιδαγωγικής κατά την Μανώλη (βλ. www.eipe.gr) αποτέλεσαν: «η αριθμητική αύξηση των μουσείων που προσφέρουν εκπαιδευτικές δραστηριότητες για παιδιά, η διοργάνωση σεμιναρίων ευαισθητοποίησης από διάφορα μουσεία ή την πολιτεία και ο εμπλουτισμός του σχολικού προγράμματος με καινοτόμες δράσεις».

Η σύνδεση του μουσείου με το σχολείο ουσιαστικά πραγματοποιήθηκε τον 21^ο αιώνα, ενώ η έναρξη της Μουσειοπαιδαγωγικής δραστηριότητας ξεκίνησε από το μουσείο Μπενάκη το οποίο και εκπόνησε το 1978 τα πρώτα εκπαιδευτικά προγράμματα ενώ το 1983 το τμήμα Διεθνούς Συμβουλίου Μουσείων δημιούργησε μια ομάδα εργασίας η οποία στελεχωνόταν από υπεύθυνους εκπαιδευτικών προγραμμάτων των ελληνικών μουσείων. Τέλος το 1988 πραγματοποιήθηκε μια συνάντηση ορόσημο στην χώρα μας της Διεθνούς Επιτροπής του ICOM για την επιμόρφωση των ελλήνων και ξένων συνέδρων (Μωραΐτου, 2003).

Αξίζει να τονίσουμε τα περισσότερα εκπαιδευτικά προγράμματα έχουν υλοποιηθεί με ατομική πρωτοβουλία από ευαισθητοποιημένους εργαζόμενους σε μουσεία. Στις μέρες μας κυριαρχεί μια γενικότερη δυσπιστία απέναντι σε καθετί το ρηξικέλευθο με απόρροια την οπισθοδρόμηση στην ανάπτυξη της Μουσειοπαιδαγωγικής πολιτικής στον ελλαδικό χώρο (Μωραΐτου, 2003).

Κεφάλαιο 2^ο : Προσβασιμότητα

«Η κοινωνία είναι κοινωνικής και όχι κατά ανάγκη φυσικής κατάστασης»
Museologist.blogspot.gr

« Σχεδιάζοντας για άτομα με ειδικές ανάγκες, σχεδιάζουμε για όλους ένα περιβάλλον πιο φιλικό, ασφαλές, εύχρηστο και άνετο»
Ι. Πολυχρονίου

«Τα κράτη οφείλουν να παράγουν την προσβασιμότητα και τη διαθεσιμότητα των χώρων πολιτιστικών εκδηλώσεων και υπηρεσιών, όπως είναι τα θέατρα, τα μουσεία, οι κινηματογράφοι και οι βιβλιοθήκες, για τα άτομα με αναπηρίες»
(Πρότυποι Κανόνες των Ηνωμένων Εθνών για Ίσες Ευκαιρίες για τα Άτομα με Αναπηρίες, Κανόνας 10.2)

«Αναπηρία.....όχι η κατάσταση ενός ατόμου αλλά το αποτέλεσμα της σχέσης των δυνατοτήτων ενός ατόμου σχετικά με τις απαιτήσεις ενός περιβάλλοντος»
Κουρουπέτογλου

«Το μουσείο είναι ζωντανό, μόνο όταν είναι ανοιχτό και οι επισκέπτες είναι παρόν»
Henry Miller

2.1 Η έννοια της προσβασιμότητας στην πολιτιστική ζωή

Κατά το άρθρο 1 του Νόμου 2817 που ψηφίστηκε το 2000 ως άτομα με εκπαιδευτικές ανάγκες θεωρούνται τα άτομα που έχουν ιδιαίτερα σημαντική δυσκολία μάθησης και προσαρμογής εξαιτίας σωματικών, διανοητικών, ψυχολογικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ιδιαιτεροτήτων και σε αυτά περιλαμβάνονται όσοι:

- α) Έχουν νοητική ανεπάρκεια ή ανωριμότητα.
- β) Έχουν ιδιαίτερα σοβαρά προβλήματα όρασης (τυφλοί, αμβλύωπες) ή ακοής (κωφοί, βαρήκοοι).
- γ) Έχουν σοβαρά νευρολογικά ή ορθοπεδικά ελαττώματα ή προβλήματα υγείας.
- δ) Έχουν προβλήματα λόγου και ομιλίας.
- ε) Έχουν ειδικές δυσκολίες στη μάθηση, όπως δυσλεξία, δυσαριθμησία, δυσαναγνωσία.
- στ) Έχουν σύνθετες γνωστικές, συναισθηματικές και κοινωνικές δυσκολίες και όσοι παρουσιάζουν αυτισμό και άλλες διαταραχές ανάπτυξης (<http://users.forthnet.gr>)

Η ποικιλομορφία λοιπόν της κοινότητας των ατόμων με ειδικές ανάγκες αποτελεί μοναδική πρόκληση και στοίχημα για ένα μουσείο το οποίο πρέπει να εξασφαλίσει την προσβασιμότητα σ'ένα ποικίλο ακροατήριο. Οι άνθρωποι με αναπηρίες αποτελούν ένα μέρος του κοινού του μουσείου, κατά συνέπεια ο προσβάσιμος σχεδιασμός είναι μέρος μιας νέας φιλοσοφίας ανοίγματος του μουσείου προς το ευρύτερο κοινό. Η προσβασιμότητα στις μέρες μας αποτελεί εντολή που στοχεύει στην εξυπηρέτηση των ανθρώπων οι οποίοι επί αιώνες υπέστησαν διακρίσεις (βλ. www.astc.org).

Τι εννοούμε όμως με τον όρο προσβασιμότητα; Αποτελεί ίσως το ιερότερο δικαίωμα του ανθρώπου που του δίνει το δικαίωμα να καθορίσει την ιδιωτική του ζωή, δηλαδή το να έχει κανείς το δικαίωμα να κάνει αυτό που θέλει, όταν θέλει μακριά από ποθανούς αποκλεισμούς και εξαρτήσεις (Γιάννης Βαρδακαστάνης, 2004).

Στο κείμενο 'European concept for accessibility', CCPT, Μάρτιος 1996, αναφέρεται ότι: «Η πρόσβαση αποτελεί θεμελιώδες χαρακτηριστικό του δομημένου περιβάλλοντος. Καθολική ή Ολοκληρωμένη Πρόσβαση (Universal Access), Προσβασιμότητα (Accessibility), Προσαρμοστικότητα (Adaptability), Ολοκληρωμένος Σχεδιασμός (Universal Design), Έρευνα με την ενεργό συμμετοχή καθοδήγηση του χρήστη (User-led Research), είναι λέξεις κλειδιά και στόχο έχουν την δημιουργία ενός προσβάσιμου, ασφαλούς αλλά και φιλικού περιβάλλοντος, που αναβαθμίζει την ποιότητα ζωής τους και στο οποίο μπορούν να έχουν πρόσβαση όλοι ανεξάρτητα από την φυσική τους κατάσταση. (Τζαμπατζή/www.tzampazi.gr)

Στην Διακήρυξη ανθρωπίνων Δικαιωμάτων άρθρο 27.1 αναφέρεται: «Όλοι έχουμε δικαίωμα να συμμετέχουμε ελεύθερα και να απολαμβάνουμε την καλλιτεχνική και πολιτισμική ζωή της κοινότητας». (Μπενάκη-Πολυδώρου, 2004:111). Τι γίνεται όμως στην πραγματικότητα; Κατά πόσο εφαρμόζεται το παραπάνω άρθρο;

Μια μεγάλη κατηγορία συμπολιτών μας χαρακτηρίζεται ως «εμποδιζόμενα άτομα», στην οποία συγκαταλέγονται και τα άτομα με αναπηρίες, όπου καθημερινά έρχονται αντιμέτωποι με δυσκολίες εξαιτίας του λανθασμένου σχεδιασμού των κτιρίων. (Πολυχρονίου, 2004). Αξίζει να αναφέρουμε πως το 10 με 12 τοις εκατό του πληθυσμού μιας χώρας είναι άτομα με αναπηρίες τα οποία περιθωριοποιούνται επειδή αδυνατούν να χρησιμοποιήσουν την αστική υποδομή (Πολυχρονίου, 1993 Βαρδακαστάνης, 2004).

Άξιο μνείας είναι ότι από τότε που ιδρύθηκε το πρώτο μουσείο του νεοσύστατου κράτους το «Εθνικόν Μουσείον» στις 21 Οκτωβρίου 1829, με ψήφισμα του κυβερνήτη Ιωάννη Καποδίστρια, το οποίο στεγάστηκε στο ορφανοτροφείο της Αίγινας και μέχρι πολύ πρόσφατα, δεν δινόταν η δέουσα προσοχή για την διασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με αναπηρία στα μουσεία (Χούλια-Καπελώνη Μπουτοπούλου, 2004)

Η έγκαιρη ευαισθητοποίηση τόσο των πολιτών όσο και της πολιτείας παρακωλύθηκε όπως ήταν επακόλουθο από τις ιστορικές συγκυρίες όπου δεν επέτρεψαν την πληροφόρηση και την παροχή

ειδικής παιδείας Έπρεπε να φτάσουμε στο 1985 όπου και ψηφίστηκε από το γραφείο μελετών για άτομα με ειδικές ανάγκες του Υπεχθδέ ο Γενικός Οικοδομικός Κανονισμός για την ύπαρξη ανελκυστήρων και κεκλιμένων επιπέδων για άτομα με αναπηρίες(Χούλια-Καπελώνη, Μπουτοπούλου, 2004· Πολυχρονίου,1997) Η ψήφιση του Γενικού Οικοδομικού Κανονισμού το 1985 αποτέλεσε και την πρώτη επίσημη κρατική παρέμβαση για εφαρμογή της πρόσβασης των ΑμεΑ σε κτιριακές εγκαταστάσεις.

Έτσι η κοινωνία ξεκίνησε να σταδιακά να αφυπνίζεται και με δειλά βήματα τα τελευταία χρόνια να αντιμετωπίζει με σοβαρότητα το θέμα του εκσυγχρονισμού των μουσείων στοχεύοντας στην άρση των εμποδίων πρόσβασης στους χώρους φιλοξενίας της πολιτιστικής κληρονομιάς της χώρας μας που παρεμποδίζουν την πρόσβαση των ΑμεΑ..

Στις μέρες μας κυριαρχεί μια γενικότερη πολιτική που περιλαμβάνει την εφαρμογή κάποιων προδιαγραφών που στοχεύουν δημιουργήσουν προσιτές συλλογές και μουσειακούς χώρους προσβάσιμους από όλους τους πολίτες. Η πρόσβαση αποτελεί χαρακτηριστικό του δομημένου περιβάλλοντος, το οποίο περιλαμβάνει τόσο τον σχεδιασμό και την κατασκευή των κτιρίων (δημόσια, ιδιωτικά) αλλά και τη διαμόρφωση των εξωτερικών χώρων (πεζοδρόμια, δρόμους, πλατείες, πάρκα κ.λπ.) Η πρόσβαση δίνει την δυνατότητα στους ανθρώπους να μπορούν να χρησιμοποιούν κτίρια και να απολαμβάνουν την συμμετοχή τους σε κοινωνικές δραστηριότητες (Πολυχρονίου,2004, www.tzampazi.gr)

Η σχεδίαση του κτιρίου και η πρόσβαση αποτελούν προϋποθέσεις οφείλουν να λαμβάνουν υπόψη τους οι σχεδιαστές των κτιρίων. Έτσι παρόλο που σήμερα σε σύγκριση με παλαιότερες εποχές διαθέτουμε προηγμένη τεχνολογία και την απαραίτητη νομοθεσία για να καλυτερεύσουμε την πρόσβαση στους δημόσιους χώρους ωστόσο δεν διαθέτουμε την απαραίτητη νοοτροπία που θα οδηγήσει στην δημιουργία προσβάσιμων δομών (Πολυχρονίου,2004).

Τα μουσεία έχουν νευραλγικό ρόλο στην επαφή μας τόσο με την ιστορία και με την παράδοση όσο και με τις καλές τέχνες της χώρας μας και γι' αυτό και οι απαιτήσεις της σημερινής εποχής μας επιβάλλουν την ισότιμη συμμετοχή στην μουσειακή εμπειρία όλων των ατόμων, γεγονός που συνδέεται άρρηκτα με τον δημόσιο-ανοιχτό χαρακτήρα των μουσείων, μην ξεχνάμε και τον βασικό ορισμό που δίνει το ICOM (1984) για το μουσείο και στον οποίο αναφέρεται πως στόχος του μουσείου είναι το «δημόσιο όφελος» θέτοντας ως βασική προϋπόθεση το άνοιγμα προς τις διαφορετικές ομάδες-στόχους μέσα από την χρήση ποικίλων τρόπων προσέγγισης .

Η πρόσβαση, η παραμονή, η εξυπηρέτηση καθώς και η διακίνηση ενός ατόμου μπορεί να επιτευχθεί με την σωστή εφαρμογή της νομοθεσίας αλλά και των προδιαγραφών σχεδιασμού από τα άτομα που εμπλέκονται στον σχεδιασμό, την κατασκευή, την λειτουργία υποδομών στοχεύοντας στην διασφάλιση της πρόσβασης σε όλα τα άτομα με αναπηρίες και σε όλους γενικά τους πολίτες (Πολυχρονίου,2004)

Ο Nelson Goodman υποστήριξε στο άρθρο του «Το τέλος του μουσείου» πως όλοι οι επισκέπτες ενός μουσείου είναι «ανάπηροι» δηλώνοντας με περισσό χιούμορ: «Η πλειοψηφία όσων επισκέπτονται ένα μουσείο δεν ξέρουν τι βλέπουν. Το μουσείο οφείλει να είναι ένας θεσμός για την θεραπεία της τύφλωσης και να έχει σκοπό ύπαρξης τη λειτουργία των έργων» (Dufreney-Trinchinetti, 2004:68).

Στην πραγματικότητα τα υλικά εμπόδια όπως η κτιριακή υποδομή δεν είναι τα μόνα που παρεμποδίζουν την πρόσβαση των ΑμεΑ στους μουσειακούς χώρους, αλλά παρεμβαίνουν και «διανοητικά και συναισθηματικά φράγματα» (Dufreney-Trinchinetti, 2004:69). Το επιχείρημα που προβάλλουν πολλοί εκ των υπευθύνων πως ο αποκλεισμός των ΑμεΑ από τους μουσειακούς χώρους είναι ένας τρόπος για να διαφυλάξουμε τόσο τα ίδια τα άτομα με αναπηρία, όσο και τα έργα αποτελεί μια έκδηλη έκφραση του φόβου και της προκατάληψης απέναντι στην διαφορετικότητα (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

Η πείρα έχει δείξει επανειλημμένως ότι κτιριακές υποδομές σχεδιασμένες να εξυπηρετούν τα άτομα με ειδικές ανάγκες γενικά βελτιώνουν την ποιότητα των παροχών και για τον ευρύτερο κοινό των μουσείων. Εν ολίγοις τα μουσεία δεν έχουν την πολυτέλεια να μην κάνουν τα προγράμματά τους προσβάσιμα σε όλους τους επισκέπτες. (www.astc.org)

2.2 Γενική κατάσταση προσβασιμότητας στα μουσεία του Ελλαδικού χώρου

Η πρόσβαση στα μουσεία ποικίλει ανάλογα και με τις κτιριακές ιδιαιτερότητες τους. Δεν είναι σε όλες τις περιπτώσεις εφικτό να διευκολυνθεί η πρόσβαση μέσα από κατάλληλες παρεμβάσεις, δεδομένου ότι πολλά από αυτά στεγάζονται είτε σε μνημεία, όπως για παράδειγμα το Νομισματικό Μουσείο, το Βυζαντινό και το Χριστιανικό Μουσείο, τα Αρχαιολογικά Μουσεία Χανίων, Ρεθύμνου και Σερρών, είτε σε κτίρια του 19^{ου} αιώνα, όπως το Μουσείο Ακροπόλεως και το Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο. Για την καλύτερη παρουσιάσή τους διακρίνουμε τρεις κατηγορίες μουσείων:(βλ.Χούλια-Καπελώνη, Μπουτοπούλου,2004:144)

A. Τα υφιστάμενα μουσεία. Αυτά τα μέχρι στιγμής διαμορφωμένα

1. Παλαιά μουσεία:

Τα οποία σπάνια είναι προσβάσιμα στα ΑμεΑ

2. Νέα μουσεία:

Στα οποία ο εκθεσιακός εξοπλισμός είναι σχεδιασμένος με τέτοιο τρόπο ώστε τα εκθέματα να είναι προσιτά

B. Τα υφιστάμενα μουσεία που βρίσκονται στη διαδικασία εκσυγχρονισμού,

Γ. Τα υπο ίδρυση μουσεία, στα οποία προβλέπονται όλες οι παροχές εξυπηρέτησης των ΑμεΑ, παροχές για επισκέπτες και εργαζόμενους.

Αξίζει να τονίσουμε πως ο υλικός παράγοντας της πρόσβασης δηλαδή η κτιριακή υποδομή είναι μεν σημαντικός αλλά εξίσου σημαντική είναι και η ισότητα με την οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζεται ο κάθε επισκέπτης του μουσείου, έτσι ώστε να έχει την δυνατότητα να βιώσει ισότιμα την μουσειακή εμπειρία με οποιονδήποτε άλλο επισκέπτη. Συνεπώς όλοι οι πολίτες θα πρέπει να απολαμβάνουν ισότιμη πρόσβαση στην μουσειακή εμπειρία.

Τέλος αξίζει να προσθέσουμε βασική προϋπόθεση που θα εξασφαλίσει την επιτυχή πρόσβαση των ΑμεΑ στους μουσειακούς χώρους είναι η «κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων» της κάθε αναπηρίας (Πολυχρονίου,2004:81). Μπορεί ο στόχος να είναι ο ίδιος, η ισότητα στην μουσειακή εμπειρία αλλά η διαφορά έγκειται στις παρεχόμενες διευκολύνσεις. Άλλες διευκολύνσεις θα παρέχουμε σ' ένα άτομο με αισθητηριακή αναπηρία και άλλες σ' ένα άτομο με πνευματική αναπηρία.

Κατά τον αρχιτέκτονα Πολυχρονίου (1997) τα μουσεία καθώς και άλλα πολιτισμικά κτίρια για να είναι προσιτά σε όλους τους πολίτες συμπεριλαμβάνοντας και κατηγορίες συμπολιτών μας που αναφέρθηκαν παραπάνω θα πρέπει να διαθέτουν κάποιες προδιαγραφές:

1. Πρέπει να υπάρχουν θέσεις στάθμευσης αποκλειστικά σχεδιασμένες για ΑμεΑ
2. Οι είσοδοι πρέπει να είναι προσεγγίσιμες τόσο από περιπατητικούς ανάπηρους, ενώ η προσφερόμενη εξυπηρέτηση πρέπει να είναι κατάλληλη. Ακόμη θα πρέπει να υπάρχει δωμάτιο στο οποίο θα διατίθενται αναπηρικά αμαξίδια. Σε όλους τους κοινόχρηστους χώρους του μουσείου να υπάρχουν κατάλληλες διαδρομές, μικρές αλλαγές στάθμης Να υπάρχει άπλετος φωτισμός ώστε να διευκολύνονται οι αμβλύωπες και οι κωφοί.
3. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στον τρόπο που εκτίθενται και προβάλλονται τα διάφορα ευρήματα.
4. Να υπάρχουν χώροι υγιεινής με διαστάσεις και εξοπλισμό κατάλληλο για ΑμεΑ
5. Οποιοσδήποτε εξοπλισμός να μπορεί να χρησιμοποιηθεί από όλους τους επισκέπτες.
6. Ο περιβάλλον χώρος να είναι προσεγγίσιμος από όλους.
7. Σε στρατηγικά σημεία του κτιρίου και του περιβάλλοντος χώρου να υπάρχει κατάλληλη σήμανση Επίσης να υπάρχει καθοδήγηση και σήμανση για τις προσφερόμενες εξυπηρετήσεις για τα ΑμεΑ. Στη σήμανση που αναφέρεται σε ΑμεΑ να χρησιμοποιείται οπωσδήποτε το διεθνές σύμβολο πρόσβασης (ΔΣΠ).
8. Απαιτείται, επίσης, αστική υποδομή στην εξυπηρέτηση των ατόμων με ειδικές ανάγκες, συντονισμένη συνεργασία ατόμων διαφόρων ειδικοτήτων, εκπαίδευση του φυλακτικού προσωπικού. (Κοκκέβη-Φωτίου, 2004/benl.primedu.uoa.gr)

Για περαιτέρω πληροφορίες βλέπετε στο βιβλίο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού» ή στην ηλεκτρονική διεύθυνση benl.primedu.uoa.gr

2.3 Βασικές αογές προσβασιμότητας για επισκέπτες με προβλήματα όρασης

Οι βλέποντες επισκέπτες ενός μουσείου θεωρούν δεδομένο ό,τι μπορούν να θαυμάσουν τις οπτικές εικόνες που θα τους προσφέρει η επίσκεψή τους στο μουσείο. Αλλά τι συμβαίνει με τους επισκέπτες που έχουν προβλήματα όρασης; Η έλλειψη της οπτικής τους ικανότητας αποτελεί φράγμα για την επαφή τους με την τέχνη; Τα μουσεία έχουν κάνει προσπάθειες για να σπάσουν το φράγμα που εμπόδιζε την πρόσβαση των ΑμεΑ. Η πρόσβαση των κινητικά αναπήρων με την βοήθεια του αναπηρικού αλλά και η προσφορά ειδικών ξεναγήσεων για τους κωφούς επισκέπτες είναι πραγματικότητα. Αλλά ο τυφλοί αδυνατούν να δουν με συνέπεια να βασίζονται σε άλλες αισθήσεις τους εκτός της όρασης, όπως είναι η αφή (www.artagogo.com).

Οι άνθρωποι έχουν συνηθίσει να συνδέουν αλλά και να ερμηνεύουν την τέχνη βασιζόμενοι στην αίσθηση της όρασης. Η πολιτιστική κληρονομιά και η καλλιτεχνική δημιουργία έχει δημιουργηθεί από βλέποντες και επόμενο είναι να απευθύνεται σε βλέποντες με συνέπεια να περιορίζονται οι πολιτισμικοί χώροι οι οποίοι εξασφαλίζουν την ανεξάρτητη πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Έτσι παρά τις όποιες προσπάθειες στις μέρες μας για καθολική συμμετοχή στην πολιτισμική ζωή, η πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης αποτελεί ακόμη ουτοπία (www.nfb.org, Boussaid,2004).

Η πρόσβαση στον πολιτισμό ήταν πάντα θέμα υψηλής προτεραιότητας για την Ευρωπαϊκή Ένωση Τυφλών που αποτελεί μια μη κυβερνητική οργάνωση που εκπροσωπεί τους τυφλούς και τα άτομα με προβλήματα όρασης στην Ευρώπη με στόχο την προώθηση των συμφερόντων τους. Το 1999-2003 την απασχόλησε ιδιαίτερα το ζήτημα της πρόσβασης των ατόμων με προβλήματα όρασης στο μουσειακό χώρο (Boussaid, 2004).

Η κατανόηση της εκάστοτε αναπηρίας αποτελεί πρωτεύοντα παράγοντα στην επιτυχή εφαρμογή των κανόνων πρόσβασης π.χ. τα τυφλά άτομα μπορούν να διευκολυνθούν στην κίνησή τους όταν δεν υπάρχει ηχητική σύγχυση, όταν υποβοηθούνται στην διαμόρφωση αντίληψης του χώρου μέσω της κατασκευαστικής διαφοροποίησης χρησιμοποιώντας στοιχεία όπως οι ήχοι και οι μυρωδιές κυρίως όμως όταν υπάρχει σταθερή διάταξη στον εξοπλισμού και σήμανση σε όλα τα εμπόδια του χώρου (Πολυχρονίου,2004).

Στα μουσεία φαίνεται να μην υπάρχει χώρος για τους τυφλούς, ωστόσο τα εκθέματα μπορούν να αντιμετωπισθούν με όλες τις αισθήσεις, την όραση, την αφή, την ακοή, όσφρηση, γεύση. (www.artfacts.net). Τα τυφλά άτομα «βλέπουν» με τον ήχο, την αφή, την όσφρηση, την ακοή.

Με την σωστή περιγραφή και την ηχητική αναπαράσταση γεγονότων αλλά κυρίως μέσα από την δυνατότητα να αγγίξουν κάποια επιλεγμένα εκθέματα ή αντίγραφα εκθεμάτων, δίνεται η δυνατότητα στα άτομα με προβλήματα όρασης να προσεγγίσουν το μουσειακό χώρο και να βοηθηθούν στην διαμόρφωση αντίληψης των εκθεμάτων (Πολυχρονίου,2004).

Η προσβασιμότητα συνδέεται συνήθως με την αντιμετώπιση τυχόν αρχιτεκτονικών εμποδίων, ωστόσο στην περίπτωση ενός τυφλού επισκέπτη οι περισσότερες δυσκολίες που έχουμε να αντιμετωπίσουμε είναι αισθητηριακής φύσεως. Βασικός ανασταλτικός παράγοντας με τον οποίο έρχεται αντιμέτωπος ένας τυφλός δεν περιορίζεται στα υλικά εμπόδια αλλά στη αυτόνομη διακίνηση του μέσα σ' ένα άγνωστο περιβάλλον (Boussaid, 2004).

Οι τυφλοί αποτελούν μια ανομοιογενή ομάδα Ατόμων με Αναπηρία γι' αυτό και για την αντίληψη των έργων χρησιμοποιούνται με διαφορετικές τεχνικές αφής για παράδειγμα: «Δημιουργία αναγλύφων με διαφορετικές τεχνικές θέρμανσης των υλικών (μετατροπή ενός έργου σε ανάγλυφο ή το νέο σύστημα γραφικών συμβόλων αφής, φτιαγμένο με βάση τις αναπαραστάσεις που κατέχει ή μπορεί να κατανοήσει πλήρως ένας τυφλός (γραφική ανάλυση και κωδικοποίηση)» (Dufreney-Trinchinetti, 2004:69).

Ένας τυφλός δεν έχει την δυνατότητα να προσεγγίσει ένα έργο τέχνης όπως ένας βλέπωντας επισκέπτης ακολουθώντας τις οπτικές συμβάσεις όπως είναι η προοπτική ή η οπτική γωνία κ.λπ. αλλά συλλαμβάνει ένα έργο τέχνης ως μια «συμβολική προσέγγιση της πραγματικότητας» (Dufreney-Trinchinetti, 2004:69).

Για την εξασφάλιση της πρόσβασης σε άτομα με προβλήματα όρασης απαραίτητη θεωρείται η προσαρμογή του φωτισμού, η ύπαρξη έντονων χρωματικών αντιθέσεων, αλλά και η περιγραφή με την χρήση οπτικοακουστικών μέσων, η οποία παρουσιάζεται παρακάτω και αποτελεί μια μέθοδο κατά την οποία οι οπτικές εντυπώσεις μετουσιώνονται σε λέξεις δίνοντας την δυνατότητα στους τυφλούς να προσεγγίσουν τα έργα τέχνης σε περιπτώσεις που απαγορεύεται η αφή (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

Συνεπώς τα μουσεία με την σημερινή τους μορφή αποτελούν αφιλόξενους χώρους για τα άτομα με προβλήματα όρασης γεγονός που απορρέει τόσο της έλλειψης προσεγγίσιμων εκθεμάτων όσο και από ελλιπή επιμόρφωση του προσωπικού των μουσείων. Σίγουρα η κατάσταση είναι ακόμη πιο απογοητευτική για τους τυφλούς που ζουν απομακρυσμένοι από τα μεγάλα αστικά κέντρα (www.nfb.org).

2.4 Σύμβολα Προσβασιμότητας για άτομα με προβλήματα όρασης

Διεθνώς χρησιμοποιούνται σύμβολα για να δηλώσουν τις προσβάσιμες υπηρεσίες για τα άτομα με προβλήματα όρασης και αυτές είναι οι ακόλουθες:

Πρόσβαση σε άτομα με χαμηλή όραση

Αυτό το σύμβολο συνήθως χρησιμοποιείται για να δείξει την δυνατότητα πρόσβασης σε άτομα που είναι τυφλά ή έχουν μειωμένη όραση

Ηχητική περιγραφή για τηλεόραση, βίντεο και ταινίες

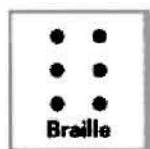

Αυτή η υπηρεσία κάνει την τηλεόραση, το βίντεο και τις ταινίες πιο προσβάσιμες από άτομα που είναι τυφλά ή έχουν προβλήματα όρασης. Οι περιγραφές οπτικών στοιχείων συνδέονται με έναν ηχητικό περιγραφέα δια μέσου ενός δευτερεύοντος ηχητικού προγράμματος «Secondary Audio Program» (SAP) των τηλεοράσεων εξοπλισμένο με στερεοφωνικό ήχο.

Ζωντανή ηχητική περιγραφή

Μια υπηρεσία για ανθρώπους που είναι τυφλοί ή έχουν χαμηλή όραση και κάνει τις οπτικές τέχνες πιο προσβάσιμες. Ένας εκπαιδευτής ηχητικών περιγραφών προσφέρει ζωντανό σχολιασμό ή διήγηση (via headphones and a small transmitter) αποτελούμενη από βραχύλογη, αντικειμενική περιγραφή των οπτικών στοιχείων.

Σύμβολο Μπράιγ: Το σύμβολο αυτό δηλώνει ότι προσφέρεται τυπωμένη ύλη στην Μπράιγ περιλαμβάνοντας τα ταμπελάκια των εκθεμάτων, εκδόσεις και την σηματοδότηση.

Προσβάσιμη Τύπωση: Το σύμβολο για την μεγάλη εκτύπωση τυπώνεται σε δεκαοκτάρη μέγεθος ή και μεγαλύτερο. Για να σου προσφερθεί σε αυτή την μεγάλη εκτυπώσιμη μορφή βιβλία, οδηγοί μουσείων κ.λπ. θα πρέπει να χρησιμοποιήσεις το σύμβολο του συνεδρίου ή μέλους.

Άγγιγμα: Το σύμβολο αυτό δηλώνει πως είτε κάποια αντίγραφα των εκθεμάτων είτε κάποια περιορισμένα εκθέματα της συλλογής είτε και όλα τα εκθέματα του μουσείου μπορούν να προσεγγιστούν απτικά.

Παρέχονται διευκολύνσεις για τα άτομα που έχουν προβλήματα όρασης. Για παράδειγμα: Για παράδειγμα: στοιχεία Braille, μεγάλα τυπογραφικά στοιχεία, κασέτες ήχου, κλπ.

Βοήθεια σκύλων, οι σκύλοι είναι ευπρόσδεκτοι στο χώρο μας.

Το προσωπικό έχει εκπαιδευτεί για να προσφέρει άριστα επίπεδα υπηρεσιών, σε περίπτωση που έχετε ιδιαίτερες απαιτήσεις.

Για περισσότερες πληροφορίες στις διευθύνσεις: www.medword.com, www.directenquiries.com

2.5 Ειδικά μέτρα για την καλύτερη πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης

Μέτρα για την καλύτερη πρόσβαση των ατόμων με πρόβλημα χρωματικής τύφλωσης

Για να αποφευχθούν πιθανά προβλήματα προσβασιμότητας με τα οποία θα έρχονταν αντιμέτωπα τα άτομα με προβλήματα χρωματικής τύφλωσης, πρέπει να βεβαιωθούμε πως τα χρώματα δεν είναι ο αποκλειστικός τρόπος για να διακρίνουν τα αντικείμενα.. Ποτέ δεν πρέπει να περιμένουμε πως θα είναι ικανοί να ονοματίσουν τα χρώματα ή να αναγνωρίσουν ένα χρώμα από το όνομα. Είναι επιβεβλημένο να χρησιμοποιούμε διαφοροποιήσεις στην φωτεινότητα έτσι ώστε να κάνουμε το χρωματιστό μέρος ευκρινή και να εκμεταλλευτούμε την μονοχρωμία για να επιτύχουμε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό αναγνωσιμότητας. Ακόμη προτείνεται η δημιουργία χρωματικής αντίθεσης μεταξύ του αντικειμένου και του φόντου, ιδιαιτέρως όταν τα αντικείμενα είναι εκτεθειμένα σε χαμηλά επίπεδα φωτισμού. Τέλος, τα αντικείμενα που βρίσκονται αναρτημένα μπροστά από κάτι που είναι συμπαγές ή που αντιτίθενται χρωματικά προς αυτά είναι πιο εύκολο στα άτομα με προβλήματα χρωματικής τύφλωσης να τα αντιληφθούν (www.users.ices.utexas.edu).

Μέτρα για καλύτερη πρόσβαση ατόμων με πρόβλημα χαμηλής όρασης

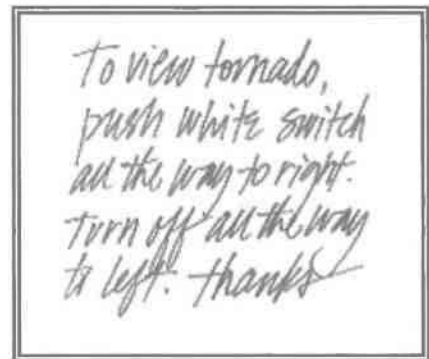
Τα άτομα με χαμηλή όραση χρειάζονται μεγαλύτερα τυπογραφικά στοιχεία και εικόνες, μεγεθυντικά εργαλεία, οπτικές αντιθέσεις και ευανάγνωστους χαρακτήρες. Ο σχεδιασμός των επιγραφών πρέπει να παρουσιάζει ευανάγνωστα τα στοιχεία των βασικών εκθεμάτων για όλους τους επισκέπτες. Τέτοιες πληροφοριακές επιγραφές πρέπει να είναι διαθέσιμες σε διάφορες μορφές όπως: Μπράιγ, ήχος, μεγάλη εκτύπωση χαρακτήρων ώστε να εξυπηρετούνται οι άνθρωποι που δεν μπορούν να διαβάσουν την τυπωμένη μορφή. Οι εναλλακτικές μορφές επιγραφών πρέπει να τοποθετούνται κοντά σε καλά φωτιζόμενες τοποθεσίες με μορφή τέτοια ώστε να διευκολύνουν τους επισκέπτες με οπτικά ελαττώματα. Πρέπει να χρησιμοποιούνται ευανάγνωστοι χαρακτήρες. Οι προσβάσιμοι χαρακτήρες έχουν τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

- Διαστάσεις που συνεισφέρουν στην ευαναγνωσιμότητα
- Εύκολα αναγνώσιμους αριθμούς π.χ. ευδιάκριτα το 5,6 και το 8
- Να αποφεύγεται η χρήση χειρόγραφων και ιταλικού τύπου γραφής για τις αναγκαίες πληροφορίες. Αυτές οι μορφές είναι μη προσβάσιμες στα άτομα με χαμηλή όραση.
- Αν ο τίτλος της έκθεσης παρουσιάζεται με στολισμένη ή διακοσμημένη μορφή πρέπει να επαναληφθεί με πιο καθαρή μορφή σε μια προσβάσιμη τοποθεσία κοντά στη είσοδο της έκθεσης. Ακολουθούν δυο ταμπέλες που δεν πληρούν τα κριτήρια:

Ευαναγνωσιμότητα και Αναγνωσιμότητα

Η ευαναγνωσιμότητα και η αναγνωσιμότητα είναι διαφορετικά πράγματα. Η «ευαναγνωσιμότητα» αναφέρεται στο πως ο σχεδιασμός των γραφικών τύπων είναι τέτοιος που να δημιουργούν μια ιδιαίτερη σειρά τυπογραφικών στοιχείων που να επηρεάζει την αναγνώριση της λέξης. Η ευαναγνωσιμότητα έχει άμεσες επιπτώσεις στην αναγνωσιμότητα ή αλλιώς στην ευκολία του διαβάσματος, η οποία καθορίζεται από την συνδυαστική σύγκρουση του μεγέθους των χαρακτήρων, από το διάστημα των γραμμών και των λέξεων και το μήκος των γραμμών.

Μια ιδιαίτερη σειρά από χαρακτήρες ίσως προκαλούν μια ορισμένη διάθεση αλλά ίσως να μην είναι ευανάγνωστα αν χρησιμοποιηθούν για κείμενο. Για παράδειγμα ένας σχεδιαστής που θέλει να εκθέσει ένα γράμμα με χειρόγραφους χαρακτήρες γραμμένους με πένα από φτερό μπορεί να θεωρήσει το γράμμα ως εικόνα παρά ως κείμενο. Ωστόσο αν το γράμμα περιέχει σημαντικές πληροφορίες, θα πρέπει να υπάρξει προνόηση για την δημιουργία αντιγράφου σε ευανάγνωστη μορφή που θα εξασφαλίζει την πρόσβαση και στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. (www.users.ices.utexas.edu, www.artagogo.com).

Αυτές αποτελούν δυο επιγραφές που δεν τηρούν τα προαναφερθέντα στάνταρ προσβασιμότητας

2.6 Εναλλακτικοί τρόποι προσβασιμότητας στην οπτική πληροφορία.

Στα άτομα που είναι τυφλά ή έχουν χαμηλή οπτική πληροφόρηση πρέπει να τους προσφέρονται εναλλακτικοί τρόποι πληροφόρησης. Όπως έχουμε αναφέρει και σε άλλο σημείο αυτής της εργασίας η κοινότητα των τυφλών δεν είναι ομοιογενής. Αποτελείται από άτομα που είναι τυφλά, νομικώς τυφλά ή έχουν χαμηλή όραση που ακολουθούν ένα βεληνεκές όρασης και χασίματος όρασης. Κάποιο άνθρωποι είναι τυφλοί από την γέννησή τους ή τυφλώνονται αργότερα. Ακόμη κάποιος μπορεί να έχει χάσει την όρασή του εξαιτίας της ηλικίας. Αυτή η ποικιλομορφία λαμβάνεται υπόψη όσων αφορά τους τρόπους τους οποίους θα χρησιμοποιήσουμε για να κάνουμε τις οπτικές πληροφορίες προσβάσιμες σ' αυτούς τους ανθρώπους.

Απτικές και οσφρητικές ξεναγήσεις: Στα πλαίσια της απλής διαπίστωσης ότι όλα τα διδακτικά μέσα επικοινωνίας, οδηγίες, πινακίδες σε εκθεσιακούς χώρους κ.λπ. βασίζονται στην όραση, επινοήθηκαν και σχεδιάστηκαν εναλλακτικοί τρόποι οι οποίοι εκμεταλλεύονται τις υπόλοιπες αισθήσεις πέρα από την όραση.

Απτικές ξεναγήσεις: Απτικές εμπειρίες είναι αναγκαίες στους ανθρώπους με προβλήματα όρασης, πρέπει να περιλαμβάνονται σε κάθε έκθεση γιατί τους είναι πολύ βοηθητικές. Αντικείμενα τα οποία αποτελούν το κεντρικό θέμα της έκθεσης πρέπει να είναι προσβάσιμα στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης, είτε μέσα από την απτική εξέταση (κάτι το οποίο μπορεί για παράδειγμα να γίνει μέσα από την χρήση αντιγράφων) ή μέσα από την περιεκτική ηχητική περιγραφή. Ακόμη όταν τα αντικείμενα συλλέγονται για να συμπεριληφθούν σε μια έκθεση θα πρέπει να θεωρηθούν πως μπορούν να αγγιχτούν ή να αντιγραφούν για απτική εξέταση

- **Ειδικά γάντια:** Η χρήση ειδικών λεπτών γαντιών που μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την απτική προσέγγιση των έργων χωρίς να παρεμποδίζουν την αίσθηση της αφής και ταυτόχρονα προστατεύουν και τα έργα από την άμεση επαφή με την βρωμιά και των ιδρώτα των χεριών. Αποτελεί έναν τρόπο για να σπάσουν τα ταμπού σχετικά με το άγγιγμα των έργων τέχνης.

Ένας τυφλός επισκέπτης του Σύγχρονου Μουσείου τέχνης της Αμερικής αγγίζει ένα γλυπτό του Bruce Stillman

- **Μακέτες-Αντίγραφα:** Τα μουσεία εκμεταλλευόμενα την βοήθεια που αποδεδειγμένα όπως έχει δείξει η εκπαιδευτική εμπειρία μπορούν να προσφέρουν οι μακέτες και τα αντίγραφα στην απτική εμπειρία, τα έχουν χρησιμοποιήσει για την παρουσίαση απομακρυσμένων αρχιτεκτονικών κτιρίων. «Τέτοια αντικείμενα αποδεικνύονται χρήσιμα όταν το συνθετικό αντικείμενο είναι πολύ μεγάλο και μπορεί ή εύθραυστο για να το αγγίξει κανείς, ή όταν το αντίγραφο μπορεί να αποσυναμολογηθεί για να επιδειχθεί η δομή του» (Μπενάκη-Πολυδώρου,1997:116)
- Πρέπει να περιλαμβάνονται μοντέλα και αντίγραφα στον ίδιο χώρο με τα πραγματικά, όπου θα δίνεται η δυνατότητα σε όλους τους ανθρώπους να αγγίξουν τα εκθέματα και όχι μόνο στα άτομα με προβλήματα ή από τα τυφλά άτομα.
- Χρήση απτικών/ανάγλυφων χαρτών των διαδρομών του μουσείου.
- **Ζωντανές αναπαραστάσεις:** Οι ζωντανές αναπαραστάσεις αποτελούν μια μέθοδο που χρησιμοποιείται από πολλά μουσεία διεθνώς και στόχο έχουν να επιτύχουν το μέγιστο βαθμό κατανόησης. Ακολουθούν κάποιες χαρακτηριστικές εικόνες

*Το γλυπτό μοντέλο μιας Αμερικανίδας γυναίκας που πλένει τα ρούχα
Texas History Museum*

*Ζωντανή αναπαράσταση πίνακα από την απτική έκθεση που φιλοξενήθηκε στο Μουσείου
Κυκλαδικής Τέχνης*

- **Οσφρητικές ξεναγήσεις**

Πολλά μουσεία προσφέρουν στους επισκέπτες τους οσφρητικές ξεναγήσεις, δίνοντάς τους την δυνατότητα να χρησιμοποιήσουν αισθήσεις διαφορετικές από αυτήν της όρασης. Η δημιουργία των οσφρητικών διαδρομών προϋποθέτουν τόσο προσεκτική μελέτη όσο και πειραματική έρευνα έτσι ώστε να επιτευχθεί η κατάλληλη σύνθεση των οσμών η οποία εξαρτάται τόσο από το «είδος των εκθεμάτων του εκθεσιακού χώρου όσο και από την ιστορική περίοδο στην οποία ανήκουν τα εκθέματα.»(Κονιόρδος, 2004:155) Άλλη θα είναι η οσφρητική πορεία για μια έκθεση που αφορά την ετρουσκική κοινωνία και διαφορετική για μια άλλη που αφορά την Αναγέννηση. (Κονιόρδος,2004)

- **Ηχητική και οπτική περιγραφή**

Στην περίπτωση που το άγγιγμα δεν επιτρέπεται σε όλους τους επισκέπτες, τότε μπορεί να χρησιμοποιηθεί η ηχητική περιγραφή για τα έργα τα οποία δεν μπορούν να αγγιχτούν και για αυτά που προσφέρουν λίγες πληροφορίες με το άγγιγμα. Η ηχητική περιγραφή συμπληρώνει αυτό το οποίο ένα άτομο με χαμηλή όραση μπορεί να μην είναι ικανό να δει ολοκληρωτικά. Προβάλλει λεπτομέρειες και συγκρίνει τα καινούρια αντικείμενα με τα γνώριμα, για τα άτομα που είναι τυφλά. Η ηχητική περιγραφή για τα μουσεία συνήθως είναι ηχογραφημένη και διαθέσιμη στους επισκέπτες. Πέρα από την περιγραφή του έργου τέχνης, συνήθως δίνονται και πληροφορίες σχετικές με τον δημιουργό. Αξίζει να αναφέρουμε πως παρά την όποια υποκειμενικότητα που πιθανόν να έχει αυτή η μέθοδος όπως αναφέρθηκε και παραπάνω δίνει την δυνατότητα στους τυφλούς να γνωρίσουν τα έργα, χωρίς να είναι απαραίτητο το άγγιγμα.

2.7 Προτεινόμενα μέτρα για την καλύτερη πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης (Πολυχρονίου, 1997, 2004)

1. Απαραίτητη είναι η ύπαρξη έντονου άπλετου φωτισμού 50-300lux καθώς και τονικές ή χρωματικές αντιθέσεις που θα συνθέτουν τον χώρο. Απαγορεύονται οι αντανάκλασεις, τα σημαινόμενα ή μη σημαινόμενα υαλοστάσια και οι καθρέφτες που είναι λάθος τοποθετημένοι.
2. Για να είναι εύκολα αναγνωρίσιμοι οι χώροι και η προσπέλαση των διαδρόμων πρέπει να υπάρχει η κατάλληλη σήμανση ακόμη και για τις προσφερόμενες εξυπηρετήσεις για τα ΑμεΑ. Κείμενο σε γραφή Braille πρέπει να συνοδεύουν την σήμανση καθώς και τα σχεδιαγράμματα τα οποία τοποθετούνται σε στρατηγικά σημεία των χώρων του κτιρίου Παράλληλα, είναι απαραίτητο να υπάρχουν κατάλληλες χρωματικές αντιθέσεις στο χώρο όταν έχουμε αλλαγές στάθμης, κουφώματα, εμπόδια, κ.λπ που είναι χρήσιμες στα άτομα με μειωμένη όραση. Ενώ πολύ χρήσιμη θεωρείται η ηχητική περιγραφή του ορόφου για τυφλά άτομα.
3. Οι αλλαγές στάθμης είναι απαραίτητο να καλύπτονται εκτός από σκαλοπάτια και από κεκλιμένα επίπεδα μέγιστης κλίσης 5% και ελάχιστου πλάτους 1,50μ. πλάτος το οποίο πρέπει να ισχύει για όλες τις διαδρομές που θα πρέπει να είναι ελεύθερες από εμπόδια , θα περιλαμβάνουν οδηγό τυφλών και θα συνοδεύονται από τους κατάλληλους χειρολισθήρες, πλατύσκαλα και αντιολισθητικό δάπεδο ενώ ως εναλλακτική λύση θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν και αναβατόρια. και να περιλαμβάνουν οδηγό τυφλών.
4. Μεγάλη προσοχή πρέπει να δίνεται και στον τρόπο έκθεσης των διαφόρων εκθεμάτων , καλό είναι να αποφεύγεται ο σκηνογραφικός φωτισμός μόνο με φωτισμό των εκθεμάτων και των βιτρινών αφήνοντας τους χώρους κυκλοφορίας αφώτιστους δημιουργώντας προβλήματα στην κίνηση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Επιλεγμένα αντίγραφα τα οποία θα δίνεται η δυνατότητα να προσεγγιστούν απτικά από τα τυφλά άτομα θα πρέπει να αποτελέσουν ειδικό τμήμα της έκθεσης. Ακόμη πρέπει να υπάρχουν επεξηγηματικές πινακίδες με περιεκτικό κείμενο με μεγάλα γράμματα και κατασκευασμένες από μη αντανάκλαστικό υλικό να είναι τοποθετημένες σε ύψος 1,40μ. έως 1,60μ. και να συνοδεύονται από αντίστοιχες πινακίδες σε γραφή Braille που θα είναι εύκολα προσεγγίσιμες.

5. Ακόμη στις διαδρομές του περιβάλλοντα χώρου που οδηγούν από τις θέσεις Στάθμευσης αυτοκινήτων ΑμεΑ στην είσοδο και στο πεζοδρόμιο πρέπει να υπάρχει ελεύθερη ζώνη όδευσης πεζών, με ενσωματωμένο τον οδηγό για άτομα με μειωμένη όραση.

Η σημασία των μουσείων την έχουμε θίξει και έτσι καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως τα μουσεία είναι βασικό κομμάτι της πολιτισμικής μας κληρονομιάς και κανένας πολίτης δεν πρέπει να στερείται του δικαιώματος να έχει πρόσβαση σ' αυτό και να το γευθεί .

2.8 Γενική κατάσταση προσβασιμότητας στα μουσεία του εξωτερικού

Η Ευρωπαϊκή Ένωση Τυφλών πραγματοποίησε το 2001 μια έρευνα για την προσβασιμότητα των μουσείων στην οποία πήραν μέρος οι εξής χώρες: Δανία, Γαλλία, Γερμανία, Ηνωμένο Βασίλειο, Πορτογαλία, Ιταλία,. Σκοπός ήταν η καταγραφή και η πληροφόρηση σχετικά με τα μέτρα που λαμβάνουν τα μουσεία έτσι ώστε να προσελκύσουν τα άτομα με προβλήματα όρασης. Από τα αποτελέσματα της έρευνας μπορούμε να εξάγουμε κάποια γενικά συμπεράσματα: (Boussaid,2004)

1. Συμβατικά μουσεία

Η πλειοψηφία των συμβατικών μουσείων προσφέρει στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης κάποιου τύπου πρόσβασης στις συλλογές τους. Ο πιο βασικός, είναι η αφή. Αρκετά συχνά ωστόσο απαγορεύεται στους τυφλούς το δικαίωμα να αγγίξουν τα εκθέματα των συλλογών με την αιτιολογία πως η ψηλάφηση μπορεί να αποβεί καταστρεπτική για εκθέματα ηλικίας εκατοντάδων ετών. Ωστόσο μια συμβατική λύση που θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί είναι τα γάντια αφής, τα οποία πρέπει να είναι πολύ λεπτά για να μην μειώνουν την αίσθηση της αφής. Τα γάντια αφής προστατεύουν τόσο από τα βρώμικα και ιδρωμένα χέρια τόσο τα γλυπτά όσο και τα άλλα έργα και αποτελούν έναν φθηνό τρόπο για να εξασφαλιστεί η πρόσβαση των τυφλών ατόμων στις συλλογές.

Κάποια από τα συμβατικά μουσεία οργανώνουν ειδικές ξεναγήσεις για τους τυφλούς επισκέπτες τους όπου τους δίνεται η δυνατότητα να αγγίξουν επιλεγμένα εκθέματα ενώ αρκετά συχνά η απτική ξενάγηση συνοδεύεται και από πληροφορίες σε προσβάσιμη μορφή όπως είναι: η γραφή Braille, ο ήχος και η μεγεθυμένη γραφή. Αξίζει να αναφέρουμε πως οι ξεναγήσεις συνήθως απευθύνονται σε ομάδες για αυτό το λόγο στην περίπτωση που ο αριθμός των ενδιαφερόμενων είναι μικρός τότε φυσικό επακόλουθο είναι η ακύρωση της ξενάγησης. Επίσης η πλειοψηφία των συμβατικών μουσείων δεν διαθέτουν χάρτες και σχέδια αφής.

Συμβατικά μουσεία με μόνιμες εκθέσεις για τους τυφλούς

Ορισμένα μεγάλα μουσεία διαθέτουν κάποιες μόνιμες εκθέσεις για τους τυφλούς επισκέπτες τους σε αίθουσες κατάλληλα εξοπλισμένες με βοηθήματα προσανατολισμού εξασφαλίζοντάς τους την αυτόνομη διακίνηση (Boussaid, 2004). Άμεση συνέπεια όσων αναφέρθηκαν είναι προσβάσιμος χώρος να είναι περιορισμένος τόσο θεματικά όσο και σε έκταση (Boussaid, 2004).

2.Ειδικά μουσεία για τυφλούς

Αρκετές οργανώσεις τυφλών έχουν δημιουργήσει ειδικά μουσεία τα οποία συχνά χρησιμοποιούν πρωτοποριακά μέσα προσβασιμότητας και προσανατολισμού όπως είναι οι χρωματικές αντιθέσεις, ειδικά διαμορφωμένος φωτισμός, επιδαπέδια σήμανση κ.λπ. βοηθώντας με αυτό τον τρόπο τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης να προσανατολιστούν στον εκθεσιακό χώρο. Επίσης οι ηχογραφήσεις σε όλες τις εισόδους του κτιρίου δίνουν την δυνατότητα στον τυφλό επισκέπτη την δυνατότητα να γνωρίζει σε πιο σημείο του μουσείου βρίσκεται ανά πάσα στιγμή και έτσι να μπορέσει να προσανατολιστεί. Ακόμη τα διαφορετικά υλικά που χρησιμοποιούνται για το δάπεδο βοηθούν στο διαχωρισμό των κοινόχρηστων χώρων και των χώρων όπου είναι τοποθετημένες οι συλλογές. Τέλος ειδικά μουσεία για τυφλούς χρησιμοποιούν και ένα περίπλοκο ηχητικό σύστημα το οποίο και προαναφέραμε νωρίτερα και το οποίο κατευθύνει το τυφλό άτομο κατά ψηλάφηση των αντικειμένων δίνοντάς του χρήσιμες πληροφορίες σχετικά με το έκθεμα (Boussaid, 2004).

2.9 Ενδεικτική παρουσίαση μουσείων του εξωτερικού που παρέχουν υπηρεσίες στα άτομα με προβλήματα όρασης.

Brooklyn Museum

Στο μουσείο του Brooklyn προσφέρονται περιηγήσεις μέσω της αφής. Ο Maribeth Flynn, ο συντονιστής των προγραμμάτων πρόσβασης του μουσείου, είπε, «η έλλειψη της όρασης δεν θα πρέπει να κρατήσει κάποιον μακριά από το μουσείο». Από τις καθοδηγούμενες ξεναγήσεις, τις λεγόμενες «Touch Tours», οι επισκέπτες μπορούν να αγγίξουν γλυπτά του Αυγούστου Ροντέν επίσης μπορούν να εξετάσουν μια συλλογή από μάσκες από το μουσείο της Αφρικής και να αποκτήσουν την αίσθηση μιας συλλογής κλωστοϋφαντουργίας από το Περού. Οι περισσότεροι επισκέπτες που έζησαν την εμπειρία της απτικής ξεναγήσης έφυγαν λέγοντας: «Τα γλυπτά ήταν τόσο λεπτομερή, τόσο ζωντανά» (www.nydailynews.com).

Μουσείο Spy (Ουάσιγκτον): Είναι ένα δημοφιλές μουσείο που εξερευνά τον κόσμο της κατασκοπείας προσφέροντας χάρτες αφής, εκδρομές ήχου και άλλα χαρακτηριστικά μέσα για να βοηθήσει τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Υπάρχουν χάρτες αφής, ειδικές λεζάντες στα έργα καθώς και ειδικός αναγνώστης για τις λεζάντες των έργων, ήχος και περιηγήσεις στις οποίες οι οδηγοί περιγράφουν τα εκθέματα και αντίγραφα των εκθεμάτων τα οποία συνοδεύονται από την κατάλληλη ηχητική αφήγηση. Οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης μπορούν να προγραμματίσουν τις περιηγήσεις τουλάχιστον δύο εβδομάδες πριν και να έχουν ειδικό οδηγό που θα τους παρέχει λεπτομερείς περιγραφές των εκθεμάτων (www.examiner.com, www.film.dc.gov, www.usdoj.gov).

Metropolitan museum of Art in New York: Το μουσείο προσφέρει ποικίλους τρόπους για τυφλούς

και για άτομα με προβλήματα όρασης ώστε να μπορέσουν να αποκτήσουν μια εμπειρία τέχνης και να έρθουν σε επαφή με την ζωγραφική. Εκτός από τη χρήση ετικετών Braille, εκτύπωση φυλλαδίων με μεγάλους χαρακτήρες, περιηγήσεις με λεκτική απεικόνιση, υπάρχει μια συλλογή από αντικείμενα που μπορούν να προσεγγιστούν απτικά. Ακόμη προσφέρεται στους επισκέπτες η δυνατότητα λεκτικής-εικονικής/ακουστικής ξε-

νάγησης, κατά την οποία έχουν δικαίωμα να ζητήσουν ατομική ή ομαδική απτική περιήγηση. Το Met προσφέρει ηχητικό οδηγό με πάνω από εκατό ώρες περίπου σχολιασμού δημιουργημένο από επιμελητές και εκπαιδευτικούς το οποίο διατίθεται και σε άλλες γλώσσες. Ενώ η απτική συλλογή του μουσείου περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα έργων τέχνης από τη μόνιμη συλλογή του Μουσείου, η οποία συμπληρώνεται με υψηλής ποιότητας, αναπαραγωγές εκμαγείων.

Επιπλέον καθόλη την διάρκεια του έτους πραγματοποιούνται Οικογενειακά Προγράμματα για οικογένειες με παιδιά που είναι τυφλοί ή μερικώς βλέποντες. Ακόμη το μουσείο έχει εκδώσει και παιδικό βιβλίο κατάλληλα διαμορφωμένο για παιδιά με προβλήματα όρασης με στόχο την γνωριμία τους με τα εκθέματα του μουσείου. Επίσης η είσοδος στους σκυλους-οδηγούς είναι ανοιχτή. Τέλος έξω από τις εισόδους των ειδικών εκθέσεων υπάρχουν ταμπέλες με καταλλήλους σε μέγεθος εκτυπώσιμους χαρακτήρες (www.artagogo.com).

Museum of Modern Art in New York

Το MoMA προσφέρει μεγάλη εκτύπωση και γραφή Braille, περιγραφικά φυλλάδια και περιοδεία με άγγιγμα των επιλεγμένων έργων τέχνης. Το μουσείο προσφέρει επίσης μαθήματα τέχνης, τόσο για τα παιδιά όσο και στους ενήλικες τυφλούς για να μάθουν περισσότερα για την τέχνη μέσα από τα χέρια αλλά και για τα διαγράμματα αφής. Σύμφωνα με το μουσείο, αυτό είναι το πρώτο πρόγραμμα του είδους του που προσφέρει ένα ίδρυμα. Επιπλέον διατίθεται ηχητικό πρόγραμμα, με χρήση ειδικών ηχητικών συσκευών ξενάγησης.

(MoMA Audio Program): Πρόκειται για ένα ακουστικό πρόγραμμα αφιερωμένο στην συλλογή του μουσείου και σε ειδικές εκθέσεις. αυτό το πρόγραμμα προβλέπει ζωντανό ήχο και αναλυτικές περιγραφές των βασικών έργων της συλλογής του μουσείου με ειδικό σχολιασμό και με συνοδεία μουσικής.

Τα κείμενα του μουσείου και όλα τα προγράμματα ήχου είναι διαθέσιμα και με μεγάλα τυπογραφικά στοιχεία, κατόπιν αιτήσεως. Απτικά σχεδιαγράμματα των πολυάριθμων έργων από το Μουσείο της συλλογής είναι διαθέσιμα για χρήση στην τάξη χωρίς χρέωση αλλά με δανεισμό. Τέλος στο λόμπι πληροφοριών διατίθενται φυλλάδια με μεγάλη εκτύπωση και γραφή Μπράιγ. Ακόμη στο μουσείο διενεργούνται Απτικές Ξεναγήσεις: κατά τις οποίες οι τυφλοί και μερικώς βλέποντες επισκέπτες μπορούν να έχουν την εμπειρία μιας απτικής επίσκεψης. Αυτές οι ξεναγήσεις πραγματοποιούνται στη γκαλερί του μουσείου και στον Κήπο Γλυπτικής και είναι διαθέσιμα σε άτομα ή ομάδες κατόπιν ραντεβού.

Εντός του μουσείου επιτρέπεται η είσοδος των σκύλων-οδηγών. Τέλος προσφέρονται και προγράμματα που απευθύνονται στα άτομα με προβλήματα όρασης όπως το «**Art insight**» Αυτό το πρόγραμμα για τυφλούς και μερικώς βλέποντες ενήλικες είναι μηνιαίο πραγματοποιείται στο Μουσείο των στοών. Το Μουσείο διαθέτει ειδικά εκπαιδευμένους εκπαιδευτές που δίνουν έμφαση σε συγκεκριμένα θέματα, καλλιτέχνες, εκθέσεις, μέσω εκτεταμένων λεκτικών περιγραφών (www.moma.org).

Αιγυπτιακό μουσείο Αρχαίας Αιγύπτου- επικοινωνία σε τυφλά παιδιά

Το αιγυπτιακό μουσείο διαθέτει ένα από τα πιο εκτεταμένα προγράμματα για τυφλούς. Το

αιγυπτιακό μουσείο τώρα έχει πέντε υπαλλήλους που εργάζονται με προγράμματα για τυφλούς τέσσερις εκ των οποίων είναι τυφλοί ή μερικώς βλέποντες, γεγονός αρκετά ασυνήθιστο. Συνήθως τα μουσεία θέτουν σε τυφλούς εθελοντές να συνδράμουν στην δημιουργία των ιδιαίτερων εκθεμάτων. Το αιγυπτιακό μουσείο δίνει τις περιηγήσεις και προσφέρει μαθήματα κάθε Τετάρτη. «Υπάρχουν περισσότερα από 2 εκατομμύρια τυφλοί άν-

θρωποι στην Αίγυπτο. «Αυτός είναι ένας αριθμός που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε» δήλωσε η

Wafaa El Saddik, διευθύντρια του Αιγυπτιακού Μουσείου. «Θέλουμε να τους ενσωματώσουμε στην κοινωνία" »

Οι οδηγοί τους διδάσκουν την ιστορία της Αιγύπτου μ'ένα ζωηρό τρόπο. Σύμφωνα με αυτούς που εργάζονται με τους τυφλούς στην Αίγυπτο, οι περιηγήσεις στο μουσείο μπορεί να διδάξει τους ανθρώπους κάτι περισσότερο από την ιστορία. Μπορεί να είναι σημαντικά εργαλεία για τη διδασκαλία των δεξιοτήτων που θα τους βοηθήσουν σε όλους τους τομείς της ζωής. Τα τρέχοντα προγράμματα είναι κυρίως για μαθητές, ηλικίας 5 έως 18. Έχουν, όμως, προσπαθεί να επεκτείνουν τα προγράμματα να περιλαμβάνουν ξεναγήσεις για τυφλά άτομα όλων των ηλικιών.

Οι εκδρομές για τους τυφλούς περιλαμβάνουν πολλά ιστορικά στοιχεία σχετικά με αντικείμενα που θα ήταν σε κάθε ξενάγηση. Καλύπτουν επίσης τις πληροφορίες που για τους βλέποντες θεωρούνται δεδομένες. Αρχικά περιγράφεται το μέγεθος του αντικειμένου και να δίνονται οι διαστάσεις. Στη συνέχεια να περιγράφεται η εποχή και ιστορικές λεπτομέρειες σχετικές με το έκθεμα (<http://www.dailystaregypt.com>).

Μουσείο Λούβρου

Με την ασυνήθιστη προτροπή «παρακαλώ αγγίζετε», το Μουσείο του Λούβρου προσκαλεί τους τυφλούς επισκέπτες να επισκεφθούν την Απτική Γκαλερί, προσπαθώντας να κάνει τις εκθέσεις του προσβάσιμες σε όσο το δυνατόν περισσότερους ανθρώπους, το Λούβρο είναι το μοναδικό μέρος στο Παρίσι, όπου οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης μπορούν να αγγίζουν τα πάντα χωρίς να απαγορεύεται.

Ο επισκέπτης μπορεί να αγγίξει τα γλυπτά του Παρθενώνα χωρίς να φοβάται για τυχόν συναγερμούς. το μοναδικό μουσείο στη Γαλλία με μία Γκαλερί ειδικά για τα άτομα με προβλήματα όρασης. Το «τμήμα Αφής» του μουσείου του Λούβρου έχει οργανώσει δυο ειδικές εκθέσεις γλυπτικής σε μια αίθουσα ειδικά σχεδιασμένη να ικανοποιεί τις ανάγκες προσανατολισμού των τυφλών επισκεπτών. Η δεύτερη έκθεση αποτελείται από περίπου 20 εκμαγεία γλυπτών τα οποία οι επισκέπτες μπορούν να αγγίξουν χωρίς κανέναν περιορισμό. Ένας χειρολισθήρας παράλληλος με τον τοίχο σε ολόκληρη την αίθουσα οδηγεί σε ολόκληρη την αίθουσα από το ένα έκθεμα στο επόμενο. Επάνω στον χειρολισθήρα υπάρχουν στοιχεία Braille τα οποία προειδοποιούν τον επισκέπτη για την θέση ενός γλυπτού ή μιας προτομής. Τα γλυπτά είναι τοποθετημένα σε χρονολογική σειρά, η οποία βοηθά τον επισκέπτη να παρακολουθήσει την εξέλιξη των τεχνικών και συνολικά της αντίληψης για την γλυπτική των, από τους αρχαίους χρόνους ως την σύγχρονη

εποχή. Υπάρχουν γραπτές πληροφορίες για κάθε έκθεμα (όνομα, χρονολογία, τόπος ανεύρεσης, υλικό) σε Braille επάνω σε επικλινείς πινακίδες που καθιστούν το διάβασμα πιο άνετο. Επίσης διατίθενται πιο λεπτομερείς πληροφορίες με φυλλάδια σε προβλέψιμη μορφή (Braille, μεγεθυμένη γραφή και ήχο)

Μια εθελόντρια καθοδηγεί έναν τυφλό επισκέπτη

Κείμενο μεταφρασμένο σε Μπράιγ

Ο Didier Roule, με τον σκύλο του τον "Panisse," αγγίζει ένα αιγυπτιακό γλυπτό

(www.fosightlesstv.yahoo.com, www.spaces.live.com, www.daylife.com, www.lubbockonline.com, Boussaid,2004, www.rockymountainnews.com)

Holocaust Memorial museum United states

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και το Μουσείο Μνήμης του Ολοκαυτώματος προσφέρει μια ξενάγηση για τα άτομα που έχουν χαμηλή όραση ή είναι τυφλά τόσο για αυτούς όσο και για τους φίλους και τις οικογένειές τους. (Guided Highlights Tour) πραγματοποιείται στη μόνιμη έκθεση του Μουσείου και απευθύνεται στα άτομα με προβλήματα όρασης "Το Ολοκαύτωμα" παρουσιάζει στην ειδική αυτή ξενάγηση

μια αφηγηματική ιστορία σχετικά με την ναζιστική άνοδο στην εξουσία, τις διώξεις και τις δολοφονίες των 6 εκατομμυρίων Εβραίων. Από τις τρεις ώρες στις δύο οι επισκέπτες μπορούν να μπορούν να γνωρίσουν την ιστορία του ολοκαυτώματος μέσα από την χρήση οπτικής περιγραφικής γλώσσας, να αγγίξουν αντίγραφα εκθεμάτων. Καθώς και υπόδειγμα του μουσείου, Επίσης η ειδική αυτή ξενάγηση προσφέρει στους επισκέπτες μια ποικιλία εποπτικών μέσων όπως, μονόφθαλμο φακό, φορητές ηλεκτρικές λάμπες, υψηλής αντίθεσης φωτογραφίες μεγεθυντικά γυαλιά. Οι οδηγοί αυτών των ειδικών ξεναγήσεων έχουν την κατάλληλη επιμόρφωση, αφού είναι γνώστες τόσο της ιστορίας του Ολοκαυτώματος όσο και θεμάτων σχετικών με προβλήματα όρασης και τύφλωσης. (www.ushmm.org/ www.bkeyhole.com)

Βρετανικό μουσείο

Το Βρετανικό μουσείο έχει αφιερώσει ένα τμήμα του εκθεσιακού χώρου του σε μια μόνιμη ειδική έκθεση για τον Παρθενώνα. Σχέδια αφής σε λογική σειρά παρουσιάζουν τα στοιχεία από τα οποία αποτελείται η Ακρόπολη και ο Παρθενώνας. Διατίθενται λεπτομερείς πληροφορίες σε κασέτα ήχου η οποία παίζει σε κασετόφωνο που ο επισκέπτης κρεμάει στο λαιμό του για μέγιστη δυνατότητα κινήσεων. Αξιοσημείωτο σημείο της έκθεσης είναι ένα ομοίωμα ανθρώπου, το ύψος του οποίου συγκρίνεται με έναν από τους πρόσθιους κίονες του Παρθενώνα. Μάλιστα αξίζει να σημειωθεί πως τον Ιούνιο του 2007 το Βρετανικό μουσείο πήρε και βραβείο ως πρότυπο προσβασιμότητας. Το μουσείο βραβεύτηκε για τις καινοτόμες χρήσεις της τεχνολογίας που εφαρμόζει για να διευκολύνει και τους οπτικούς οδηγούς. Επίσης το Βρετανικό μουσείο επιτρέπει την είσοδο των σκύλων οδηγών για τους τυφλούς επισκέπτες ενώ έχει επιμεληθεί ιδιαίτερα τις λεζάντες των έργων και έχει προνοήσει για την ύπαρξη Braille. (www.adaag.com, Boussaid,2004)

Tate Modern museum of London

Το μουσείο διαθέτει σύστημα ηχογραφημένης ξενάγησης, το γνωστό «Acoustiguide». Η οπτικοακουστική ξενάγηση πραγματοποιείται με την βοήθεια μιας συσκευής που χωράει στο χέρι του επισκέπτη και εξασφαλίζει την ηχητική πρόσβαση στα εκθέματα του μουσείου. Επίσης το μουσείο οργανώνει επίσης δωρεάν ξεναγήσεις αφής για τυφλούς επισκέπτες. Μέλη του μουσείου είναι εκπαιδευμένα για την πραγματοποίηση αυτών των ξεναγήσεων όποτε τους ζητηθεί, άρα δεν είναι απαραίτητη η κράτηση θέσεων εκ των προτέρων. Υπάρχουν τέσσερις ξεναγήσεις, εκ των οποίων καθεμιά επικεντρώνει σε ένα τμήμα της συλλογής του

μουσείου. Συνήθως στη ξενάγηση χρησιμοποιείται ένα μείγμα έργων τέχνης και άλλων αντικειμένων που ο επισκέπτης μπορεί να αγγίξει, καθώς και προσομοιώσεις. Ωστόσο, ένα από τα πιο σημαντικά στοιχεία τους είναι η αφηγηματική προφορική περιγραφή. Ακόμη στην Αίθουσα πληροφόρησης που βρίσκεται στο χώρο υποδοχής του μουσείου, παρέχονται πολλές υπηρεσίες που ενδιαφέρουν τους επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Συγκεκριμένα υπάρχουν χάρτες σε Braille, χάρτες σε μεγεθυμένη γραφή, λογισμικό ηχητικής απόδοσης κειμένου, κείμενα τοίχου σε μεγεθυμένη γραφή, ηχογραφήσεις συζητήσεων και διαλέξεων, και ανάγλυφες αναπαραστάσεις έργων τέχνης. Επίσης υπάρχει και κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης με οθόνες έντονης χρωματικής αντίθεσης, στις οποίες προβάλλονται κείμενα τα οποία διατίθενται και σε ηχητική μορφή. Ενώ επιτρέπεται και η είσοδος σε σκύλους οδηγούς. (Marcus Horley, 2004, www.inetours.com) .

City des Sciences et de l'Intustrie

Σκοπός του Εκθεσιακό Κέντρο Επιστήμης και Βιομηχανίας του Παρισιού είναι η διασφάλιση της αυτονομίας όλων αυτών των ανθρώπων. Όσο αφορά τα άτομα με προβλήματα όρασης που μας ενδιαφέρουν στην παρούσα εργασία προσφέρονται οι εξής διευκολύνσεις: Θέλοντας να εξασφαλίσει την αυτονομία των επισκεπτών με προβλήματα όρασης έχει εγκατασταθεί επιδαπέδιος οδηγός. Επίσης, υπάρχουν υπέρυθρες ακουστικές συσκευές που παρέχουν προφορικές

οδηγίες για την κίνηση στον χώρο. Σταδιακά γίνονται προσβάσιμοι διάφοροι εκθεσιακοί χώροι. Προστίθενται διάφορα στοιχεία, όπως οδηγίες για και επεξηγήσεις ανάγλυφες ή σε γραφή Braille, απτά αντικείμενα, και ήχοι, ούτως ώστε οι επισκέπτες να έχουν πρόσβαση σε παιχνίδια και εκθέματα που μπορούν να αγγίξουν. Επίσης σε μια αίθουσα του μουσείου εκτίθενται 120 πλάκες, στις οποίες ανάγλυφα περιγράφονται τα βασικότερα πειράματα της Φυσικής και της Χημείας και φυσικά η εξηγησή τους σε γραφή μπράιγ. Αρκετοί χώροι είναι κατάλληλα εξοπλισμένοι όπως ο Παιδότοπος, ο χώρος Φωνής και Ήχου, η αίθουσα Εξερεύνησης του Διαστήματος, η αίθουσα Εξερεύνησης του Ωκεανού και οι διάφορες αίθουσες που αφορούν την γεωλογία και την αστρονομία. Πραγματοποιούνται πολλές οργανωμένες ξεναγήσεις από επιστήμονες και τεχνικούς του προσωπικού του μουσείου, ενώ διατίθεται ειδικό ανάγλυφο έντυπο υλικό. Διατίθενται επίσης δυο εκπαιδευτικά κουτιά για την αστρονομία, με ανάγλυφες εικόνες, κείμενο τυπωμένο σε Braille και σε μεγεθυμένη γραφή, και σε κασέτες με ακουστικό υλικό.

(Guyomarch,2004, upload.wikimedia.org, Μπενάκη-Πολυδώρου,1997)

Victoria and Albert museum (Λονδίνο)

Το Μουσείο της Βικτωρίας και του Αλβέρτου στο Λονδίνο είναι το μεγαλύτερος στον κόσμο

μουσείο διακοσμητικών τεχνών και σχεδιασμού, στεγάζοντας στη μόνιμη συλλογή του πάνω από 4,5 εκατομμύρια αντικείμενα, είναι το μεγαλύτερο μουσείο τέχνης και σχεδίου, με φανταστικές συλλογές σε έκταση και ποικιλομορφία. Το μουσείο κατέχει πάνω από 3.000 χρόνων αριστουργήματα από τους πλουσιότερους στον κόσμο πολιτισμούς. Έχει καθιερωθεί ένα πρωτοποριακό πρόγραμμα αφής με επεξεργασμένες ηχητικές περιηγήσεις και φωτογραφικά σεμινάρια για τους τυφλούς και μερικώς βλέποντες επισκέπτες, δίνοντας να πιάσουν αντικείμενα και να

αναπτύσσουν ατομική τέχνη και ικανότητες επιδεξιότητας. Τα άτομα με προβλήματα όρασης έχουν ελεύθερη είσοδο στις εκθέσεις μαζί με το πολύ δυο φίλους τους. Επίσης υπάρχουν μεγάλοι εκτυπώσιμοι χαρακτήρες και χρησιμοποιείται γραφή Μπράιγ καθώς επίσης επιτρέπεται και η είσοδος σε σκύλο-οδηγό τυφλού επισκέπτη.

(www.vam.ac, www.kcl.ac.uk, www.vam.ac.uk, www.rnib.org.uk)

Εκδήλωση του μουσείου για άτομα με προβλήματα όρασης

Επισκέπτης στην είσοδο του μουσείου

Βασιλικά Μουσεία Καλών Τεχνών

Τα βασιλικά Μουσεία Καλών Τεχνών του Βελγίου έχουν ανοίξει τις πόρτες τους στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης από το 1998. Τον Ιανουάριο του 2002 τα Βασιλικά Μουσεία Καλών Τεχνών εγκαινίασαν ένα πρόγραμμα που απευθύνεται στο κοινό με προβλήματα όρασης. Οι τυφλοί επισκέπτες και οι επισκέπτες με μειωμένη όραση καλούνται να ανακαλύψουν τα γλυπτά του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης μαζί με έναν ξεναγό της Υπηρεσίας Εκπαίδευσης και Πολιτισμού ο οποίος

διαθέτει κατάλληλη επιμόρφωση. Οι ξεναγήσεις αφής διαρκούν 1,5 με 2 ώρες και γίνονται ανά ομάδες τεσσάρων το πολύ ατόμων. Κατά την διάρκεια της επίσκεψης, ο ξεναγός προτείνει στον επισκέπτη μια πρώτη απτική ανακάλυψη του γλυπτού. Είναι πρωταρχικής σημασίας για τον επισκέπτη : ανακαλύπτει ένα γλυπτό με συγκεκριμένο μέγεθος, από ένα συγκεκριμένο υλικό και με συγκεκριμένη μορφή. Αυτή η πρώτη προσέγγιση του έργου είναι μια ευκαιρία να ντυθούν με λέξεις οι αισθήσεις και να τεθούν ερωτήματα που θα αποτελέσουν αφετηρία για ένα πιο συγκεκριμένο σχολιασμό.

Η αφετηρία αυτή επιτρέπει στον ξεναγό να ξεκινήσει ένα διάλογο μεταξύ του ίδιου του επισκέπτη και του έργου. Εξάλλου, ένας τυφλός ή ένα άτομο με μειωμένη όραση που έχει αγγίξει το έργο τέχνης, συχνά είναι πιο ικανός από εμάς να βρει τις λέξεις για να το αντιληφθεί. Το πρόγραμμα περιλαμβάνει ξεναγήσεις με διάφορα θέματα, με βάση τις μόνιμες συλλογές του Μουσείου Μοντέρνας Τέχνης. Έτσι, μια ομάδα έχει τη δυνατότητα να επισκεφθεί πολλές φορές το μουσείο στην διάρκεια της ίδιας χρονιάς. Το 2004 τα θέματα που πρότεινε η Υπηρεσία Εκπαίδευσης ήταν: το σώμα, το πρόσωπο, το υλικό, ή ο κύκλος δύο επισκέψεων για τη γλυπτική στη μοντέρνα και στη σύγχρονη τέχνη. Αξίζει να σημειωθεί πως τα έργα ήταν πρωτότυπα και όχι αντίγραφα. Το 2003 ήταν έτος αφιερωμένο στην ηχητική επένδυση των γλυπτών του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα τα επένδυση 20 έργων, η οποία διατίθεται σε CD.

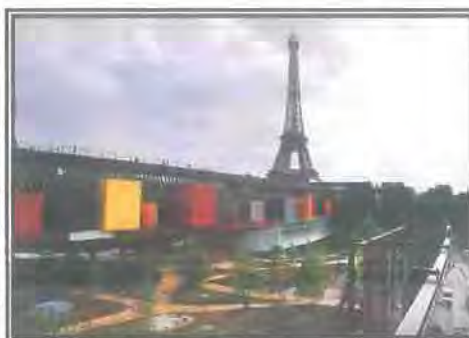
Έτσι οι επισκέπτες έχουν την ευκαιρία να προσεγγίσουν συμπληρωματικά τη γλυπτική μέσα από αυτές τις ηχητικές εικόνες, που δίνουν στην επίσκεψη μια νέα αισθητηριακή διάσταση. Ακόμη, ένα άλλο πρόγραμμα του μουσείου ενθαρρύνει τα παιδιά και τους έφηβους να ανακαλύψουν τα γλυπτά μέσα από ένα ειδικό θέμα το παραμύθι. Ξεναγοί ειδικευμένοι στην αφήγηση και στις ξεναγήσεις για άτομα με μειωμένη όραση οδηγούν τους επισκέπτες μέσα στις αίθουσες για να ανακαλύψουν μαζί τον κόσμο της τέχνης μέσα από το φανταστικό κόσμο των ιστοριών. Ειδικά προσαρμοσμένο παιδαγωγικό υλικό επιτρέπει στην ομάδα να βιώσει ενεργά την ιστορία και να νιώσει άνετα στο χώρο.

Για κάθε παραμύθι επινοήθηκαν υλικοί σύνδεσμοι από διαφορετικά υλικά, προσαρμοσμένοι στο περιεχόμενο της αφήγησης (μάλλινο νήμα κ.λπ). Ο αφηγητής, ο οποίος συνήθως χρησιμοποιεί το βλέμμα του για να είναι σε επαφή με το κοινό του, μεταχειρίζεται αυτούς τους υλικούς συνδέσμους που εμψυχώνουν τη διήγηση, καθώς μπορεί κανείς να τους τραβάει, να τους χαϊδεύει, να τους κινεί, και να συνδέουν όλους τους συμμετέχοντες κατά τη διάρκεια της διήγησης. Μουσικά όργανα ανοίγουν και κλείνουν την αφήγηση και της δίνουν το ρυθμό, δημιουργώντας μια επιπλέον ηχητική διάσταση.οποία και αγγίζουν οι επισκέπτες κατά την ξενάγηση αφής

Όπως στις ξεναγήσεις για ενήλικους, τα παιδιά και οι έφηβοι πρώτα προσεγγίζουν τα έργα δια της αφής χωρίς να λέγονται πολλά, καθώς όλες οι απαντήσεις βρίσκονται στην ίδια την αφήγηση. Κατά την διάρκεια της αφήγησης δεν υπάρχει καμιά οπτική επαφή με το έργο, άρα είναι πολύ σημαντικό, μετά το τέλος της, ο νεαρός επισκέπτης να αφιερώσει αρκετό χρόνο για να το αγγίξει. (Murielle Alpen, 2004, destinations.virginmedia.com)

Μουσείο quai Branly (Παρίσι)

Το μουσείο quai Branly είναι ένας χώρος που απευθύνεται σ'όλες τις αισθήσεις. Έτσι ηχητικά μηνύματα, οσφρητικές διαδρομές που εμφανίζονται στον εκθεσιακό χώρο αλλά και η δυνατότητα αφής των εκθεμάτων, επιτρέπει και στα με μειωμένη όραση ή στα τυφλά άτομα να αποκτήσουν μια διαφορετική εμπειρία και μια καλύτερη αντίληψη της ιστορίας και του πολιτισμού και των λαών που εκτίθενται. Ακόμη, ένας μεγάλος πέτρινος τοίχος που βρίσκεται στην κεντρική αίθουσα έκθεσης του μουσείου είναι λαξευμένος στο σύνολό του, επιτρέποντας στα τυφλά άτομα να αντιληφθούν δια αφής τα σκαλιστά σχέδια. (www.quaibrantly.fr, Fertier.2004)

Μουσείο της Cortona

Χαρακτηριστικό παράδειγμα μουσείο που προσφέρει οσφρητική ξενάγηση αποτελεί το Palazzo

Casali μουσείο της Cortona στο οποίο στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού προγράμματος Culture 2000 με τίτλο «Αρχαιολογία χωρίς εμπόδια», έγινε πειραματική μελέτη σχετική με τα αρωματικά επιχρίσματα, η οποία εφαρμόσε την προσθήκη αρωμάτων μέσα στο χαρμάνι προετοιμασίας κονιαμάτων για

την αποκατάσταση ιστορικών κτιρίων, βασιζόμενη σε πηγές κειμένων και σε παλαιοβοτανικά ευρήματα του «κόσμου των οσμών» του ετρουσκικού πολιτισμού. Έτσι υλοποιήθηκε ένα πρόγραμμα αρωματισμού επιχρισμάτων για την αποκατάσταση τριών «δια της αφής» εκθεσιακών αιθουσών ετρουσκικού πολιτισμού (ταφικό τυπικό, γεωργία και διατροφή, ιατρική και καλλυντικά) με την συμβολή ειδικών χημικών οι οποίοι επεξεργάστηκαν τα μείγματα, συνυπολογίζοντας τα υλικά, τις δοσολογίες για το τελικό αποτέλεσμα σύνθεσης οσμής, ένα συνδυασμό αρωμάτων για την αποκατάσταση ενός χώρου αφής. Τα αρώματα διαχέονται από τις επιχρισμένες τοιχοποιίες των αιθουσών ή από τα κατασκευασμένα με αρωματικά κονιάματα πάνελ της έκθεσης και με

χρωματισμούς που συσχετίζονται θεματικά με τα αρώματα ή με τα ετρουσκικά αρχαιολογικά εκθέματα. (Κονιόρδος, 2004)

Μουσείο Beamish

Αποτελεί ένα «ζωντανό» υπαίθριο μουσείο κοινωνικής ιστορίας το οποίο καλύπτει μια αρκετά εκτεταμένη περιοχή. Πήρε χρηματοδότηση για να οργανώσει σε συνεργασία με την τοπική Εταιρεία Τυφλών του North Tyneside για την εκπαίδευση του προσωπικού στην ξενάγηση των τυφλών στο χώρο του μουσείου. Πρόκειται για ένα πολύ χρήσιμο επιμορφωτικό πρόγραμμα, καθώς θα επιτρέψει στους τυφλούς να έχουν πρόσβαση στο μουσείο και να προσεγγίζουν μόνοι τους τα εκθεσιακά υλικά του (Montgomery, 2004' www.visitnortheastengland.com).

Ιστορικό Μουσείο του Σικάγο

Η Ιστορική Εταιρεία του Σικάγο έχει επινοήσει πολλούς έξυπνους τρόπους ξεναγήσεως αφής σε σημαντικές όψεις του παρελθόντος της πόλης. Οποιοσδήποτε μπορεί να επισκεφθεί την αίθουσα αφής σε συγκεκριμένες ώρες. Η αίθουσα περιέχει αυθεντικά κομμάτια.

Επίσης το προσωπικό του μουσείου μεταφέρει καρτόνια με διάφορα αντικείμενα μέσα στις αίθουσες, ώστε οι επισκέπτες να μπορούν να αγγίξουν. Δίνεται η δυνατότητα στους επισκέπτες με μειωμένη ή καθόλου όραση να περιφέρονται αυτόνομα με την βοήθεια ενός ανάγλυφου χάρτη και ακολουθώντας έναν κυλιόμενο διάδρομο σε 10 διαφορετικά σημεία, στα οποία υπάρχουν επιγραφές που δίνουν πληροφορίες για τα αντικείμενα σε γραφή Braille που μπορούν να προσεγγιστούν απτικά. Σε κάθε σταθμό μια σύντομη μαγνητοταινία περιγράφει την ιστορική περίοδο παρουσιάζοντας και εξηγώντας τη σημασία των αντικειμένων για τους ανθρώπους που τα χρησιμοποιούσαν. (picasaweb.google.com' Μπενάκη- Πολυδώρου, 2004)

Μουσείο μοντέρνας τέχνης στην Στοκχόλμη (Moderna Museet)

Προσφέρει την δυνατότητα στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης να έρθουν σε επαφή με απτικά αντίγραφα έργων διάσημων ζωγράφων. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τρόποι που έχουν εφευρεθεί όπως η χρήση υλικών με διαφορετική θερμοκρασία για να αντιπροσωπεύσουν για

παράδειγμα μπλε και κόκκινες περιοχές αλλά και η χρήση υλικών όπως ο γύψος, πράγμα το οποίο συνέβη και με την απεικόνιση ενός μέρους του πίνακα του Νταλί «The Engima of William Tell»(www.standards-schmandards.com/2006)

Μέρος από το πρωτότυπο έργο του Νταλί που απεικονίζει τον γλουτό του Λένιν.

Απτική μετάφραση του ίδιου έργου με χρήση γύψου

2.10 Πρόσβαση και μουσειακά προγράμματα των Ελλαδικών μουσείων που απευθύνονται στα άτομα με προβλήματα όρασης.

Κέντρο Γαία

Το μουσείο Γουλανδρή Φυσικής Ιστορίας δημιούργησε το Κέντρο Περιβαλλοντικής Έρευνας και Εκπαίδευσης διαθέτει για τα άτομα με μειωμένη όραση σύστημα αυτόματης ξενάγησης μέσω ακουστικού, με απλές οδηγίες χρήσης παρουσιάζοντας ολόκληρο το περιεχόμενο της έκθεσης. «Σε όλη την έκθεση, ιδιαίτεροι ήχοι δημιουργούν παράλληλα την ατμόσφαιρα και την ταυτότητα της περιοχής» (Ιακωβίδου-Αλευρά,2004:117). Ο ήχος λειτουργεί σαν «εικόνα» για αντικείμενα. Στη ζωή στο δάσος, πέρα από τα οπτικά ερεθίσματα, ακούγονται ήχοι δηλωτικοί της ζωής που κρύβεται μέσα σε αυτό. Στον εκθεσιακό χώρο υπάρχουν εκθέματα αφής και ακοής. Με το σκεπτικό «πιάνω και μαθαίνω», καλούμαστε να ψηλαφίσουμε τον «τοίχο του χειμώνα», ενώ μέσα από ένα υβριδικό συνδυασμό ακοής και αφής αναρωτιόμαστε για τις καταναλωτικές μας συνήθειες (dimotiko.blogspot.com).

Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο

Το Βυζαντινό και Χριστιανικό Μουσείο διαθέτει απτική διαδρομή για επισκέπτες με προβλήματα όρασης. Η διαδρομή σχεδιάστηκε από το Μουσείο σε συνεργασία με τον Φάρο Τυφλών της Ελλάδος και το Μουσείο Αφής. Συγκροτείται από δέκα αυθεντικά αντικείμενα της μόνιμης έκθεσης του μουσείου τα οποία οι επισκέπτες με προβλήματα όρασης μπορούν να αγγίξουν. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονται γυναικεία και ανδρική ανάγλυφη μορφή από σαρκοφάγο του 3ου αι., μαρμάρινο θωράκιο του 5ου αι., κτιστός τάφος του 6ου αι., μαρμάρινη ανάγλυφη εικόνα με την Παναγία Βρεφοκρατούσα του 12ου αι. κ.ά. Η διαδρομή υποστηρίζεται από λεζάντες στη γραφή Μπράιγ αλλά και ακουστική περιγραφή των αντικειμένων. Πρόκειται για την πρώτη ανάλογη εφαρμογή σε ελληνικό αρχαιολογικό μουσείο, η οποία αποτελεί μόνιμη πρόταση για την υποστήριξη της επίσκεψης στο Βυζαντινό Μουσείο ατόμων με προβλήματα όρασης.

(www.byzantinemuseum.gr ,www.cityofathens.gr)

Μουσείο της ιστορίας των Ολυμπιακών αγώνων της αρχαιότητας

Στο πλαίσιο της Κοινωνίας της Πληροφορίας, η Διεύθυνση των Ψηφιακών Εφαρμογών του ΟΠΕΠ Α.Ε. (Οργανισμός Προβολής Ελληνικού Πολιτισμού) σχεδίασε την ψηφιακή έκθεση της Ιστορίας των Ολυμπιακών Αγώνων της Αρχαιότητας, η οποία πλαισιώνει και ενισχύει την αρχαιολογική έκθεση αξιοποιώντας την Τεχνολογία Πληροφορικής και Επικοινωνιών. Πρόκειται για μία πρωτότυπη και μοναδική στην Ελλάδα ψηφιακή έκθεση μέσω της οποίας μπορεί ο επισκέπτης να ζήσει τη μαγεία των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων. Τα συστήματα είναι ειδικά σχεδιασμένα, ώστε να δίνουν την δυνατότητα στα άτομα με προβλήματα όρασης

να απολαύσουν την έκθεση. Μικρές και εύχρηστες φορητές συσκευές συνοδεύουν τον επισκέπτη στην περιήγησή του στο μουσείο, παρέχοντας πληροφορίες για τις 12 Θεματικές Ενότητες της Αρχαιολογικής Έκθεσης. Δίνεται η δυνατότητα επιλογής σύντομης ή εκτεταμένης ξενάγησης. Ακόμη παρέχεται σύστημα εικονικής πραγματικότητας που αποτελείται από δύο ρομποτικούς βραχίονες και μια αυτοστερεοσκοπική οθόνη που προβάλλει στο χώρο μπροστά από τους βραχίονες τον Ερμή του Πραξιτέλη και τον Ηνίοχο των Δελφών. Ο επισκέπτης, τοποθετώντας τα δάχτυλα των χεριών του σε ειδικές υποδοχές των μηχανικών βραχιόνων, τους μετακινεί, «αγγίζοντας» τα όρια των αγαλμάτων. Η αίσθηση που έχει ο χρήστης, είναι αυτή της αφής ενός στερεού αντικειμένου. [.\(www.amilla.gr\)](http://www.amilla.gr), www.agrotravel.gr)

Ελληνικό Παιδικό Μουσείο

Τα εκθέματα και οι συλλογές του μουσείου είναι αντικείμενα που μπορούν να τα αγγιχτούν, σχεδιασμένα ώστε να διεγείρουν και τις πέντε αισθήσεις. Από το 1996 πραγματοποιούνται και τα μικτά προγράμματα, στα οποία συμμετέχουν και συνεργάζονται παιδιά, βλέποντα και μη βλέποντα. [.\(www.simerini.com\)](http://www.simerini.com), www.cityofathens.gr)

Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης

Το Κρατικό Μουσείο Σύγχρονης Τέχνης εστιάζει σε άτομα με προβλήματα όρασης, χάρη σε ένα καινοτόμο, από ελληνικές προδιαγραφές, πρόγραμμα με τίτλο «Αγγίζοντας την Τέχνη». Η πρωτοβουλία αποτελεί μέρος ενός διεθνούς δικτύου Μουσείων συμπεριλαμβανομένου του Μητροπολιτικού Μουσείου της Νέας Υόρκης και του Λονδίνου η Tate Modern και του μουσείου της Βικτωρίας και

Αλβέρτου στα πλαίσια του προγράμματος **"Τέχνη Πέρα από το Αξιοθέατο"**. Στα πλαίσια λοιπόν του προγράμματος «Αγγίζοντας την Τέχνη» το μουσείο σε κάθε έκθεση, που θα κάνει έχει δεσμευτεί να μεταφράζει απτικά όποια εκθέματα είναι δυνατόν. Αξίζει να σημειωθεί πως κάθε έργο συνοδεύεται από την απαραίτητη λεζάντα σε μορφή Braille. (www.greek-events.gr)

Κεφάλαιο 3^ο : Αφή

**"Την Τέχνη δεν είναι απαραίτητο να μπορείς να την βλέπεις για να μπορείς να την καταλάβεις,
αρκεί να μπορείς να την αισθανθείς."**

**«Τα άτομα με προβλήματα όρασης, μπορούν να αισθανθούν, να φανταστούν, να ζήσουν
και να δημιουργήσουν με τον δικό τους τρόπο»**
www.areamag.gr

"Η τέχνη είναι ένας ελεύθερος δρόμος για όλους γιατί η τέχνη αφορά όλους"

"Η αφή είναι πιο δυνατή αίσθηση από την όραση"

"Η τέχνη δεν διδάσκει τίποτα παραπάνω από την σημασία της ζωής"
Henry Miller

3.1 Αφή: Έννοια και Λειτουργικότητα

Η ελληνική μυθολογία θέλει τις πέντε αισθήσεις μας να έχουν δημιουργηθεί από τις πέντε αντίστοιχες Μούσες. Η Θάλεια κατά την μυθολογία ήταν η Μούσα που ευθύνεται για την αίσθηση της αφής η οποία και θα μας απασχολήσει ιδιαίτερω στην παρούσα εργασία.

Συχνά ακούμε να κυκλοφορεί ο μύθος περί φυσικών οξυμένων ικανοτήτων που διαθέτουν οι τυφλοί εξαιτίας της απώλειας της ικανότητας του «οράν». Στην πραγματικότητα αυτό που συμβαίνει είναι η αντιστάθμιση της μειονεξίας της φυσικής ικανότητας της όρασης εστιάζοντας στην ανάπτυξη και καλλιέργεια μιας άλλης αίσθησης όπως είναι η αφή και η απτική ικανότητα με στόχο την εξασφάλιση της επικοινωνίας με τον περιβάλλοντα χώρο, γεγονός το οποίο επαληθεύεται και από το κλάδο της ψυχολογίας. Ο Adler ήταν αυτός που υποστήριξε πως τα άτομα με μειονεκτήματα σε σωματικά όργανα προβαίνουν σε αντισταθμιστικές προσπάθειες ενδυνάμωσης είτε του ιδίου είτε κάποιου άλλου οργάνου, με στόχο την αναπλήρωση των οργανικών αδυναμιών τους (Pervin-Oliver, 2001)

Η αφή καλλιεργείται μέσα από την συστηματική αγωγή και εξάσκηση. Καλό είναι να αναφέρουμε πως σύμφωνα με τον Λιοδάκη (2000) οι βλέποντες αποκτούν γνώσεις βασιζόμενοι στην όρασή τους κατά 83% την ακοή κατά 11% και στην αφή κατά 6% γεγονός που προφανώς δεν ισχύει με τους τυφλούς και τους αμβλύωπες (Λιοδάκης, 2000).

Οι εκπαιδευτές των ατόμων με προβλήματα όρασης προσπαθούν να βασιστούν σε αντισταθμιστικές στρατηγικές όπως η χρήση της αφής για την εκπαίδευση τους και αυτό το κατορθώνουν τόσο μέσω της χρήσης απτικού υλικού, όπως απτικοί χάρτες κ.λπ. όσο και με την χρήση της γραφής Braille. Δεν θα πρέπει να μας παραξενεύει αυτή η αντισταθμιστική στρατηγική προσέγγισης και εξερεύνησης του κόσμου, στην κατανόησή της θα μας βοηθούσε πολύ αν λαμβάναμε υπόψη μας την περίφημη «ικανότητα πλαστικότητας» του εγκεφάλου στην πρώιμη παιδική ηλικία όπου ο εγκέφαλος προσπαθεί να δράσει «ομοιοστατικά» και να βρει εναλλακτικούς τρόπους/δίοδους επικοινωνίας ένας από τους οποίους είναι και η όξυνση της απτικής ικανότητας.

Δικαιολογημένα θα αναρωτηθεί κάποιος: Άραγε τι γίνεται στην περίπτωση που τα προβλήματα όρασης εμφανιστούν επίκτητα σε οποιαδήποτε χρονική στιγμή της ζωής του ατόμου και όχι εκ γενετής;». Σίγουρα είναι πιο εύκολο σε πρώιμα στάδια ανάπτυξης να καλλιεργηθεί η απτική

ικανότητα εξαιτίας της αναφερόμενης «πλαστικότητας» μάλιστα στην βιβλιογραφία αναφέρεται πως υπάρχουν και οι λεγόμενες «ευαίσθητες περιόδους» για την απτική ανάπτυξη του ατόμου η οποία έχει επιπτώσεις και στην γνωστική του ανάπτυξη αντίστοιχα κατά τον Piaget (McLinden, 1999, McLinden & McCall, 2002)

Ωστόσο αυτό δεν αποτελεί και ανασταλτικό παράγοντα για την ανάπτυξη της καλλιέργειας της αφής σε οποιαδήποτε άλλη ηλικία, φυσικά αυτό καταστρέφει την προσπάθεια που θα πρέπει να καταβάλλει το άτομο πιο κοπιαστική και χρονοβόρα, επίσης ένας άλλος παράγοντας που θα πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη είναι ο καταλυτικός ρόλος που παίζει ο χρόνος στον εγκέφαλό μας αλλά και σε ολόκληρο το σώμα μας και κατά επέκταση και στην αρτιότητα των αισθήσεων μας, μέσα στις οποίες συμπεριλαμβάνεται και η αίσθηση της αφής.

Με το πέρασμα του χρόνου λοιπόν, η αίσθηση της αφής «απευαισθητοποιείται», η αιτιολογία πίσω από αυτό το συμβάν είναι πολυπαραγοντική: η επιδερμίδα όπως είναι φυσικό γερνάει, οι βαθύτερες στοιβάδες του δέρματος εκφυλίζονται, το δέρμα γίνεται ξηρότερο, λεπτότερο, χάνει την ελαστικότητά του, ενώ μπορεί να παρατηρηθεί και μειωμένη ευαισθησία στην αντίληψη της θερμότητας.

Η Αφή έχει περιγραφεί από πολλούς ερευνητές ως η κατεξοχήν «πρώτη μας γλώσσα» και αυτό γιατί είναι το πρώτο σύστημα το οποίο μας ενώνει με το εξωτερικό περιβάλλον από την πρώιμη κιάλας βρεφική μας ηλικία (www.tsbvi.edu, McLinden' McCall, 2002). Όταν χρησιμοποιούμε την αφή για να αγγίξουμε κάτι ή κάποιον, ή όταν κάποιος ή κάτι μας αγγίζει, η αίσθηση που αυτομάτως μας δημιουργείται γίνεται αντιληπτή από το δέρμα μας μέσω ενός πολύπλοκου επιφανειακού δικτύου μικροσκοπικών νεύρων και έπειτα γίνεται η μεταφορά της αίσθησης στον εγκέφαλο όπου ακολουθεί η ανάλυση και η ερμηνεία.

Τα αισθητηριακά μηνύματα μεταφέρονται στον εγκέφαλο μέσα από δυο οδούς. Η μια μεταφέρει τις αισθητηριακές πληροφορίες τις οποίες αποκτούμε μέσω της ενεργητικής εξερεύνησης που θα αναφέρουμε και παρακάτω και η οποία περιλαμβάνει πληροφορίες σχετικά με την πίεση, τον παλμό κ.λπ., ενώ η άλλη οδός είναι σχεδιασμένη να μεταφέρει βασικές πληροφορίες οι οποίες μας βοηθούν να υπερασπίσουμε το σώμα μας από τον πόνο και την θερμοκρασία και επιφέρουν την ομοιόσταση. (ygeia.tanea.gr, McLinden' McCall, 2002)

Ο Katz (1987) θεώρησε το χέρι ως ένα εξαιρετα μοναδικό αισθητήριο όργανο όπως το μάτι, υπογραμμίζοντας τον πλούτο των πληροφοριών που μπορεί να μας παρέχει. Μπορεί η αφή να αποτελεί μια αργή ικανότητα συγκριτικά με την όραση η οποία μας δίνει την δυνατότητα με μια

ματιά και μόνο να λάβουμε περισσότερες πληροφορίες, ωστόσο μπορούμε χρησιμοποιώντας την αφή να αναγνωρίσουμε αντικείμενα με μεγάλη ευκολία.(Millar,1997). Για ένα άτομο με προβλήματα όρασης η αίσθηση της αφής αποτελεί μια κατασκευαστική διαδικασία (Katz,1987) που δύναται να του παρέχει πληροφορίες και εμπειρίες για τον κόσμο. (Webster & Roe, 1998' Millar,1997)

Γενικότερα, την αίσθηση της αφής μπορούμε να την χρησιμοποιήσουμε για να αποκτήσουμε ποικίλες πληροφορίες όπως είναι η υφή, η θερμοκρασία, το σχήμα, η τοποθεσία και το μέγεθος του αντικειμένου. Η πετυχημένη περιγραφή των χαρακτηριστικών ενός αντικειμένου συνδέεται άμεσα με το μέρος του σώματός μας που έρχεται σε επαφή με το αντικείμενο και προσλαμβάνει πληροφορίες γι'αυτό. Αυτό συμβαίνει επειδή οι δερματικοί υποδοχείς είναι συγκεντρωμένοι σε κάποιες συγκεκριμένες περιοχές όπως είναι τα χέρια και τα δάκτυλα, τα οποία επιτελούν ειδικές λειτουργίες. (Roberts & Wing, 2001)

Υπάρχουν δυο τύποι αφής: ο πρώτος ονομάζεται «παθητικός τρόπος αφής» και ο δεύτερος ονομάζεται «ενεργητικός τρόπος αφής». Το «**παθητικό άγγιγμα**» ή αλλιώς η λεγόμενη υποδόρια αφή κατά την οποία οι υποδόριοι υποδοχείς προσλαμβάνουν μέσω των νευρικών απολήξεων τα περιβαλλοντικά μηνύματα, αυτό συμβαίνει όταν το άτομο έρχεται σε επαφή με τα αντικείμενα αλλά δεν προβαίνει σε ενεργή εξερεύνησή. σε αντίθεση με το «**ενεργητικό άγγιγμα**» ή αλλιώς η λεγόμενη απτική αφή στην οποία περιλαμβάνονται κιναισθητικές πληροφορίες από εξερευνητικές κινήσεις των μυών, των συνδέσμων (αρθρώσεων) και των τενόντων οι οποίοι μεταφέρουν τα εξωτερικά αισθητηριακά μηνύματα.(Millar,1997, Hatwell' Steri' Gentaz, 2003)

Κατά την απτική αφή προκαλείται ενεργητικός ερεθισμός των νευρικών απολήξεων. Η διαδικασία του «ενεργητικού αγγίματος» περιλαμβάνει ανεξάρτητη εξερεύνηση και δραστηριότητα εκ μέρους του ίδιου του ατόμου, γεγονός το οποίο επιτυγχάνεται μέσω της κίνησης των δακτύλων του χεριού, όπου περιγράφεται ως «εξερευνητική στρατηγική». Η διχοτόμηση της αφής σε «παθητική» και «ενεργητική» δεν συνεπάγεται πάντα και την ανωτερότητα του «ενεργητικού αγγίματος» όσο αφορά τις πληροφορίες τις οποίες μας προμηθεύει για τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου, σε σύγκριση με το «παθητικό άγγιγμα» (Millar,1997)

Μεγάλος αριθμός μελετών έχει πραγματοποιηθεί ερευνώντας τον ρόλο που παίζουν οι εξερευνητικές κινήσεις των δακτύλων στην αναγνώριση ενός αντικειμένου. Οι Bushell & Boudreau (βλ.. McLinden, 1999, McLinden' MCall, 2002)

μετά από μελέτες που πραγματοποίησαν σε αναπτυσσόμενα βρέφη υποστήριξαν πως προκειμένου τα βρέφη να αντιληφθούν τα χαρακτηριστικά ενός αντικειμένου, έπρεπε να αναπτύξουν ένα ρεπερτόριο κινήσεων. Κατά τις εξερευνητικές κινήσεις των δακτύλων, προκαλείται τριβή πάνω στο αντικείμενο, ενώ επίσης εμπλέκονται απτικά και αντιληπτικά κανάλια. (McLinden, McCall, 2002; Roberts & Wing, 2001)

Αυτές οι εξερευνητικές κινήσεις έχουν χαρακτηριστεί ως «το παράθυρο, μέσα από το οποίο το απτικό σύστημα μπορεί να δει.» (McLinden, 1999:24) Ο συνδυασμός των εξερευνητικών και εκτελεστικών κινήσεων έχει ως αποτέλεσμα την διαμόρφωση διανοητικών σχημάτων τα οποία σύμφωνα με τον Rock (Argyropoulos, 2002) και κατά την αντιληπτική θεωρία ονομάζονται «αντιλήψεις (McLinden, McCall, 2002). Ενώ ο Ravesz (McLinden, McCall, 2002,) υποστήριξε πως για να υπάρξει μια ολοκληρωμένη και ξεκάθαρη αντίληψη για τα αντικείμενα απαιτείται συνδυασμός αγγίγματος-κίνησης

Η δημιουργία «κατά αίσθηση» απτικών αντιλήψεων προϋποθέτει αφιέρωση χρόνου και ενεργητική, άμεση απτική απασχόληση με αντικείμενα προσεγγίζοντάς τα αρχικά ολικά στο σύνολο τους μέσω της αφής χρησιμοποιώντας την αδρή και έπειτα σε δεύτερη φάση προσεγγίζοντας τα επιμέρους χαρακτηριστικά γνωρίσματά τους μέσα από τις διαδοχικές κινήσεις των δακτύλων και των χεριών, προβαίνοντας σε λεπτές απτικές διακρίσεις. (Λιοδάκης, 2000)

Οι αντιλήψεις κατά την Millar (1994) εξαρτώνται από την αφή και την ενεργητική εξερεύνηση του ενός χεριού και από τις πληροφορίες που λαμβάνουμε μέσω της παθητικής αφής του άλλου χεριού. Επικρατεί μάλιστα ο παραλληλισμός της περιφερειακής όρασης με την παλάμη και της κεντρικής όρασης με τα ακροδάκτυλα (Andersen, Brandsborg, Vik, 2001). Ο Davidson (McLinden, 1999) υποστηρίζει πως υπάρχουν πέντε βασικές απτικές στρατηγικές οι οποίες μας βοηθούν στο να δημιουργήσουμε σχηματική αντίληψη για τα αντικείμενα. όπως: το γράψωμα, το τσίμπημα, σάρωση με τα δάκτυλα, η ιχνηλασία και τέλος το άπλωμα των χεριών.

Τέλος η απόκτηση σχηματικής απτικής αντίληψης δεν περικλείει αποκλειστικά και μόνο την αφή αλλά αποτελεί μια «**πολυδιάστατη**» διαδικασία. Η δημιουργία απτικής σχηματικής αντίληψης εκτός από την αφή εμπλέκει και άλλες συνιστώσες όπως η **στάση σώματος**, την **κίνηση**, η **πρότερη γνώση**, η **γλώσσα** και τέλος οι **περιβαλλοντικές συνθήκες** (Argyropoulos, 2002; Millar, 1997) Οι Webster και Roe (1998) υποστήριξαν πως το «άγγιγμα» βοηθά τα άτομα με

προβλήματα όρασης να εξερευνήσουν τα αντικείμενα, έτσι λαμβάνοντας διαφορετικές πληροφορίες, διαφορετικά κομμάτια ενός πάζλ δημιουργούν μια ολοκληρωμένη εικόνα του αντικειμένου. Ένας στόχος της παρούσας εργασίας είναι και η εξερεύνηση του παραπάνω απτικού μοντέλου.(Argyropoulos, 2002, Millar, 1994/1997’).

3.2 Αφή «η ματιά του τυφλού» πάνω στην τέχνη

Η ανάπτυξη της αισθητικής ζωής των τυφλών αποτελεί μέχρι και σήμερα πρόβλημα στην εκπαίδευσή τους. Οι λεκτικές περιγραφές αδυνατούν να αντικαταστήσουν την ευχαρίστηση που μπορεί να προσφέρει η όραση ενώ αρκετά εύκολα καταλήγουν σ’ έναν «ανούσιο» λεκτικό βερμπαλισμό. Αντιλαμβανόμενοι οι εκπαιδευτές τυφλών την αδυναμία που ενέχει η τυχόν λεκτική περιγραφή, αποφάσισαν να δημιουργήσουν ειδικές συλλογές για την απτική εκπαίδευση των τυφλών από τον 19^ο αιώνα

Επίσκεψη στο Κ.Μ.Σ.Τ Μάρτιος 2008

κιάλας (Μπενάκη-Πολυδώρου,1997) σκεπτόμενοι πως οι τυφλοί μπορούν να αξιολογούν την ποιότητα των καλλιτεχνικών έργων μέσω της αισθήσεως της αφής. (Λιοδάκης,2000)

Τα τελευταία χρόνια οι προσπάθειες που αποσκοπούσαν στην δημιουργία αντιγραφών σημαντικών συλλογών κατακρίθηκε και μάλιστα σθεναρά ως μια κίνηση που συγκρούεται με την φιλοσοφία της πλήρους ένταξης των ΑμεΑ. Αξίζει να ειπωθεί πως η δεκαετία του '80 αποτέλεσε την εναρκτήρια δεκαετία για την πραγματική πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης στην τέχνη.

Ωστόσο, από την δεκαετία του '60 άρχισε να ανακαλύπτεται η απτική ομορφιά της γλυπτικής τέχνης. Ενώ κατά την δεκαετία του '70 τόσο στις ΗΠΑ όσο και σε μερικές χώρες της Ευρώπης ξεκίνησε να απασχολεί σοβαρά το θέμα της προσβασιμότητας των ατόμων με προβλήματα όρασης στην τέχνη όπου και δημιουργήθηκαν ορισμένες προσωρινές εκθέσεις οι οποίες απευθύνονται στους τυφλούς επισκέπτες οι οποίοι μέσα από ξεναγήσεις απτικού περιεχομένου είχαν την ευκαιρία να γνωρίσουν εκθέματα μέσα στα κοινά μουσεία. Επίσης δημιουργήθηκαν και μόνιμες εκθέσεις που απευθύνονταν αποκλειστικά στους τυφλούς επισκέπτες, όπως επίσης πραγματοποιήθηκαν και Συνέδρια που εστίαζαν στην δεξιότητα της αφής και τον τρόπο χρησιμοποίησής της τόσο ως εκπαιδευτικό εργαλείο όσο και ως μέσο για την απόκτηση αισθητικών εμπειριών (Μπενάκη-Πολυδώρου,1997).

«Μην αγγίζετε!» συχνά αναφωνούν οι ασφαλιστές των μουσείων και οι συντηρητές των έργων τέχνης έχοντας την πεποίθηση πως με αυτόν τον τρόπο θα μπορέσουν να διασφαλίσουν την τέχνη «αναλλοίωτη» για τις επόμενες γενιές. Ωστόσο τις μέρες μας μερικά μουσεία και συντηρητές έργων έχουν ανακαλύψει ασφαλείς μεθόδους ώστε να προσεγγίζονται απτικά τα έργα. Κάποια από τα μουσεία ζητούν από τους τυφλούς επισκέπτες να φορούν γάντια. Όμως λαμβάνοντας υπόψη τον κίνδυνο γλιστρήματος των κεραμικών ή γυάλινων αντικειμένων, αποφεύγονται τα γάντια και οι επισκέπτες παρακαλούνται να τα εξετάζουν καθισμένοι σε ένα τραπέζι και πάντα υπό επίβλεψη. (Μπενάκη-Πολυδώρου, 1997). Πράγματι κάποια αρχαιολογικά αντικείμενα λόγω της ευθραυστότητας και της ευπάθειας τους δεν ενδείκνυνται για «άγγιγμα» όπως τα υφάσματα αλλά δεν πρέπει να ξεχνάμε πως υπάρχουν και αιωνόβια υλικά όπως είναι ο πηλός. (museologist.blockspot.gr)

Και αν πραγματικά έχουμε αμφιβολίες για την σημασία που έχει η αφή για την προσέγγιση της τέχνης από τους τυφλούς συνανθρώπους μας αρκεί και μόνο να αναφέρουμε την γνώμη της γνωστής Helen Keller μιας αξιοθαύμαστης προσωπικότητας που ήταν τυφλοκωφή και η οποία είχε

ιδιαιτερη λατρεία στις μουσειακές επισκέψεις όπως ακριβώς μας την μεταφέρει η κυρία Μπενάκη-Πολυδώρου: «Δεν υπάρχει αμφιβολία ότι θα φανεί παράξενο σε πολλούς πως το ανθρώπινο χέρι, χωρίς να έχει την βοήθεια του βλέμματος, μπορεί να νιώσει την κίνηση, το συναίσθημα, την ομορφιά, πάνω στο ψυχρό μάρμαρο. Κι όμως, καθώς τα δάκτυλά μου παρακολουθούν τις γραμμές και τις καμπύλες, ανακαλύπτουν

τη σκέψη και τα συναισθήματα που ο καλλιτέχνης έχει εκφράσει. Μπορώ να αισθανθώ στα πρόσωπα των ηρώων, το θάρρος, το μίσος, την αγάπη και καμιά φορά αναρωτιέμαι μήπως το χέρι δεν είναι πιο ευαίσθητο από το μάτι στο να αισθανθεί την ομορφιά των γλυπτών. Μου φαίνεται ότι μέσα στον καθένα μας υπάρχει η ικανότητα για αντίληψη εντυπώσεων και καταστάσεων, ένα είδος έκτης αίσθησης, μιας αίσθησης της ψυχής, που βλέπει, ακούει, αισθάνεται».(Μπενάκη-Πολυδώρου, 1997:116)

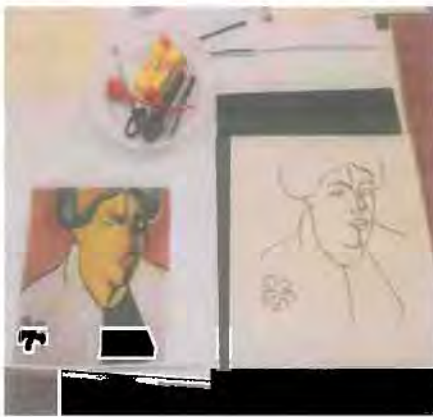
Θα ήταν παράλειψη αν δεν αναφέραμε και την χρήση της αφής εκ μέρους των καλλιτεχνών με προβλήματα όρασης. Η αίσθηση της αφής είναι αυτή που προσπερνά τα όποια εμπόδια και τους όποιους φραγμούς μπορεί να δημιουργεί η απώλεια της όρασης. Ακόμη και στην περίπτωση της ζωγραφικής χρησιμοποιούνται

αντισταθμιστικές/εναλλακτικές στρατηγικές προσέγγισης της τέχνης μέσω της αφής για τον λόγο αυτό χρησιμοποιούνται :σύρματα, καρφίτσες κ.λπ τα οποία μπορούν να οδηγήσουν τα χέρια τους.

Ακόμη έχει ειπωθεί από πολλούς πως οι τυφλοί έχουν την ικανότητα να «δουν» τα χρώματα νιώθοντας την ακτινοβολία που εκπέμπει το χρωματικό φάσμα στις παλάμες των χεριών τους, μια φήμη που διαψεύδει ο Richard Whitlock(1991) ο οποίος επιτέλεσε διευθύνων του προγράμματος Εικαστικής έκφρασης στην Σχολή Τυφλών Θεσσαλονίκης.

Αντιθέτως για την αντίληψη των χρωμάτων χρησιμοποιούνται υλικά τα οποία εξαιτίας της ιδιαίτερης υφής και θερμοκρασίας τους, έχουν ταυτιστεί μ 'ένα συγκεκριμένο χρωματολόγιο το

οποίο μπορεί το άτομο με προβλήματα όρασης να προσεγγίσει και να αντιληφθεί απτικά και αυτό είναι το εξής: το μαύρο αποδίδεται με βελούδινο χαρτόνι ή αδιάλυτη μπογιά, το άσπρο αποδίδεται με γυαλιστερό χαρτί, το κόκκινο με τραχύ χαρτόνι, για το χρώμα του δέρματος χρησιμοποιείται φελλός, για την απόδοση του ανοιχτού κίτρινου χρώματος χρησιμοποιείται κόλλα αναφοράς, για το γκρι σκούρο χρησιμοποιείται σατέν ύφασμα, το πορτοκαλί αποδίδεται με αραχνοῦφαντο χαρτί, ενώ

για το καφέ χρησιμοποιείται το ξύλο.(Φοινίτσης, 2008) (βλέπε παράρτημα σελ.153)

«Υλικά από απτικά μεταφρασμένους πίνακες»

Τέλος είναι απαραίτητο να βοηθηθούν οι τυφλοί από τα πρώτα χρόνια της ζωής τους ώστε να καταφέρουν να αναπτύξουν τα κατάλληλα απτικά/αισθητικά κριτήρια και κυρίως να μπορέσουν να αναπτύξουν την ικανότητα να εκτιμούν τις ιδιότητες των διαφορετικών υλικών που χρησιμοποιούνται για την δημιουργία καλλιτεχνικών δημιουργημάτων.(Λιοδάκης,2000)

3.3 Μουσεία Αφής του εξωτερικού

Μουσείο Anteros

Το Απτικό Μουσείο κλασικής και Μοντέρνας Ζωγραφικής, Anteros, ιδρύθηκε από το Ινστιτούτο Cavazza, το Σεπτέμβριο του 1999, και εγκαινιάστηκε το 2000. Αντιπροσωπεύει μια μοναδική εμπειρία στο είδος της στην Ευρώπη. Είναι τρισδιάστατα εκθέματα- αντίγραφα έργων τέχνης από διάσημους ζωγράφους στην Ιστορία της Τέχνης τα οποία έχουν όψη τοιχογραφιών. Αυτά είχαν σχεδιαστεί και αναπτυχθεί από την Σχολή Εφαρμοσμένης Γλυπτικής της Μπολόνια. Πρόκειται για μια πολύ καινοτόμα προσέγγιση, που απαιτεί πολύ ανεπτυγμένη αίσθηση αφής.

Οι αναπαραγωγές αυτές συνοδεύονται από προπαρασκευαστικό υλικό για τις ιστορικές πληροφορίες και περιγραφικά δελτία, τα οποία είναι μεταφρασμένα σε braille. Ο στόχος του Μουσείου Anteros είναι να αποτελέσει από μόνο του ένα χρήσιμο «εγχειρίδιο» αφής στη συλλογή και διάχυση της γνώσης, της ιστορικής και αισθητικής αξίας στη ζωγραφική.

Ακόμη το Μουσείο Anteros παραδίδει μαθήματα Ιστορίας της Τέχνης σχετικά με τη μεθοδολογία και την ερμηνεία, την οποία έχουν σχεδιαστεί για να διδάξουμε τόσο τυφλούς και άτομα με προβλήματα όρασης. Επιπλέον, υπάρχουν ερευνητικά προγράμματα που σχετίζονται με τις γνωστικές διεργασίες που εμπλέκονται στην αποκωδικοποίηση των εικόνων από τυφλά άτομα και άτομα με προβλήματα όρασης. Διάφορες επισκέψεις και πρωτοβουλίες λαμβάνουν χώρα στο Μουσείο, καθώς και η συνεργασία για σημαντικά έργα με τα πανεπιστήμια, εκπαιδευτικά ιδρύματα και οργανισμούς. Προσφέρει ομάδες και μεμονωμένους επισκέπτες εξατομικευμένη καθοδήγηση και διδάγματα.

Για τα άτομα που είναι τυφλά ή με προβλήματα όρασης, στόχος είναι να ανακαλύψουν το ευφάνταστο του μυαλού τους και τις γνωστικές δυνατότητες των μέσων για τη συνειδητή ανάπτυξη της δικής του ερμηνευτική ανεξαρτησίας, και της δύναμης της οπτικής σκέψης του. Αυτό επιτυγχάνεται, εν μέρει, χάρη στην καλή αισθητηριακή ολοκλήρωση, την απτική, την φινέτσα και τις αντιλήψεις.

Ακόμη στόχος είναι η απόκτηση γνώσεων μέσα από τη ζωγραφική που θα τους εισάγουν στην σύνθεση, στην προοπτική του χώρου.. Είναι σαφές ότι αυτή η πληροφορία, η οποία είναι προσβάσι-

μη από την αίσθηση της αφής, αποκλείει τις έννοιες του χρώματος. Ωστόσο, είναι δυνατόν να αυτές τις έννοιες με τις χρωματικές παρεμβάσεις για το σχεδιασμό μέσα από ειδικές μεθόδους που απευθύνονται σε πρόσωπα που έχουν χαμηλή όραση ή είναι μεταγενέστερα τυφλοί. Η σημασία της απόκτησης γνώσεων σχετικά με την τέχνη, παντρεμένη με αισθήσεις όπως η διανόηση, είναι πραγματικότητα και για άτομα που έχουν μειωμένη όραση. (www.cavazza.it, www.trivago.co.uk, Boussaid, 2004)

Museo Tiflogico Είναι από τα πιο ασυνήθιστα μουσεία της Ισπανίας.

Είναι το μοναδικό μουσείο στη χώρα και ένα από τα λίγα μουσεία στον κόσμο που έχει δημιουργηθεί για τις ανάγκες των τυφλών και οπτικά ανάπηρων. Ιδρύθηκε το 1992 και τώρα διευθύνεται από τον Ισπανικό Εθνικό Οργανισμό για τους Τυφλούς. Όλα τα εκθέματα έχουν δημιουργηθεί ώστε να μπορούν να εξερευνηθούν μέσω της αφής ακόμη οι επισκέπτες μπορούν να διευκολυνθούν από μαγνητοφωνημένες κασέτες στα αγγλικά και στα ισπανικά, καθώς και από φυλλάδια με έντονα γράμματα και Braille. Χρωματικές αντιθέσεις, φωτισμός και επιδαπέδια σήμανση συμβάλλουν στον ομαλό προσανατολισμό στο εσωτερικό των εκθεσιακών χώρων. Ηχογραφήσεις σε όλες τις εισόδους του μουσείου επιτρέπουν στους επισκέπτες να γνωρίζουν ανά πάσα στιγμή σε ποιο σημείο του μουσείου βρίσκονται.

Οι χώροι εκθεμάτων διαχωρίζονται με σαφήνεια από τους κοινόχρηστους χώρους, με την βοήθεια ενός συνδυασμού διαφορετικών υλικών δαπέδου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η έκθεση προπλάσματος αρχιτεκτονικών μνημείων από ολόκληρο τον κόσμο. Είναι σχεδόν αδύνατο για ένα τυφλό να αντιληφθεί πλήρως τα πραγματικά αρχιτεκτονικά μνημεία. Τα προπλάσματα είναι η ιδανική λύση για να αναπληρωθεί αυτή η αδυναμία.

Επίσης με τα προπλάσματα ένας τυφλός μπορεί να «δει» τα διαφορετικά στοιχεία από τα οποία αποτελείται ένα μνημείο και να τα συγκρίνει. Εκτίθενται 14 προπλάσματα ισπανικών μνημείων π.χ. ο Καθεδρικός Ναός του Μπούργκος κ.λπ. και 24 προπλάσματα μνημείων άλλων χωρών π.χ Κολοσσαίο, Ταζ Μαχάλ, Πύργος του Άιφελ κ.λπ. Για κάθε πρόπλασμα παρέχονται πληροφορίες από ένα περίπλοκο ηχητικό σύστημα ηχογράφησης, σε δυο επίπεδα: οι πληροφορίες «βασικού επιπέδου» καθοδηγούν την ψηλάφηση του προπλάσματος, ενώ παρέχονται επιπλέον τεκμηριωμένες

πληροφορίες για την ιστορία και άλλα γεγονότα σχετικά με το μνημείο. Τα προπλάσματα διακρίνονται για την εξαιρετική τους ποιότητα. Για παράδειγμα το πρόπλασμα του Ταζ Μαχάλ είναι κατασκευασμένο από μάρμαρο με το πρωτότυπο: το υλικό παραγγέλθηκε ειδικά από την περιοχή Άγκρα της Ινδίας για να γίνει το πρόπλασμα. (www.europecities.com, Boussaid,2004· www.hoy.es)

Μουσείο Αφής Omero

Το μουσείο Omero είναι διεθνώς αναγνωρισμένο ως ο αρχηγός στο τομέα της αισθητικής εκπαίδευσης των μη βλέπόντων. Το μουσείο διαθέτει τις εξής συλλογές: αρχιτεκτονικά μοντέλα, γλυπτά και αρχαιολογικό τμήμα. Στο μουσείο Omero στην Ανγκόνα της Ιταλίας εκτίθενται εκμαγεία κλασσικών και σύγχρονων γλυπτών, καθώς και μερικές μακέτες οι οποίες μπορούν να προσεγγιστούν απτικά. Αξιοσημείωτη είναι αυτή του Παρθενώνα ο οποίος χάρη στον μηχανισμό που διαθέτει μπορεί να ανοίξει στην μέση ούτως ώστε να μπορεί να «δει» και το εσωτερικό του ναού. Το μουσείο Omero προσφέρει τη δυνατότητα στους επισκέπτες με προβλήματα όρασης να έρθουν σε στενή επαφή με τα καλλιτε-

χνικά αριστουργήματα, μέσα από μια σειρά γύψινα εκμαγεία και ξύλινα μοντέλα που αναπαράγουν μερικά από τα ωραιότερα μνημεία και αγάλματα από την Ιταλία και σε ολόκληρο τον κόσμο. Στο μουσείο υπάρχει ένα διδακτικό τμήμα το οποίο στελεχώνεται με προσωπικό ειδικευμένο στις τέχνες και την ειδική παιδαγωγική και παρέχει υπηρεσίες όχι μόνο στους τυφλούς, αλλά επίσης διδάσκει τέχνες

προσπαθώντας να πλησιάσει τους βλέποντες έφηβους και τα παιδιά στο εργαστήρι καθώς επίσης διδάσκουν και δασκάλους. Ο τυφλός μπορεί να βλέπει μέσω της αφής και να εξερευνεί τα έργα... (www.italiaplease.it.com· www.ibr.regione.emilia-romagna.com)

Μια αναπαραγωγή ενός μνημείου του μουσείου

3.4 Το Μουσείο Αφής Φάρος – «Είκοσι αιώνων ιστορία στα ακροδάγτυλά»

Το μουσείο Αφής Φάρος στεγάζεται από το 1984 στο παλαιό νεοκλασικό κτήριο του ΦΤΕ στην Καλλιθέα. Φιλοξενεί ακριβή αντίγραφα από πρωτότυπα έργα μαρμάρινα ή χάλκινα γλυπτά, αγάλματα, αγγεία και χρηστικά αντικείμενα του μουσείου της Ακροπόλεως, των Δελφών, του Ηρακλείου, του Αρχαιολογικού Μουσείου Αθηνών και του Κυκλαδικού Μουσείου, ενώ προέρχονται από όλες τις φάσεις της ελληνιστικής τέχνης, Μινωικός, Μυκηναϊκός, Κυκλαδικός και Βυζαντινός πολιτισμός συνυπάρχουν .

Στα αγάλματα που φιλοξενεί το μουσείο περιλαμβάνονται: η Αφροδίτη της Μήλου, ο Ερμής του Πραξιτέλους, ο Ποσειδώνας και ο Ηνίοχος. Επίσης το μουσείο Αφής διαθέτει και βυζαντινό τμήμα το οποίο περιλαμβάνει ξυλόγλυπτο τέμπλο, εικόνες, ιερατικά εργαλεία αλλά και μακέτα βυζαντινού ναού.

Στον προθάλαμο του μουσείου αντικρίζουμε τις Μασκότ και τα σύμβολα των Ολυμπιακών Αγώνων σε ανάγλυφη κατασκευή, καθώς και ανάγλυφοι χάρτες της Αττικής με επισημάνσεις των αθλητικών εγκαταστάσεων. Ακόμη στο Μουσείο φιλοξενούνται και έργα ατόμων με προβλήματα όρασης από το εργαστήρι Κεραμικής και Γλυπτικής του Φάρου Τυφλών Ελλάδας. Για την

καλύτερη πρόσβαση του κοινού τα εκθέματα είναι έτσι τοποθετημένα ώστε να εξασφαλίζουν την μέγιστη πρόσβαση και να προστατεύουν και τους τυφλούς επισκέπτες από πιθανούς κινδύνους, ενώ υπάρχουν και αναρτημένες πινακίδες στην γραφή Braille για τους τυφλούς και σε μεγεθυμένα γράμματα για τους μερικώς βλέποντες, καθώς και μακέτες αρχαιολογικών μνημείων. (Ασηδέρη, 2004)

Το Μουσείο Αφής μπορούν να επισκέπτονται σχολικές τάξεις της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης (μπορούν να υλοποιηθούν κ το Σαββατοκύριακο) ενώ διενεργούνται εκπαιδευτικά προγράμματα που παρακινούν τα παιδιά να αγγίξουν τα εκθέματα, να τα ψηλαφίσουν, να προβληματιστούν και να αυτενεργήσουν. Η χρήση μάσκας (προσφέρονται από το μουσείο στους επισκέπτες) κατά τη διάρκεια των εκπαιδευτικών προγραμμάτων που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των επισκεπτών σε θέματα τυφλότητας.

Ενώ η επαναλειτουργία του προγράμματος "Ψηλαφίζοντας τα αρχαία χρόνια" είναι μέσα στις προτεραιότητες της Διοίκησης του Φάρου Τυφλών της Ελλάδος, στο οποίο πρόγραμμα συμμετέχον

βλέποντα και τυφλά παιδιά ηλικίας 11-15 χρόνων. Κατά την διάρκεια του προγράμματος ένας εκπαιδευτής κινητικότητας έδινε δι- βλέποντα παιδιά μάσκες και μπαστούνια και τους έδειχνε τον τρόπο που θα πρέπει να κινηθούν αλλά και να αντιληφθούν τα γλυπτά με την αφή. Επίσης μια αρχαιολόγος τους έδειχνε πως γίνονται οι ανασκαφές, χρησιμοποιώντας ένα μεγάλο κουτί με χόμα όπου βρισκόταν κρυμμένο ένα αντικείμενο. Ενώ ένας εκμαγέας τους έδειχνε πώς δημιουργούνται τα αντίγραφα από το πρωτότυπο αφού έβρισκαν πρώτα το αντικείμενο.

Αξίζει να αναφερθεί πως στο μουσείο υπάρχει ένα πρωτότυπο κομμάτι, ένα μικρό χέρι, γεγονός που βοηθάει πολύ να αισθανθούν οι τυφλοί τη διαφορά μεταξύ του αυθεντικού με το αντίγραφο. Επίσης το ενδιαφέρον των επισκεπτών προσελκύει μια συλλογή ζωγραφικών έργων τυφλών και μερικώς βλέπόντων παιδιών από 19 χώρες, αποτέλεσμα μιας έρευνας, την οποία είχε αναλάβει το «Διεθνές Κέντρο Ζωγραφικής του Παιδιού» το 1986. Το μουσείο πέρα από την αρχαιολογική συλλογή διαθέτει τμήματα φυσικής, αρχιτεκτονικής και τεχνολογίας, αλλά και ένα τμήμα τεχνολογικών βοηθημάτων και ειδών για τυφλούς (Μπενάκη-Πολυδώρου,2004).

Επίσης το μουσείο διαθέτει εργαστήριο κεραμικής με δάσκαλο έναν τυφλό καλλιτέχνη και μια βλέπουσα κεραμίστρια καθώς και τμήμα έκθεσης των έργων και πωλήσεων. Ενώ παρέχει και διευκολύνσεις στους επισκέπτες όπως είναι η αυτόματη ξενάγηση στα ελληνικά, τα αγγλικά, ενώ οι κατάλογοι του μουσείου είναι τυπωμένοι σε μεγάλα γράμματα και σε Μπράιγ τόσο στα Ελληνικά όσο και τα αγγλικά, τα γαλλικά και τα γερμανικά (Μπενάκη-Πολυδώρου/ Ασηδέρη, 2004).

Τέλος το 1988 το μουσείο έλαβε τον έπαινο του Ευρωπαϊκού Μουσείου της Χρονιάς ανάμεσα σε 70 ευρωπαϊκά μουσεία. Ενώ το 2004 έλαβε διάκριση για την προσβασιμότητα του από το Σωματείο Φίλων των Μουσείων. (Βασική πηγή πληροφοριών: www.tactualmuseum.gr, έντυπο ενημερωτικό υλικό μουσείου Αφής, Κορδή, 2004)

Εικόνες από το Μουσείο Αφής

«Αγγίξτε»

Στο Μουσείο Αφής

«Μην Αγγίζετε»

Στα συμβατικά Μουσεία

«Η πρόποση»

«Η Αφροδίτη της Μήλου»

«Ο Ερμής του Πραξιτέλους»

Κεφάλαιο 4^ο : Μεθοδολογία

*«Η έρευνα είναι η βάση της επιστημονικής προόδου»
Φωτεινός Πάνας*

*«Μια ζωή χωρίς έρευνα δεν αξίζει να λέγεται ζωή»
Σωκράτης*

*Επιστημονική έρευνα: «ενεργητική, επίμονη, συστηματική εξέταση κάθε μορφής γνώσεως»
Dewey*

*«Αν κανείς δεν ελπίζει, δεν θα βρει το ανέλπιστο, εφόσον δεν υπάρχει έρευνα και δρόμος»
Ηράκλειτος*

*«Η συνέντευξη δίνει την δυνατότητα στο ερευνητή να μπει και «στο μυαλό και την καρδιά του
εξεταζόμενου»*

Παρασκευόπουλος

4.1 Εισαγωγή

Για την διεξαγωγή οποιαδήποτε έρευνας ανεξάρτητα από την μέθοδο που θα ακολουθηθεί, η ανασκόπηση της σχετικής βιβλιογραφίας όπως συνέβη στα προηγούμενα κεφάλαια της παρούσας εργασίας αποτελεί το πρώτο στάδιο οποιασδήποτε ερευνητικής διαδικασίας. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση μας επιτρέπει να δούμε τον τρόπο με τον οποίο το θέμα που διαπραγματευόμαστε έχει προσεγγιστεί από άλλους προγενέστερους ερευνητές και να γνωρίσουμε τα συμπεράσματα στα οποία κατέληξαν μέσα από την μελέτη τους. Οι ερευνητικές πρακτικές κατά γενική ομολογία δίνουν την δυνατότητα στον ερευνητή να συνδέσει την ήδη ισχύουσα θεωρία με την ίδια την εμπειρική πραγματικότητα (Παρασκευόπουλος, 1985, Howard Sharp, 1994). Έτσι ο ερευνητής γνωρίζοντας ό,τι είναι ήδη γνωστό σχετικά με το υπό διερεύνηση θέμα μέσα από την ανασκόπηση της υπάρχουσας βιβλιογραφίας, θα μπορέσει να καταλήξει σε κάποια συμπεράσματα και προτάσεις μέσα από την δική του μελέτη και έρευνα που θα μπορούσαν ίσως να βοηθήσουν στην ανάπτυξη της γνώσης γύρω από το υπό εξέταση θέμα.

Ο Dewey ορίζει την **επιστημονική έρευνα** ως: «...ενεργητική, επίμονη, συστηματική, εξέταση κάθε μορφής γνώσεως με βάση δυο στοιχεία α) τα εμπειρικά δεδομένα τα οποία την επαληθεύουν β) την γενίκευση, δηλαδή τις γενικές αρχές προς τις οποίες οδηγεί και τείνει» (Παρασκευόπουλος, 1985:9). Βασικό χαρακτηριστικό της ερευνητικής μεθοδολογίας είναι πως στηρίζεται σε δεδομένα και πληροφορίες για των οποίων την συλλογή την ευθύνη την έχει ο ίδιος ο ερευνητής.

Αρχικά αξίζει να αναφέρουμε πως στην παρούσα έρευνα ακολουθήθηκε η διαφορετική προσέγγιση κάνοντας προσπάθεια να ερμηνεύσουμε τις διαφορές μεταξύ των ατόμων του ιδίου υπό εξέταση πληθυσμού (Warren, 1994) όπου στην παρούσα έρευνα αποτελούν τα άτομα με προβλήματα όρασης. Μπορεί ίσως η επιλογή μας αυτή να χαρακτηρίζεται ως μια είδους απόκλιση από την καθιερωμένη ερευνητική διαδικασία που είναι συγκριτικές μελέτες μεταξύ βλεπόντων και τυφλών πληθυσμών. Ωστόσο η επιλογή μας αυτή εκφράζει απόλυτα την προσωπική μας ιδεολογία πως πρέπει να υπάρξουν διαφορετικές προσεγγιστικές έρευνες των οποίων τα ευρήματα μπορεί να αποβούν χρήσιμα για τον υπό εξέταση πληθυσμό.

Συνεπώς η παρούσα έρευνα εστιάζει στα άτομα με προβλήματα όρασης, ενδιαφέρεται και στοχεύει στην καταγραφή των μέχρι πρότινος μουσειακών εμπειριών αλλά και των εντυπώσεων που πιθανόν αυτά τα άτομα να έχουν αποκομίσει. Επιπλέον στα πλαίσια της παρούσης εργασίας, γίνεται και απτική ξενάγηση ορισμένων μουσειακών εκθεμάτων στους συμμετέχοντες στην έρευνα καταγράφοντας τον τρόπο που γίνεται από μέρος τους η αναγνώριση τους μέσω της αφής.

Για εμάς η είσοδος μας στο μουσειακό χώρο και η πρωτόγνωρη ίσως βίωση μιας μουσειακής απτικής εμπειρίας εκ μέρους των εθελοντών μας με προβλήματα όρασης αποτέλεσε μια τεράστια πρόκληση, αφού δεν συναντήσαμε κάποιο παρόμοιο ερευνητικό εγχείρημα κατά την βιβλιογραφική μας ανασκόπηση. Στοχεύουμε όχι μόνο στην καταγραφή των εντυπώσεων πριν και μετά το πέρας της απτικής μουσειακής εμπειρίας εκ μέρους των εθελοντών μας με προβλήματα όρασης, αλλά επιπροσθέτως εστίασαμε το ενδιαφέρον μας και θελήσαμε να διερευνήσουμε τα χαρακτηριστικά μιας τέτοιας απτικής προσεγγιστικής διαδικασίας.

Συνοψίζοντας λοιπόν τους στόχους της παρούσας έρευνας θα χαρτογραφήσουμε τους στόχους διεξαγωγής της ως εξής: **1) Ποιες είναι οι εντυπώσεις των ατόμων με προβλήματα όρασης πριν και μετά την βίωση μιας απτικής μουσειακής εμπειρίας; 2) Ποια είναι τα χαρακτηριστικά της απτικής αναγνώρισης μουσειακών εκθεμάτων από άτομα με προβλήματα όρασης;**

Στο παρόν κεφάλαιο περιγράφεται η πορεία που ακολουθήθηκε κατά την διάρκεια της ερευνητικής μας διαδικασίας παραθέτοντας ακριβώς το χρονοδιάγραμμα που ακολουθήθηκε κατά την διάρκεια της ερευνητικής μας διαδικασίας, βήμα προς βήμα θα παρουσιάσουμε την πορεία εκτέλεσης του σχεδίου έρευνας ξεκινώντας από τα πρώιμα κιόλας στάδια έναρξης της ερευνητικής διαδικασίας έως τον τρόπο ανάλυσης των δεδομένων. Αρχικά θα παρουσιάσουμε σύντομα δημογραφικά στοιχεία των συμμετεχόντων στην παρούσα έρευνα. Εν συνεχεία παρουσιάζονται οι τρεις φάσεις της ερευνητικής διαδικασίας καθώς η επιλογή και η αιτιολόγηση των ερευνητικών μεθόδων που επιλέχθηκαν για την συλλογή των ερευνητικού υλικού. Τέλος θα παρουσιαστεί και ο τρόπος με τον οποίο έγινε η ανάλυση των δεδομένων της έρευνας.

4.2 Συμμετέχοντες

Χρησιμοποιώντας τον όρο δείγμα στην ερευνητική μελέτη αναφερόμαστε στο μέρος του πληθυσμού από το οποίο θα προκύψουν γενικά συμπεράσματα για τον υπό εξέταση πληθυσμό (Παρασκευόπουλος, 1993).

Λαμβάνοντας υπόψη το ήδη προαναφερθέν πως στα πλαίσια της παρούσας εργασίας θα ακολουθηθεί η διαφορική προσέγγιση, έτσι όπως παρουσιάζεται στον Warren (2004) οι συμμετέχοντες που θα λάβουν μέρος θα προέρχονται από τον πληθυσμό των ατόμων που μας ενδιαφέρει άμεσα και ο οποίος είναι τα άτομα με προβλήματα όρασης. Όσο αφορά την αριθμητική στελέχωση του ερευνητικού δείγματος, μετά από συζητήσεις με τους επιβλέποντες αυτής της πτυχιακής, θεωρήθηκε πως ο

αριθμός των πέντε εθελοντών/συμμετεχόντων με προβλήματα όρασης θα επαρκούσε. Όπως είναι ευνόητο οποιεσδήποτε γενικεύσεις-εκτιμήσεις σχετικά με το υπό μελέτη ζήτημα θα πραγματοποιηθούν κατά προσέγγιση.

Στην έρευνά μας χρησιμοποιήσαμε την «απλή» τυχαία δειγματοληψία. Η τυχαία δειγματοληψία δεν σημαίνει μια επιλογή που προκύπτει τυχαία, αλλά μια διαδικασία κατά την οποία ο ερευνητής δίνει στο κάθε υποκείμενο του πληθυσμού τις ίδιες πιθανότητες να συμμετάσχει στην έρευνα. (Παρασκευόπουλος, 1993· Κυριαζή, 2005).

Η επιλογή του τυχαίου δείγματός μας πραγματοποιήθηκε μέσα από κατάλογο ονομάτων τον οποίο λάβαμε από ένα σύλλογο τυφλών στο Βόλο και στον οποίο υπήρχαν καταγεγραμμένα ονόματα μελών του συλλόγου όπου είχαν δηλώσει προθυμία να συμμετέχουν στην έρευνα. Όπως ήδη προαναφέρθηκε ο αριθμός των συμμετεχόντων που επιλέχθηκαν ήταν πέντε εκ των οποίων η μία ήταν γυναίκα και οι υπόλοιποι εθελοντές μας άντρες. Οι ηλικίες των συμμετεχόντων ξεκινούν από είκοσι δύο (22) η μικρότερη χρονολογική ηλικία και φτάνει μέχρι και σαράντα οχτώ (48), με μέσο όρο ηλικίας 33,2 (Μ.Ο. =33,2). Το επίπεδο σπουδών των συμμετεχόντων μας ποικίλει: αναλφάβητος, με πανεπιστημιακές γνώσεις, με σπουδές Ι.Ε.Κ, με σπουδές στρατιωτική σχολή.

Τα αίτια που οδήγησαν σε μερική ή ολική απώλεια όρασης των συμμετεχόντων περιγράφονται ως εξής: ατροφία οπτικού νεύρου προκληθείσα επί τοκετού, κορτιζογενές επίκτητο γλαύκωμα στην ηλικία των 7 ετών, συγγενής (εκ γενετής) καταρράκτης, μεταγενέστερη αποκόλληση αμφιβληστροειδούς στην ηλικία των είκοσι τριών (23) ετών, ατροφία οπτικού νεύρου προκληθείσα στην ηλικία των είκοσι έξι (26) ετών.

Τέλος όσο αφορά την οπτική οξύτητα των συμμετεχόντων μας, δυο δεν έχουν καθόλου οπτική οξύτητα, ένας εκ των εθελοντών μας αντιλαμβάνεται το φως, επίσης ένας βλέπει θολά είτε σε μακρινή είτε σε κοντινή απόσταση και αυτός ήταν και ο λόγος που στον συγκεκριμένο συμμετέχοντα κατά την οπτική ξανάγηση χρησιμοποιήσαμε ειδική μάσκα με την οποία καλύψαμε τα μάτια του για να εξασφαλίσουμε την αξιοπιστία της έρευνας και τέλος ένας από τους εθελοντές μας βλέπει αμυδρά τις σκιές.

4.3 Ερευνητικό Σχέδιο

Όπως προαναφέρθηκε και στην εισαγωγή του παρόντος κεφαλαίου το ερευνητικό μας σχέδιο αναλύεται σε τρεις φάσεις, λαμβάνοντας υπόψη πως αρχικά είχαν διενεργηθεί όλες οι απαιτούμενες προκαταρκτικές ενέργειες. Η πρώτη φάση περιλάμβανε την συνέντευξη που πραγματοποιήθηκε πριν την απτική ξενάγηση των συμμετεχόντων στα μουσειακά εκθέματα, η δεύτερη φάση αποτελούσε την ίδια την απτική ξενάγηση και τέλος η τρίτη φάση ήταν η συνέντευξη η οποία επακολούθησε της απτικής ξενάγησης. Παρακάτω αναφερόμαστε αναλυτικά στην κάθε φάση.

4.3.1 Προκαταρκτικές ενέργειες

Αφού καταλήξαμε στο θέμα και τους σκοπούς της ερευνητικής μας μελέτης όπως αυτοί διατυπώθηκαν παραπάνω έπρεπε να αποφασίσουμε για τον τρόπο, τα μέσα και κυρίως για τον τόπο διεξαγωγής της έρευνας μας, γνωρίζοντας την υπάρχουσα κατάσταση που επικρατεί στον Ελλαδικό μουσειακό χώρο (βλ. 2.2 Κεφάλαιο). Μετά από συζητήσεις αποφασίσαμε η έρευνα να λάβει μέρος σε κάποιο μουσείο το οποίο θα βρισκόταν στον τόπο κατοικίας μας τον Βόλο έτσι ώστε να έχουμε τον πλήρη έλεγχο της όλης διαδικασίας, γεγονός το οποίο θα μας έκανε να αισθανόμαστε ασφάλεια. Έτσι καταλήξαμε στην επιλογή του Αθανασάκειου μουσείου του Βόλου ως το πλέον κατάλληλο. (βλέπε παράρτημα σελ.141 για περισσότερα στοιχεία σχετικά με το Αθανασάκειο Μουσείο)

Μετά από επικοινωνία με την υπεύθυνη αρχαιολόγο του Αθανασάκειου μουσείου του Βόλου και την ενημέρωσή της σχετικά με τον σκοπό της ερευνάς μας, με μεγάλη προθυμία δέχτηκε να ανοίξει τις πύλες του μουσείου και να μας υποδεχτεί για την διεξαγωγή της ερευνάς μας. Ωστόσο λόγω των ιδιαίτερων απαιτήσεων της ερευνάς μας και λαμβάνοντας υπόψη τις νομοθετικές επιταγές που έπρεπε να ακολουθηθούν (σχετική άδεια για ερευνητικούς σκοπούς), η υπεύθυνη του μουσείου ανέλαβε να ψάξει την νομοθετική γραμμή που έπρεπε να ακολουθηθεί σε παρόμοιες περιπτώσεις ερευνών που πραγματοποιήθηκαν σε μουσειακούς χώρους.

Μετά από την πραγματοποίηση των απαραίτητων επικοινωνιών εκ μέρους της υπεύθυνης του μουσείου εκδόθηκε σχετική άδεια από την Εφορία αρχαιοτήτων, (βλέπε παράρτημα σελ.148) και η διαδικασία προχώρησε στην επιλογή των μουσειακών εκθεμάτων τα οποία θα συμπεριλαμβάνονταν στην έρευνα. Μετά από επικοινωνίες και συναντήσεις με την υπεύθυνη του μουσείου καταλήξαμε στην επιλογή δώδεκα εκθεμάτων εκ των οποίων δέκα ήταν αντίγραφα και δύο γνήσια. Όλα μαζί βρίσκονταν στον εκθεσιακό χώρο μαζί με τα υπόλοιπα γνήσια εκθέματα.

Τα εκθέματα (βλ.παράρτημα σελ.143) ήταν τα εξής: μακέτα Νεολιθικού σπιτιού, προτομή Αφροδίτης, δακτυλίδι προϊστορικής περιόδου, νόμισμα Κλασσικής εποχής, νόμισμα (δόθηκε συμπληρωματικά) της εποχής του Μεγάλου Αλεξάνδρου, προϊστορικό ειδώλιο γυναικείας καθιστής μορφής, κεφαλή Ηρακλή, τόξο Νεολιθικής περιόδου, πέλεκυς Νεολιθικής περιόδου, σουρωτήρι και κουτάλα της Νεολιθικής περιόδου, Μουσειοσκευή (ειδικό εκπαιδευτικό βαλιτσάκι, το οποίο συνήθως δανείζεται στα σχολεία για εκπαιδευτικούς σκοπούς, είτε σε περίπτωση μη πρόσβασης του σχολείου στο μουσείο, είτε για πιθανή προετοιμασία μιας επίσκεψης του σχολείου στο μουσείο) με θέμα τα παιχνίδια της Αρχαιότητας (βλέπε παράρτημα σελ.146 για περισσότερες λεπτομέρειες).

Από τα προαναφερθέντα εκθέματα το ένα μόνο ήταν γνήσιο και μαζί με την μακέτα του νεολιθικού σπιτιού που ήταν γνήσιο αντίγραφο, βρίσκονταν εντός του εκθεσιακού χώρου του μουσείου. Τα υπόλοιπα μουσειακά εκθέματα ήταν γνήσια αντίγραφα τα οποία είτε χρησιμοποιούνταν στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων του μουσείου, είτε διατηρούνταν φυλαγμένα στις ντουλάπες του μουσείου και τα οποία προορίζονταν προς πώληση. Η συνέχεια της διαδικασίας αφορούσε την εξεύρεση χώρου στον οποίο θα γινόταν η απτική αναγνώριση των μουσειακών εκθεμάτων από τους συμμετέχοντες στην έρευνα.

Το ζήτημα λύθηκε με την πρόταση της υπεύθυνης του μουσείου, η οποία μας παραχώρησε ένα δωμάτιο το οποίο χρησίμευε ως χώρος αποθήκευσης και γραφείο. Με την παραχώρηση του χώρου αυτού, συγχρόνως λύθηκε και το ζήτημα εύρεσης χώρου για την διεξαγωγή της συνέντευξης. Η υπεύθυνη μας διαβεβαίωσε για την ησυχία του χώρου και την καταλληλότητά του για τον σκοπό μας.

Εν συνεχεία αφού λύθηκε το ζήτημα του χώρου διεξαγωγής της έρευνας έπρεπε να εξευρεθούν οι εθελοντές που θα λάμβαναν μέρος στην έρευνα. Γνωρίζοντας την ύπαρξη συλλόγου τυφλών στον Βόλο, πραγματοποιήθηκαν όλες οι απαραίτητες επικοινωνίες με τον σύλλογο, ο οποίος δήλωσε μεγάλη προθυμία να συμμετάσχει στέλνοντάς μας μια λίστα με εθελοντές τυφλούς που είχαν δεχτεί την πρότασή μας να συμμετέχουν.

Στη συνέχεια πραγματοποιήθηκαν τηλεφωνικές επικοινωνίες με τους εθελοντές όπου έγινε και η σχετική ενημέρωση του σκοπού της έρευνας και η ρύθμιση του χρόνου της συνάντησής μας με τον καθένα χωριστά, αφού οι επισκέψεις στο μουσείο θα ήταν ατομικές. Προς μεγάλη μας ευχαρίστηση ακούσαμε τους εθελοντές μας πολύ θετικούς απέναντι στο εγχείρημα μας και ενθουσιασμένους που θα συμμετείχαν σε μια έρευνα που τους ενέπλεκε άμεσα. Προσπαθήσαμε όσο αφορά τον παράγοντα χρόνο να βρούμε μια μέρα που θα εξυπηρετούσε όλους τους συμμετέχοντες, αφού η ώρα επίσκεψης

μας στο μουσείο σε όλες τις επισκέψεις μας παρέμεινε σταθερή θέλοντας όσο αυτό ήταν δυνατόν να μην δημιουργήσουμε αναστάτωση στο μουσείο που με τόση προθυμία και χαρά άνοιξε τις πύλες του για εμάς. Έτσι προσπαθήσαμε να αποφύγουμε τις ώρες αιχμής για το μουσείο.

Εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων όπου οι εθελοντές μας ήρθαν συνοδευόμενοι από κάποιο οικείο πρόσωπο τους απευθείας στο μουσείο, με όλους τους υπόλοιπους συμμετέχοντες υπήρξε από πριν συνάντηση σε άλλο μέρος και έπειτα μαζί με την ερευνήτρια πήγαιναν στο χώρο του μουσείου. Ο στόχος, στη διάρκεια αυτής της πορείας μέχρι το μουσειακό χώρο, ήταν η εξοικείωση με τους συμμετέχοντες και δημιουργία μιας άνετης και φιλικής ατμόσφαιρας. Η όλη διαδικασία της έρευνας, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, χωριζόταν σε τρεις φάσεις, η οποία συνολικά διαρκούσε περίπου μία ώρα. Παρακάτω παρουσιάζονται αναλυτικά αυτές οι τρεις φάσεις που ακολουθήθηκαν.

4.3.2 1^η Φάση: Συνέντευξη πριν την απτική ξενάγηση

Αρχικά χρησιμοποιώντας το χώρο του δωματίου που μας παραχωρήθηκε από το μουσείο και το οποίο χρησίμευε ταυτόχρονα για χώρο αποθήκευσης και γραφείο πραγματοποιήσαμε τις συνεντεύξεις πριν την διαδικασία ψηλάφησης των επιλεγμένων εκθεμάτων.. Όλη η διαδικασία μαγνητοφωνούνταν και η διάρκεια αυτής της φάσης ήταν περίπου 10-15 λεπτά. Οι ερωτήσεις που έγιναν αφορούσαν τα συναισθήματα των συμμετεχόντων για την επικείμενη εμπειρία που θα βίωναν, για παρόμοιες εμπειρίες που πιθανόν είχαν βιώσει στο παρελθόν, για την αντίληψη τους σχετικά με την αφή ως μέσο αναγνώρισης αντικειμένων, για τις απτικές τεχνικές που χρησιμοποιούν αλλά και για τον τρόπο σύνδεσης των απτικών εμπειριών τους.(βλ.παράρτημα σελ.151)

4.3.3 2^η Φάση: Απτική Ξενάγηση

Έπειτα κατά την δεύτερη φάση, εκείνη της απτικής ξενάγησης και πάντα με την πολύτιμη παρουσία της υπεύθυνης αρχαιολόγου του μουσείου και προσωπικής μας ξεναγού, οδηγούμασταν προς τον εκθεσιακό χώρο του μουσείου όπου οι εθελοντές μας (εξατομικευμένα κάθε φορά) είχαν την ευκαιρία να ψηλαφήσουν εκθέματα ενώ με την σύμφωνη γνώμη τους η διαδικασία βιντεοσκοπούνταν.

Η διαδικασία που ακολουθήθηκε στον κάθε εθελοντή ήταν ίδια κατά την απτική διερεύνηση όλων των εκθεμάτων. Η απτική μας ξενάγηση ξεκινούσε από τον καθεαυτό εκθεσιακό χώρο του μουσείου και έπειτα μεταφερόμασταν στο δωματιάκι όπου είχε πραγματοποιηθεί αρχικά η συνέντευξη που έχουμε προαναφέρει. Αρχικά δίνουμε λίγα λεπτά στον εθελοντή να ψηλαφίσει το έκθεμα. Ενημερώνουμε τους εθελοντές μας σχετικά με την ιστορική περίοδο στην οποία ανήκε το έκθεμα και την περιοχή που βρέθηκε καθώς και για το αν ήταν γνήσιο ή όχι. Δηλώσαμε στους εθελοντές μας πως θα

θέλαμε κατά την διαδικασία ψηλάφησης των εκθεμάτων ελεύθερα να μας εκφράζουν κάθε σκέψη και οποιοδήποτε στοιχείο τους ερχόταν στο μυαλό σχετικά με το έκθεμα.

Πιο αναλυτικά, σε πρώτη φάση γινόταν σε όρθια στάση η ψηλάφηση της μακέτας του παλαιολιθικού σπιτιού και της προτομής της Αφροδίτης που βρίσκονταν στον κανονικό εκθεσιακό χώρο. Εν συνεχεία επιστρέφαμε ξανά στο χώρο που είχε πραγματοποιηθεί το πρώτο μέρος της ερευνητικής διαδικασίας. Σ' ένα τραπέζι επάνω είχαμε τοποθετημένα όλα τα εκθέματα που θα ψηλάφιζε καθιστός ο εθελοντής ενώ και πάλι θα βιντεοσκοπούνταν η όλη διαδικασία. Έγινε προσπάθεια να τηρηθεί η ίδια σειρά ψηλάφησης των εκθεμάτων από όλους τους εθελοντές, ωστόσο οφείλουμε να ομολογήσουμε πως υπήρχαν σπάνιες περιπτώσεις που η σειρά της καθιστής ψηλάφησης των εκθεμάτων μεταβλήθηκε χωρίς μεγάλη διαφορά. Η χρονική διάρκεια της απτικής ξενάγησης ήταν περίπου τριάντα (30) λεπτά.

4.3.4 3^η Φάση: Συνέντευξη μετά την απτική ξενάγηση

Αφού τελειώναμε με την απτική ξενάγηση εν συνεχεία ακολουθούσε στον ίδιο χώρο μια συνέντευξη-συζήτηση θέλοντας να καταγράψουμε τις εντυπώσεις των εθελοντών μας μετά από τη βίωση της όλης εμπειρίας. Η συνέντευξη μαγνητοφωνούνταν και η χρονική της διάρκεια περίπου ήταν δεκαπέντε (15) λεπτά. Οι ερωτήσεις που έγιναν αφορούσαν την βιωματική εμπειρία και πιο συγκεκριμένα, τα συναισθήματα των συμμετεχόντων, τις απτικές τεχνικές που χρησιμοποίησαν, τον τρόπο σύνδεσης των απτικών εικόνων αλλά και τον τρόπο διεξαγωγής του βιωματικού μέρους.

4.4 Μέσα συλλογής δεδομένων

Η συλλογή δεδομένων είναι μια διαδικασία που εκτός από την επένδυση χρόνου απαιτεί και την κατάλληλη επιλογή των μέσων συλλογής των δεδομένων. Ο όρος «μέσα» στην επιστημονική έρευνα χρησιμοποιείται για να δηλώσει καθετί που μας βοηθάει να συλλέξουμε τα εμπειρικά μας δεδομένα. Η επιλογή των μέσων που θα χρησιμοποιηθούν σε μια έρευνα πρέπει να γίνει με ιδιαίτερη προσοχή διότι έτσι διασφαλίζεται η εσωτερική εγκυρότητα της έρευνας (Cohen & Manion, 1994).

Οι ερευνητικές μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν από των ερευνητή διακρίνονται σε ποιοτικές και ποσοτικές. Κατά τον Kvale (βλ. Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008) λέγοντας ποιοτικές μεθόδους αναφερόμαστε στις μεθόδους που εστιάζουν στο είδος του υπό διερεύνηση ζητήματος και οι οποίες είναι σε αρκετά μεγάλο βαθμό φυσικές και δεν κατευθύνονται από τον ερευνητή κατά τον Lincoln και Guba (βλ. Παρασκευοπούλου-Κόλλια, 2008). Ποιοτικές μέθοδοι αποτελούν π.χ οι συνεντεύξεις, η καταγραφή σημειώσεων εκ μέρους του ερευνητή. Ενώ απ' την άλλη οι ποσοτικές μέθοδοι επικεντρώνονται στην ποσότητα εμφάνισης του φαινομένου.

Για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας επιλέξαμε τόσο την χρήση ποιοτικών μεθόδων, όσο και την χρήση ποσοτικών μεθόδων. Πιο συγκεκριμένα επιλέχθηκε η άμεση, ζωντανή συνέντευξη «ενώπιος-ενωπίο» και η άμεση παρατήρηση μέσω της βιντεοσκόπησης. Αξίζει να αναφέρουμε λίγα λόγια όσο αφορά τα πλεονεκτήματα που μας οδήγησαν στην επιλογή τους χωρίς φυσικά να παραλείψουμε να αναφερθούμε και στα μειονεκτήματα που ενέχουν οι επιλεγόμενες μέθοδοι.

Η συνέντευξη αποτελεί την διαδικασία κατά την οποία ο συνεντευκτής υποβάλει προφορικά ερωτήσεις προς τον συνεντευξιζόμενο, καθοδηγώντας τον, έτσι ώστε να αποκομίσει τις αντίστοιχες απαντήσεις (Cohen`Manion, 1992). Τρία είναι τα κυριότερα είδη συνέντευξης: **1) Πλήρης δομημένη συνέντευξη** όπου οι ερωτήσεις έχουν καθοριστεί εκ των προτέρων και τηρούνται από τον ερευνητή με ευλάβεια δίχως να παρεκκλίνουν από τον αρχικό τους σχεδιασμό **2) Ημι-δομημένη συνέντευξη** όπου δίνει στον συνεντευκτή την ευελιξία να τροποποιήσει την διαδικασία και τέλος **3) Η μη κατευθυνόμενη συνέντευξη** όπου ο συνεντευκτής ενημερώνει τον συνεντευξιζόμενα για κάποια ζητήματα σχετικά με το θέμα που εξετάζεται ωστόσο ο συνεντευκτής λαμβάνει τις απαντήσεις του μέσα από ελεύθερη συζήτηση.

Για την πραγματοποίηση της παρούσας έρευνας ακολουθήθηκε η ημι-δομημένη μορφή συνέντευξης. Οι συνεντεύξεις βασίστηκαν σε αυτοσχέδιο ερωτηματολόγιο το οποίο είχε κατασκευαστεί μετά από συζητήσεις μεταξύ των συντακτών της παρούσας εργασίας και χωριζόταν σε δυο μέρη, ερωτήσεις που διενεργήθηκαν πριν το βιοματικό μέρος και ερωτήσεις που διενεργήθηκαν έπειτα από το βιοματικό μέρος (βλ. 4.3.2 & 4.3.4). Οι ερωτήσεις στηρίχθηκαν στους εξής τρεις βασικούς άξονες οι οποίοι περικλείουν και επιμέρους άξονες διερεύνησης: την **πρότερη εμπειρία** των συμμετεχόντων, στις **αντιλήψεις** τους σχετικά με την λειτουργία της **αφής** και τέλος στην **βιοματική εμπειρία** που είχαν την ευκαιρία να βιώσουν στα πλαίσια της έρευνας.

Στα πλαίσια της συνέντευξης ο εξεταζόμενος δέχεται με μεγαλύτερη ευκολία να συζητήσει και να εκφράσει τις απόψεις του μέσα σε μια άνετη και φιλική ατμόσφαιρα. Επίσης δίνεται η δυνατότητα στον ερευνητή κατά τον Παρασκευόπουλο (1993) να εξηγήσει τον ακριβή σκοπό της έρευνας και έτσι να μπορέσει να διεγείρει το ενδιαφέρον του συμμετέχοντα αλλά και να βεβαιώνεται πως το υποκείμενο καταλαβαίνει ακριβώς την κάθε ερώτηση έτσι ώστε μέσα από τις απαντήσεις του ο ερευνητής να μπορεί να λάβει τις πληροφορίες που επιζητά. Επιπλέον του δίνεται η δυνατότητα μέσω της προφορικής συνέντευξης να προχωρήσει σε εξέταση εις βάθους του θέματος που διερευνάται.

Επιπροσθέτως, η άμεση προσωπική επικοινωνία συνεντευκτή-συνεντευξιαζόμενου δίνει την δυνατότητα στον συνεντευκτή να δομήσει με μεγαλύτερη ευελιξία τις ερωτήσεις του αλλά και να εισέλθει στην «καρδιά και το νου» των υποκειμένων καταγράφοντας την «φωνή» των ίδιων των υποκειμένων, κατανοώντας τις ιδιαίτερες επιρροές που αυτά έχουν δεχθεί (Παπαγεωργίου, 1998, Παρασκευόπουλος, 1993/1985, Eisner, 1991).

Ωστόσο ένα από τα βασικά μειονεκτήματα είναι πως η άμεση αλληλεπίδραση μεταξύ του ερευνητή και του συμμετέχοντα στην έρευνα να θέτει την όλη διαδικασία υπό την επικινδυνότητα της υποκειμενικότητας από τις αμφότερες πλευρές, μειώνοντας τον βαθμό αξιοπιστίας. Κατά τον Παρασκευόπουλο (1993) η συνέντευξη αποτελεί μια μορφή διαπροσωπικής αλληλεπίδρασης, έτσι φυσικό επακόλουθο είναι να επηρεάζεται από υποκειμενικούς παράγοντες όπως προκαταλήψεις κ.λπ.

Κοντά στα προηγούμενα που ειπώθηκαν θα πρέπει να προσθέσουμε και τον κίνδυνο που ελλοχεύει στην διαδικασία της προσωπικής συνέντευξης «ενώπιος-ενωπίο» και είναι η θυμική στάση που μπορεί να παρουσιάσει ο συνεντευξιαζόμενος και η οποία μπορεί να διακυμαίνεται από διστακτικότητα όσο αφορά την παροχή προσωπικών πληροφοριών όσο και την επιθυμία του να ευχαριστήσει τον συνεντευκτή ή αντιθέτως να τον ανταγωνίζεται καθόλη την διάρκεια της συνέντευξης. Ακόμη ένα μειονέκτημα είναι το πρακτικό ζήτημα εύρεσης του κατάλληλου χρόνου για την διεξαγωγή της συνέντευξης αλλά και για την πλήρη απομαγνητοφώνηση των δεδομένων.

Περνώντας στην δεύτερη μέθοδο συλλογής των δεδομένων μας, την παρατήρηση- βιντεοσκόπηση θα λέγαμε πως επιλέχθηκε με βασικό επιχείρημα πως θα ήταν πολύ δύσκολο και περιορισμένης αξιοπιστίας το να βασιζόμασταν απλά σε περιγραφές και σημειώσεις της απτικής διαδικασίας προσέγγισης των εκθεμάτων. Η βιντεοσκόπηση δίνει την δυνατότητα για την ενδελεχή παρατήρηση σημείων καρέ-καρέ μελετώντας την όλη διαδικασία δίνοντας με αυτό τον τρόπο μεγαλύτερη αξιοπιστία στην έρευνα. Το μόνο μειονέκτημα που θα μπορούσε να αναφερθεί στην περίπτωση μας είναι να αισθανόταν κάπως άβολα κάποιος συμμετέχοντας κατά τη διάρκεια της διαδικασίας και να μην ενεργούσε ελεύθερα και αυθόρμητα (Daris` Maher` Martino, 1992).

4.5 Μέθοδος Ανάλυσης των δεδομένων

Μετά τη συλλογή των δεδομένων, τόσο από τις συνεντεύξεις, όσο και από τις βιντεοσκοπήσεις, ακολούθησε η ανάλυση των δεδομένων, μια χρονοβόρα διαδικασία που αποτελεί βασικό στάδιο της όλης διαδικασίας. Απαιτεί από τον ερευνητή μεγάλη υπευθυνότητα έτσι ώστε να καταλήξει σε αξιόπιστα και έγκυρα αποτελέσματα.

4.5.1 Ανάλυση συνεντεύξεων

Κατά τον Dey (1993) υπάρχουν τρία είδη ανάλυσης των ερευνητικών δεδομένων από συνεντεύξεις ή ερωτηματολόγια σε κατηγορίες: **1) Η ολιστική προσέγγιση** των δεδομένων όπου ξεκινούμε από μια γενική περιγραφή των δεδομένων προσπαθώντας να εστιάσει σε κάποια βασικά σημεία ως σύνολο των δεδομένων. **2) Η τμηματική προσέγγιση** των δεδομένων αναφέρεται στη λεπτομερειακή ανάλυση των δεδομένων, όπου ο ερευνητής μπορεί να σταθεί σε μια πρόταση, λέξη ή ακόμη και φράση του συμμετέχοντα και από αυτήν να δημιουργήσει κατηγορίες στις οποίες θα βασιστεί και όλη η ανάλυση. **3) Η συνδυαστική προσέγγιση** ανάλυσης δεδομένων, η οποία συνδυάζει τις δυο προαναφερθείσες προσεγγίσεις ανάλυσης δεδομένων και επιτρέπει στον ερευνητή να προσεγγίσει τα δεδομένα άλλοτε από μια περισσότερο λεπτομερή και άλλοτε από μια ολιστική σκοπιά.

Για την ανάλυση των δικών μας ερευνητικών δεδομένων που συλλέχθηκαν από τις συνεντεύξεις ακολουθήθηκε η **τμηματική προσέγγιση** ανάλυσης των δεδομένων, όπου μέσα από φράσεις, λέξεις ή προτάσεις δημιουργήθηκαν επτά κύριες κατηγορίες από τις οποίες προέκυψαν και επιμέρους υποκατηγορίες.

4.5.2 Ανάλυση βιντεοσκοπήσεων

Για την ανάλυση των δεδομένων που προήλθαν από τις βιντεοσκοπήσεις χρησιμοποιήθηκε ο πίνακας των Lederman και Klatzky (2002) και ο οποίος αναφέρεται στα είδη της ενεργητικής αφής. Τα είδη της ενεργητικής αφής ταξινομούνται ως εξής: **πλευρικές κινήσεις, κίνηση με άσκηση πίεσης, στατική επαφή, εναγκαλισμός, μη υποστηριζόμενο κράτημα, περιγραμμική κίνηση**. Παρακάτω αναφερόμαστε αναλυτικά στο κάθε είδος αφής από τα προαναφερθέντα.

Πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις

Είναι οι πλαϊνές ανιχνευτικές κινήσεις κατά τις οποίες τα δάκτυλα τρίβονται κατά μήκος του σχήματος του αντικειμένου. Αυτές οι κινήσεις μπορούν να μας δώσουν στοιχεία για το σχήμα του αντικειμένου. Παράδειγμα αποτελούν οι πλάγιες-κυκλικές κινήσεις στην επιφάνεια ενός νομίσματος.

Περιγραμμική κίνηση

Αποτελεί την κίνηση κατά την οποία διατρέχουμε τις κορυφές του αντικειμένου. Αυτό το είδος αφής μας δίνει την δυνατότητα

να ανιχνεύσουμε το ακριβές σχήμα του αντικειμένου. Η διπλανή εικόνα δείχνει πολύ χαρακτηριστικά την περιγραμμική κίνηση.

Στατική επαφή

Όπως δείχνει και η διπλανή εικόνα το αντικείμενο είναι σταθερό ενώ τα δάκτυλα ακουμπούν στην επιφάνεια του αντικειμένου. Η στατική επαφή μας βοηθάει στην εύρεση της θερμοκρασίας του ανίχνευση του υλικού κατασκευής του.

Εναγκαλισμός

Αποτελεί το «αγκάλιασμα» του αντικειμένου, όπως πολύ χαρακτηριστικά απεικονίζεται στην διπλανή εικόνα. Από τον εναγκαλισμό μπορούμε να αντλήσουμε στοιχεία όπως το σχήμα, το μέγεθος του αντικειμένου.

Κίνηση με πίεση

Αποτελεί το σφίξιμο ή αγκάλιασμα του αντικειμένου που μπορεί να μας δώσει στοιχεία όσο αφορά την σκληρότητα του αντικειμένου. Τα ερευνητικά δεδομένα που προέκυψαν μας οδήγησαν στην διεύρυνση της κατηγορίας λαμβάνοντας ως κίνηση με πίεση και το πιθανό χτύπημα με το οποίο ο συμμετέχοντας ασκούσε πίεση στο αντικείμενο.

Μη υποστηριζόμενο κράτημα

Όπως διακρίνουμε ευκρινέστατα από την εικόνα αποτελεί το κράτημα του αντικειμένου στο χέρι και μας δίνει στοιχεία για το βάρος του αντικειμένου. Τα ερευνητικά μας δεδομένα μας οδήγησαν στην διεύρυνση αυτής της κατηγορίας περιλαμβάνοντας και το ελαφρύ ταρακούνημα στο οποίο πιθανόν να προέβαινε ο συμμετέχοντας κατά την απτική διερεύνηση.

Κεφάλαιο 5: Αποτελέσματα

5.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο θα πραγματοποιηθεί καταγραφή και περιγραφή των αποτελεσμάτων που προέκυψαν από την έρευνα. Η συλλογή των ερευνητικών δεδομένων όπως έχει προειπωθεί στο κεφάλαιο της μεθοδολογίας πραγματοποιήθηκε με δυο τρόπους, τόσο μέσα από τις συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντες πριν και μετά την απτική ξενάγηση, όσο και μέσα από την παρατήρηση κατά την διάρκεια της απτικής διερεύνησης.

Συνεπώς η καταγραφή των αποτελεσμάτων θα ακολουθήσει το χρονοδιάγραμμα της ξενάγησής μας στο μουσείο: πρώτα καταγραφή των δεδομένων τα οποία λήφθηκαν από τις συνεντεύξεις με τους συμμετέχοντές μας πριν από την απτική διερεύνηση, έπειτα θα παρουσιασθούν τα δεδομένα τα οποία συλλέχθηκαν από την παρατήρηση των συμμετεχόντων μας κατά την απτική διερεύνηση των εκθεμάτων και τέλος θα παρουσιασθούν τα δεδομένα που λήφθηκαν από τις συνεντεύξεις των συμμετεχόντων μας μετά την βίωση της απτικής ξενάγησης.

5.2 1^η Φάση: Συνέντευξη πριν την Απτική ξενάγηση

Σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα της απτικής ξενάγησης κατά την πρώτη φάση πραγματοποιήθηκε συλλογή δεδομένων μέσα από συνεντεύξεις που διενεργήθηκαν με τους συμμετέχοντες μας. Οι συνεντεύξεις ήταν ημι-δομημένες, ενώ τα ερευνητικά δεδομένα συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν ακολουθώντας την τμηματική προσέγγιση ανάλυσης δεδομένων όπου μέσα από φράσεις, λέξεις ή προτάσεις δημιουργήθηκαν τρεις κύριες κατηγορίες από τις οποίες προέκυψαν και επιμέρους υποκατηγορίες.

Οι τρεις κύριες κατηγορίες δεδομένων αφορούσαν τα συναισθήματα για την προκειμένη απτική ξενάγηση, τις πιθανές προηγούμενες εμπειρίες σε μουσεία εντός και εκτός του ελλαδικού χώρου και τις διευκολύνσεις που τους παρείχαν τα μουσεία. Ενώ η τρίτη κατηγορία αφορούσε το θέμα της αφής και πιο συγκεκριμένα τον βαθμό εμπιστοσύνης που είχαν οι συμμετέχοντές μας στην αφή τους, τις προσωπικές απτικές τεχνικές που ακολουθούν για την αναγνώριση αντικειμένων και τέλος τον τρόπο σύνδεσης των απτικών μνημών.

Ακολουθούν πίνακες δεδομένων, έτσι όπως προέκυψαν κατά την ανάλυση των συνεντεύξεων ανά κατηγορία και υποκατηγορία για να φανεί και η «ζωντάνια» αλλά και η ανάγκη των συμμετεχόντων για ουσιαστικότερη πρόσβαση σε μουσειακούς χώρους, που όπως φαίνεται τόσο επιθυμούν και ταυτόχρονα νοσταλγούν.

Πίνακας 1: Δεδομένα από τις συνεντεύξεις πριν την απτική ξενάγηση

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΥΠΟ-ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αποσπάσματα από συνεντεύξεις
Συναισθήματα Προκείμενης Εμπειρίας	→	<p>«(..) όταν έχω την ευκαιρία να ψάχνω και δη σε ένα μουσείο που ουσιαστικά σ' ένα τυφλό είναι ένας απαγορευμένος (χώρος) ..μη αγγίζετε «τζιζ», ξέρεις και όλα αυτά τα σχετικά, είναι μια πολύ καλή εμπειρία, είναι πρωτόγνωρη εμπειρία»¹, «Μου φαίνεται λίγο παράξενο»², «(..) έπρεπε να γίνει, από την στιγμή που θέλατε να μάθετε πως ένα άτομο με πρόβλημα όρασης ψηλαφίζει το άγαλμα, κάτι που τον ενδιαφέρει σε μουσείο...χαρούμενα, ευχάριστα»³, «Αισθάνομαι χαρά, λίγο αμηχανία (..) αν αναγνωρίσω τα εκθέματα(..) λίγο άγχος αλλά περισσότερο χαρά»⁴, «Εντάξει.... καλά...ε.. μέτρια πράγματα»⁵</p>
	Μουσεία Εξωτερικού	<p>«Στο Βρετανικό έψαξα πολύ(..) πάντοτε έψαχνα είτε με νόμιμο είτε με παράνομο τρόπο (γέλια) δεν με σταματούσανε και πολύ οι απαγορεύσεις, μόνο εκεί που μπορούσε και υπήρχε περίπτωση να γίνει ζημιά, (..)όταν μου απαγόρευσαν στο βρετανικό μουσείο να ψηλαφίσω την Δήμητρα μόλις μου είπαν ότι ο φύλακας κοιτούσε αλλού εγώ έπεσα πάνω στην Δήμητρα και την ψηλάφισα»¹,</p>
	Ελλαδικά Μουσεία	<p>«Στα ελληνικά μουσεία εδώ δεν έχω ψάξει τίποτα! Ποτέ δεν με αφήσανε στο Βόλο να ψάξω τίποτα «Μη τζιζ» Έχω επισκεφθεί αλλά δεν με αφήσανε «τζιζ». (..) ψηφιδωτά ή τέτοια έχω ψηλαφίσει σε ανοιχτούς χώρους που δεν είναι φυλασσομένοι.»¹, «Όχι πρώτη φορά είναι»², «Πολλές φορές...δεν μπορώ να τα θυμάμαι, γιατί έχω πάει χρόνια ,(πριν)στην Αθήνα »³, «Έχω βιώσει παρόμοια εμπειρία στο μουσείο Φυσικής ιστορίας του Γουλανδρή στην Αθήνα.»⁴. «Στον Φάρο Τυφλών της Ελλάδας στην Αθήνα στην Καλλιθέα»⁵</p>
Προηγούμενη Εμπειρία	Εμπιστοσύνη στην προσωπική αφή για αναγνώριση	<p>«(..)δεν νομίζω ότι δυσκολεύομαι, απλώς σε άλλα μπορεί να χρειαστώ περισσότερο χρόνο αν δεν υπάρχει το γνωστικό κεφάλαιο(..) ίσως δυσκολεντώ να προσδιορίσω το γιατί είναι έτσι φτιαγμένο κάτι,, πάντως το σχήμα του όχι δεν με εμποδίζει σε καμία περίπτωση. Έχω εμπιστοσύνη στην αφή μου(..)Μην ξεχνάς ότι η Αφή για έναν τυφλό ότι είναι τα μάτια για εσένα, παρόλο που η Αφή είναι ένα πάρα πολύ δυναμικό όργανο, μια φανταστική αίσθηση.»¹, «Πολύ»², «Πόσο εμπιστοσύνη έχω? Αφού η αφή για τον τυφλό είναι το μάτι του, απόλυτα»³, «Δεν έχω και πολύ εμπιστοσύνη, γιατί ακριβώς δεν την χρησιμοποιώ και πολύ, αισθάνομαι κάπως αμήχανα»⁴, «Αρκετή, ναι»⁵</p>
	Αφή	

Απτικές μνήμες*(Ανάσυρση
απτικών μνημών)*

«Υπάρχει προσπάθεια συγκριτικής αναγνώρισης πάντα, το παρομοιάζεις με κάτι που ξέρεις ήδη.»¹, «Κάποιες φορές, (...)όταν κάτι το πιάνω για πρώτη φορά και δεν έχω στην μνήμη μου κάποια εικόνα κάποια παλιά δηλαδή δεδομένα εκεί μετά ρωτάω αν δεν μπορώ μόνος μου»²», « Ε βέβαια, λες παράδειγμα αυτό το πήλινο το έχω ξαναδει(.)Αν δεν το έχεις ξαναδεί πρέπει να το ψηλαφίσεις, να το καταλάβεις καλά»³, «Ναι»⁴ «ναι, λογικά»⁵

Προσωπικές τεχνικές αφής*(Χρήση δακτύλων,
παλάμης, ολόκληρου
του χεριού)*

«τα δάκτυλα και την παλάμη την χρησιμοποιήσεις όταν ψάχνεις κάποια μεγαλύτερα αντικείμενα (...)όσο πιο ευαίσθητα ή μικρά χρησιμοποιείς τις άκρες των δακτύλων σου»¹, «Ναι, και τα τρία»(χρησιμοποιώ)²,«Ανάλογα και τα δάκτυλα και την παλάμη»³, « όλο το χέρι αν θέλω να πιάσω κάτι»⁴, «Τα δάκτυλα κυρίως»⁵

Απτικές Μνήμες**Σύνδεση παρελθοντικών
και παροντικών Απτικών
μνημών**

«Όταν για πρώτη φορά ένας τυφλός θα ψηλαφήσει ειδώλιο στο μουσείο του Βόλου, που έχει ακούσει ότι είναι αρκετά από το δήμο του Διμηνίου ή από το Σέσκουλο ή από κάπου εδώ τριγύρω ...πιθανόν στο πρώτο που θα πάει για να δει.....είναι πως θα ψηλαφήσει κένταυρο γιατί ακριβώς έχει συνδεθεί η περιοχή με αυτό, ή να ψηλαφήσει μια Αργώ...οι Αργοναύτες, αυτά έχουν ακουστεί...επειδή είναι το αναμενόμενο, όταν ψάχνει(ο τυφλός) κάτι που δεν αναμενόμενο, μετά αρχίζει να ψάχνει και να συγκρίνει με κάτι που ξέρει.»¹, «Δεν το έχω σκεφτεί αυτό, με την μνήμη κυρίως(προσπαθείς να φέρεις στο μυαλό σου χαρακτηριστικά?) ..ναι όλα μαζί μνήμη, βάρος υλικό»²,«Ναι, προσπαθώ να φέρω στο μυαλό κάποια χαρακτηριστικά»³ «Με την αφή ασ πούμε θυμάμαι, ανασύρω στην μνήμη μου ότι ασ πούμε πιάνω ένα αντικείμενο ανασύρω στην μνήμη μου παρόμοια χαρακτηριστικά, π.χ είχα πιάσει ασ πούμε ένα κεφάλι από κάποιο άγαλμα χωρίς όμως να ξέρω αυτό που πιάνω τώρα είναι το ίδιο αλλά υποθέτω πως είναι το ίδιο»⁴ «Ναι, προσπαθώ να κάνω μια σύνδεση»⁵

5.2.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων 1^{ης} Φάσης

Συνοψίζοντας θα λέγαμε πως τα συναισθήματα που διακατείχαν τους συμμετέχοντες μας για την βίωση της προκείμενης εμπειρίας ήταν ανάμεικτα: χαρά, περιέργεια, άγχος. Πράγματι η βίωση της προκείμενης εμπειρίας ήταν κάτι το πρωτόγνωρο για τους συμμετέχοντές μας, αφού στις επισκέψεις τους στα συμβατικά μουσεία έρχονταν αντιμέτωποι με αποκλεισμούς που τους έθετε το προσωπικό του μουσείου, ωστόσο δύο από τους συμμετέχοντές μας είχαν την ευκαιρία να ψηλαφίσουν επιλεκτικά κάποια μουσειακά εκθέματα (η μια από τους δυο συμμετέχοντες είχε την ευκαιρία να ψηλαφίσει μόλις ένα έκθεμα).

Περνώντας στις παρεχόμενες διευκολύνσεις, παρατηρούμε πως πέραν της παραδοσιακής ξενάγησης από το προσωπικό του μουσείου δεν υπήρχε καμία επιπρόσθετη διευκόλυνση προς τους συμμετέχοντες μας. Τέλος η πλειοψηφία των συμμετεχόντων μας υποστηρίζει πως η αφή παίζει σημαντικό ρόλο στην ζωή τους αφού αποτελεί τα δικά του «μάτια» με εξαίρεση μια εκ των συμμετεχόντων μας η οποία δεν αισθάνεται μεγάλη εμπιστοσύνη στην αφή της και αυτό γιατί δεν την έχει εξασκήσει κατά τα λεγόμενά της.

Οι απτικές τεχνικές που χρησιμοποιούνται από τους συμμετέχοντές μας ποικίλουν άλλος χρησιμοποιεί περισσότερο τα δάκτυλα, άλλος συνδυάζει δάκτυλα και παλάμη, άλλος προτιμά την παλάμη σε μεγάλα αντικείμενα και τα δάκτυλα σε μικρότερα αντικείμενα. Ωστόσο από τα λεγόμενα των συμμετεχόντων μας καταλήγουμε στην άποψη πως χρησιμοποιούν περισσότερο τα δάκτυλα για ψηλάφηση λεπτομερειών ενός αντικειμένου και έπειτα χρησιμοποιούν την παλάμη τους, συλλέγοντας κομμάτι-κομμάτι την πληροφορία για να καταλήξουν στην σύνθεση της εικόνας του αντικειμένου.

Τέλος όσο αφορά την σύνδεση των απτικών εμπειριών, οι συμμετέχοντές μας προσπαθούν να κάνουν ανάσυρση παλαιότερων απτικών μνημών που έχουν αποκτήσει κατά το παρελθόν φέρνοντας στο μυαλό τους κάποια κοινά χαρακτηριστικά, ωστόσο όταν δεν υπάρχουν οι απαραίτητες απτικές μνήμες που θα τους οδηγήσουν στην αναγνώριση των αντικειμένων τότε κατά τα λεγόμενά τους καταβάλουν μεγαλύτερη απτική προσπάθεια ή καταφεύγουν στην αναζήτηση λεκτικής βοήθειας.

5.3 2^η Φάση: Απτική ξενάγηση

Κατά την δεύτερη φάση πραγματοποιήθηκε συλλογή δεδομένων μέσα από την παρατήρηση της απτικής διερεύνησης των μουσειακών εκθεμάτων. Για την συλλογή των δεδομένων δημιουργήθηκε μια φόρμα παρατήρησης όπου και καταγράφονταν τα έξι είδη ενεργητικής αφής: πλευρικές (κυκλικές) κινήσεις, στατική επαφή με το αντικείμενο, εναγκαλισμός αντικειμένου, μη υποστηρίζόμενο κράτημα, κίνηση με πίεση, περιγραμμική κίνηση. Όλες οι πληροφορίες αναφορικά με τα είδη της ενεργητικής αφής και σε συνδυασμό με τα συγκεκριμένα μουσειακά εκθέματα που χρησιμοποιήθηκαν στην έρευνα έχουν οργανωθεί στους Πίνακες 2 και 3. Ο Πίνακας 2 περιέχει πληροφορίες σχετικά με έναν συγκεκριμένο αριθμό ανεξάρτητων μουσειακών εκθεμάτων, ενώ ο Πίνακας 3 περιέχει πληροφορίες για το είδος της ενεργητικής αφής όταν πρόκειται για τη διερεύνηση μιας μουσειοσκευής.

Πίνακας 2: Είδη Ενεργητικής Αφής κατά την διερεύνηση των μουσειακών εκθεμάτων

Μουσειακό έκθεμα	N	Πλευρικές (Κυκλικές κινήσεις)	Στατική επαφή με το αντικείμενο	Εναγκαλισμός Αντικειμένου	Μη Υποστηριζόμενο Κράτημα	Κίνηση με πίεση	Περιγραμμική κίνηση
Μακέτα Σπιτιού Νεολιθικής εποχής	1 ^{ος} εθελοντής	X				X	X
	2 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	3 ^{ος} εθελοντής	X					
	4 ^{ος} εθελοντής	X	X				
	5 ^{ος} εθελοντής	X				X	X
Προτομή Αφροδίτης	1 ^{ος} εθελοντής	X		X			
	2 ^{ος} εθελοντής	X	X			X	
	3 ^{ος} εθελοντής	X			X		
	4 ^{ος} εθελοντής	X	X				
	5 ^{ος} εθελοντής	X			X		
Δαχτυλίδι εποχής χαλκού	1 ^{ος} εθελοντής	X					X
	2 ^{ος} εθελοντής	X					X
	3 ^{ος} εθελοντής						X
	4 ^{ος} εθελοντής	X					X
	5 ^{ος} εθελοντής	X					X
Νόμισμα κλασσικής Εποχής	1 ^{ος} εθελοντής	X			X		X
	2 ^{ος} εθελοντής	X			X		X
	3 ^{ος} εθελοντής	X	X			X	X
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής	X				X	X
Νόμισμα εποχής Μεγ. Αλεξάνδρου	1 ^{ος} εθελοντής	X					X
	2 ^{ος} εθελοντής	X			X		X
	3 ^{ος} εθελοντής	X					
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής	X					X
Ειδώλιο Νεολιθικής εποχής	1 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	2 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	3 ^{ος} εθελοντής	X	X	X			
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής	X				X	
Προσωπείο Ηρακλή	1 ^{ος} εθελοντής	X					X
	2 ^{ος} εθελοντής	X					X
	3 ^{ος} εθελοντής	X			X		
	4 ^{ος} εθελοντής				X		
	5 ^{ος} εθελοντής	X			X		
Τόξο Νεολιθικής περιόδου	1 ^{ος} εθελοντής	X		X			
	2 ^{ος} εθελοντής	X					
	3 ^{ος} εθελοντής	X			X		
	4 ^{ος} εθελοντής	X	X		X		
	5 ^{ος} εθελοντής	X					
Πέλεκυς	1 ^{ος} εθελοντής	X		X		X	
	2 ^{ος} εθελοντής	X		X		X	
	3 ^{ος} εθελοντής	X		X			
	4 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	5 ^{ος} εθελοντής	X		X		X	

	1 ^{ος} εθελοντής		X	
Κουτάλα	2 ^{ος} εθελοντής	X	X	X
	3 ^{ος} εθελοντής	X	X	X
	4 ^{ος} εθελοντής	X	X	
	5 ^{ος} εθελοντής	X	X	X
Σουρωτήρι	1 ^{ος} εθελοντής	X	X	
	2 ^{ος} εθελοντής	X		
	3 ^{ος} εθελοντής	X		
	4 ^{ος} εθελοντής	X	X	
	5 ^{ος} εθελοντής	X	X	

Μακέτα σπιτιού Νεολιθικής εποχής : Παρατηρούμε στον πίνακα πως όλοι οι εθελοντές μας ακολούθησαν κατά την διερεύνηση του εκθέματος πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις. Ενώ δύο από τους εθελοντές μας ακολούθησαν σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις και την περιγραμμική κίνηση αλλά και την κίνηση με πίεση υπό την μορφή χτυπήματος των δακτύλων πάνω στο έκθεμα, για την διαπίστωση του υλικού κατασκευής του εκθέματος. Επίσης ένας από τους εθελοντές σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις ακολούθησε την τεχνική του εναγκαλισμού και της στατικής επαφής με το αντικείμενο. Τέλος μόνο ένας από τους εθελοντές μας εμφάνισε εκτός από τις πλευρικές κινήσεις και στατική επαφή με το αντικείμενο.

Προτομή Αφροδίτης: Κατά την απτική προσέγγιση του εκθέματος όπως μας πληροφορεί και ο παραπάνω πίνακας, το σύνολο των εθελοντών μας ακολούθησε τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις. Τρεις από τους εθελοντές σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις που ακολούθησαν κατά την διερεύνηση του εκθέματος ακολούθησαν και την τεχνική του εναγκαλισμού. Επίσης ένας από τους εθελοντές σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις ακολούθησαν την τεχνική της στατικής επαφής με το αντικείμενο. Ενώ τέλος ο ένας από τους εθελοντές μας ακολούθησε τόσο την τεχνική των πλευρικών κινήσεων, όσο και τις τεχνικές της στατικής επαφής με το αντικείμενο και της κίνησης με πίεση.

Λαχτυλίδι εποχής χαλκού: Παρατηρούμε στον παραπάνω πίνακα πως κατά την διερεύνηση του εκθέματος ακολούθηθηκαν μόνο δυο τεχνικές προσέγγισης. Όλοι οι εθελοντές ακολούθησαν την περιγραμμική κίνηση ενώ τέσσερεις από αυτούς συνδύασαν την περιγραμμική κίνηση με τις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις.

Νόμισμα κλασσικής εποχής: Στο πίνακα παρατηρούμε μια ποικιλομορφία όσο αφορά τις τεχνικές που ακολούθηθηκαν από τους εθελοντές μας. Οι πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις ακολούθηθηκαν από το σύνολο των εθελοντών μας. Δύο από τους εθελοντές συνδύασαν τις

πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις με το μη υποστηριζόμενο κράτημα και την περιγραμμική κίνηση. Ένας από τους εθελοντές μας συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την τεχνική της στατικής επαφής, της κίνησης με πίεση και της περιγραμμικής κίνησης. Τέλος σύμφωνα με τα στοιχεία που λαμβάνουμε από τον παραπάνω πίνακα, μόνο ένας εθελοντής συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την περιγραμμική κίνηση και την κίνηση με πίεση.

Νόμισμα εποχής Μ. Αλεξάνδρου: Κατά την απτική εξερεύνηση του εκθέματος παρατηρήθηκε πως το σύνολο των εθελοντών μας ακολούθησε την τεχνική των πλευρικών ανιχνευτικών κινήσεων. Δυο εθελοντές συνδύασαν τις πλευρικές κινήσεις με την περιγραμμική κίνηση ενώ τέλος αξίζει να ειπωθεί πως μόλις ένας εθελοντής μας συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την περιγραμμική κίνηση και το μη υποστηριζόμενο κράτημα.

Ειδώλιο Νεολιθικής εποχής: Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα το σύνολο των εθελοντών ακολούθησε πλευρικές κινήσεις. Από αυτούς οι τρεις συνδύασαν πλευρικές κινήσεις και κίνηση με πίεση (υπό την μορφή ελαφρού χτυπήματος, με στόχο την διερεύνηση του υλικού), ενώ ο ένας από τους εθελοντές μας συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την τεχνική της στατικής επαφής και του εναγκαλισμού.

Προσωπείο Ηρακλή: Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούμε από τον παραπάνω πίνακα δύο από τους εθελοντές μας συνδύασαν τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις και τον εναγκαλισμό του αντικειμένου κατά την προσέγγιση του εκθέματος. Δύο από τους εθελοντές συνδύασαν ακολούθησαν τις πλευρικές κινήσεις και την περιγραμμική κίνηση, ενώ τέλος άξιο λόγου είναι το γεγονός πως ένας από τους εθελοντές ακολούθησε αποκλειστικά την τεχνική του εναγκαλισμού και καμία άλλη τεχνική.

Τόξο Νεολιθικής περιόδου: Ο πίνακας 1 μας πληροφορεί πως οι πλευρικές κινήσεις προτιμήθηκαν από το σύνολο των εθελοντών μας. Οι δυο από τους εθελοντές μας κατά την διαδικασία διερεύνησης συνδύασαν τις πλευρικές κινήσεις με την τεχνική του εναγκαλισμού, ένας από τους εθελοντές ακολούθησε εκτός από τις πλευρικές κινήσεις και την τεχνική της στατικής επαφής και του εναγκαλισμού. Ενώ όλοι οι υπόλοιποι ακολούθησαν αποκλειστικά την τεχνική των πλευρικών κινήσεων.

Πέλεκυς: Βλέποντας τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως το σύνολο των εθελοντών μας χρησιμοποίησε κατά την εξερευνητική διαδικασία πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις. Τρεις από τους εθελοντές μας χρησιμοποίησαν σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις την τεχνική του

εναγκαλισμού και την κίνηση με πίεση (υπό την μορφή ελαφρού χτυπήματος για την διερεύνηση του υλικού) , ενώ τέλος μόνο ένας ακολούθησε σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις, μόνο την τεχνική του εναγκαλισμού.

Κουτάλα: Στον πίνακα παρατηρούμε πως όλοι οι εθελοντές εκτός ενός εθελοντή ακολούθησαν τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις. Παράλληλα με τις πλευρικές κινήσεις τρεις από τους εθελοντές μας ακολούθησαν την τεχνική του εναγκαλισμού και της κίνησης με πίεση. Ενώ ένας από τους εθελοντές μας σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις ακολούθησε και την τεχνική του εναγκαλισμού. Τέλος ένας μόνο ακολούθησε αποκλειστικά την τεχνική του εναγκαλισμού.

Σουρωτήρι: Βλέποντας τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε πως το σύνολο των εθελοντών μας ακολούθησε τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις, ενώ τρεις από τους εθελοντές σε συνδυασμό με τις πλευρικές κινήσεις χρησιμοποίησε και την τεχνική του εναγκαλισμού.

Ακολουθεί ο Πίνακας 3, ο οποίος παρουσιάζει τα δεδομένα που συλλέχθηκαν κατά την απτική διερεύνηση της μουσειοσκευής. Ο πίνακας περιλαμβάνει όλα τα σκεύη μιας σύνθεσης με τίτλο «Παιχνίδια της Αρχαίας Ελλάδας».

Πίνακας 3 : Είδη Ενεργητικής Αφής κατά την διερεύνηση της μουσειοσκευής

Μουσειακό έκθεμα	N	Πλευρικές (Κυκλικές κινήσεις)	Στατική επαφή με το αντικείμενο	Εναγκαλισμός Αντικειμένου	Μη Υποστηριζόμενο Κράτημα	Κίνηση με πίεση	Περιγραμμική κίνηση
Μαριονέτα	1 ^{ος} εθελοντής	X					
	2 ^{ος} εθελοντής	X					
	3 ^{ος} εθελοντής	X					
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής	X					
Αστέρι	1 ^{ος} εθελοντής						X
	2 ^{ος} εθελοντής					X	X
	3 ^{ος} εθελοντής						X
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής						X
Πεντόβολα	1 ^{ος} εθελοντής	X					
	2 ^{ος} εθελοντής					X	X
	3 ^{ος} εθελοντής	X					
	4 ^{ος} εθελοντής	X					
	5 ^{ος} εθελοντής	X					
Σβούρα	1 ^{ος} εθελοντής						X
	2 ^{ος} εθελοντής				X	X	X
	3 ^{ος} εθελοντής	X		X		X	
	4 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	5 ^{ος} εθελοντής						X
Κουδονίστρα	1 ^{ος} εθελοντής	X		X			X
	2 ^{ος} εθελοντής			X			X
	3 ^{ος} εθελοντής						
	4 ^{ος} εθελοντής	X		X			
	5 ^{ος} εθελοντής	X		X			
Καλαθάκι	1 ^{ος} εθελοντής	X					
	2 ^{ος} εθελοντής	X				X	
	3 ^{ος} εθελοντής			X			
	4 ^{ος} εθελοντής			X			
	5 ^{ος} εθελοντής			X		X	
Κανατάκι	1 ^{ος} εθελοντής	X					
	2 ^{ος} εθελοντής	X					
	3 ^{ος} εθελοντής	X		X		X	
	4 ^{ος} εθελοντής			X			
	5 ^{ος} εθελοντής	X					
Γιο-γιο	1 ^{ος} εθελοντής			X			
	2 ^{ος} εθελοντής			X			
	3 ^{ος} εθελοντής			X			
	4 ^{ος} εθελοντής			X			
	5 ^{ος} εθελοντής	X					

Είδη Ενεργητικής Αφής ανά εθελοντή

1^{ος} Εθελοντής: Παρατηρώντας τον πίνακα διαπιστώνουμε πως ο πρώτος μας εθελοντής έδειξε ιδιαίτερη προτίμηση στις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις, ωστόσο ακολούθησε σε μικρότερη κλίμακα και την τεχνική του εναγκαλισμού και της περιγραμμικής κίνησης. Συγκεκριμένα σε ένα μόνο έκθεμα, την κουδουνίστρα συνδύασε και τις τρεις τεχνικές. Κατά την διερεύνηση του αστεριού και της σβούρας ακολούθησε την μόνο την τεχνική της περιγραμμικής κίνησης.

Επίσης ο εθελοντής μας ακολούθησε κατά την διερεύνηση του γιο-γιο μόνο την τεχνική του εναγκαλισμού, για την εξερεύνηση όλων των υπόλοιπων εκθεμάτων ο εθελοντής ακολούθησε αποκλειστικά τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις.

2^{ος} Εθελοντής: Σύμφωνα με τα στοιχεία που αντλούμε από τον παραπάνω πίνακα, ο εθελοντής μας κατά την διαδικασία διερεύνησης του εκθέματος ακολούθησε όλες τις τεχνικές εκτός από την τεχνική της στατικής επαφής με το αντικείμενο. Μεγαλύτερη προτίμηση έδειξε στην τεχνική της περιγραμμικής κίνησης και της πίεσης με κίνηση. Πιο αναλυτικά σε δυο από τα εκθέματα (αστέρι /πεντόβολα) συνδύασε την τεχνική της κίνησης με πίεση και της περιγραμμικής κίνησης. Σε ένα μόνο έκθεμα (σβούρα) συνδύασε τρεις διαφορετικές τεχνικές αυτή του μη υποστηριζόμενου κρατήματος, της κίνησης με πίεση και της περιγραμμικής κίνησης. Παρατηρούμε πως ο εθελοντής μας ακολούθησε την τεχνική του εναγκαλισμού σε συνδυασμό με την τεχνική της περιγραμμικής κίνησης σε ένα από τα εκθέματα (κουδουνίστρα) . Επίσης σε δυο από τα εκθέματα (μαριονέτα/κανατάκι) ακολούθησε μόνο μια τεχνική αυτή των πλευρικών κινήσεων. Τέλος ακολούθησε την τεχνική του εναγκαλισμού κατά την διερεύνηση του γιο-γιο.

3^{ος} Εθελοντής: Στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι ο εθελοντής μας κατά την διαδικασία διερεύνησης έδειξε ιδιαίτερη προτίμηση στην τεχνική του εναγκαλισμού. Στα δυο από τα εκθέματα (καλαθάκι/γιο-γιο) χρησιμοποίησε αποκλειστικά την τεχνική του εναγκαλισμού, όμως σε δυο άλλα εκθέματα (σβούρα και κανατάκι) συνδύασε την τεχνική του εναγκαλισμού με αυτή των πλευρικών κινήσεων και της κίνησης με πίεση. Επίσης την τεχνική του εναγκαλισμού την προτίμησε και σε ακόμη ένα έκθεμα (κουδουνίστρα) συνδυάζοντάς την με την τεχνική της κίνησης με πίεση. Επίσης σε δυο εκθέματα (μαριονέτα/πεντόβολα) ακολούθησε τις πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις ενώ τέλος στην διερεύνηση ενός εκ των εκθεμάτων (αστέρι) ακολούθησε την περιγραμμική κίνηση.

4^{ος} Εθελοντής: Σύμφωνα με τον παραπάνω πίνακα ο εθελοντής μας κατά την διαδικασία της διερεύνησης έδειξε ιδιαίτερη προτίμηση στην τεχνική των πλευρικών κινήσεων και του εναγκαλι-

σμού Στα τρία από τα εκθέματα (μαριονέτα/αστέρι/πεντόβολα) χρησιμοποίησε αποκλειστικά την τεχνική των πλευρικών κινήσεων. Σε ένα εκ των εκθεμάτων(κουδουνίστρα) συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την τεχνική του εναγκαλισμού, ενώ μόνο σ' ένα έκθεμα (σβούρα) συνδύασε τρεις διαφορετικές τεχνικές αυτή των πλευρικών κινήσεων, του εναγκαλισμού και της κίνησης με πίεση. Τέλος σε όλα τα υπόλοιπα εκθέματα(καλαθάκι/γιο-γιο/κανατάκι) ακολούθησε αποκλειστικά την τεχνική του εναγκαλισμού.

5^{ος} Εθελοντής: Σύμφωνα με τα στοιχεία που λαμβάνουμε από τον παραπάνω πίνακα, κατά την τεχνική της διερεύνησης των εκθεμάτων ο εθελοντής ακολούθησε όλες τις τεχνικές διερεύνησης πλην αυτή του μη υποστηριζόμενου κρατήματος, ενώ ιδιαίτερη προτίμηση έδειξε στις πλευρικές κινήσεις, οι οποίες μάλιστα αποτέλεσαν την αποκλειστική τεχνική διερεύνησης στα τέσσερα εκ των εκθεμάτων (μαριονέτα, πεντόβολα, κανατάκι, γιο-γιο), ενώ σε ένα έκθεμα(κουδουνίστρα) συνδύασε τις πλευρικές κινήσεις με την στατική επαφή με το αντικείμενο και τον εναγκαλισμό του αντικειμένου. Επίσης σε δυο εκ των εκθεμάτων(αστέρι/σβούρα) ακολούθησε την τεχνική της περιγραμμικής κίνησης, ενώ τέλος σ' ένα έκθεμα (καλαθάκι) συνδύασε τον εναγκαλισμό του αντικειμένου με την κίνηση με πίεση.

5.3.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων 2^{ης} Φάσης

Οι προτιμήσεις του κάθε συμμετέχοντα καταγράφονται ως εξής : Ο πρώτος συμμετέχοντας μας έδειξε μεγαλύτερη προτίμηση στις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις έπειτα στην περιγραμμική κίνηση, ακολούθως στον εναγκαλισμό, την κίνηση με πίεση και τελευταίο σε συχνότητα χρήση έρχεται το μη υποστηριζόμενο κράτημα. Ο δεύτερος συμμετέχοντας έδειξε μεγαλύτερη προτίμηση στις πλευρικές κινήσεις έπειτα στην περιγραμμική κίνηση ακολούθως στον εναγκαλισμό κ τέλος στο μη υποστηριζόμενο κράτημα. Ο τρίτος συμμετέχοντας ακολούθησε κατά σειρά προτίμησης : τις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις, τον εναγκαλισμό, την κίνηση με πίεση, την περιγραμμική κίνηση και τέλος το στατική κίνηση. Ο τέταρτος ακολούθησε με μεγαλύτερη συχνότητα τις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις, έπειτα τον εναγκαλισμό, με την ίδια συχνότητα χρησιμοποίησε την στατική κίνηση και την κίνηση με πίεση ενώ με μικρότερη συχνότητα χρησιμοποίησε την περιγραμμική κίνηση. Τέλος ο πέμπτος συμμετέχοντας ακολούθησε με μεγαλύτερη συχνότητα τις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις, έπειτα τον εναγκαλισμό, την κίνηση με πίεση, την περιγραμμική κίνηση και τελευταία την στατική κίνηση.

Καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως το απτικό μοτίβο που επικράτησε σύμφωνα με την συχνότητα όπου παρατηρήθηκαν οι παραπάνω προαναφερθείσες τεχνικές αφής είναι το εξής: Στην πρώτη θέση προτίμησης βρίσκονται οι πλευρικές κινήσεις, ακολουθεί η τεχνική του εναγκαλισμού, έπειτα τις κίνησης με πίεση και μετά ακολουθούν όλες οι υπόλοιπες τεχνικές.

5.4 3η Φάση: Συνέντευξη μετά την Απτική ξενάγηση

Αφού τελειώσαμε με την συλλογή δεδομένων μέσα από την παρατήρηση της απτικής διερεύνηση των μουσειακών εκθεμάτων από τους συμμετέχοντές μας, εν συνεχεία ακολούθησε συλλογή δεδομένων μέσα από ημι-δομημένες συνεντεύξεις, ενώ τα ερευνητικά δεδομένα συλλέχθηκαν και αναλύθηκαν ακολουθώντας την τμηματική προσέγγιση ανάλυσης δεδομένων όπου μέσα από φράσεις, λέξεις ή προτάσεις δημιουργήθηκαν τρεις κύριες κατηγορίες από τις οποίες προέκυψαν και επιμέρους υποκατηγορίες.

Τέσσερις ήταν οι κύριες κατηγορίες δεδομένων και αφορούσαν: τις εντυπώσεις των συμμετεχόντων τόσο για την βίωση της εμπειρίας, όσο και για τα εκθέματα, η δεύτερη κατηγορία αφορούσε τον τρόπο αναγνώρισης των εκθεμάτων συμπεριλαμβάνοντας πιθανές στρατηγικές που ακολούθησαν οι συμμετέχοντές μας, αλλά και το είδος της λεκτικής βοήθειας που πιθανόν χρειάστηκαν. Η τρίτη κατηγορία αφορούσε την ένταξη ή προσθήκη των απτικών εικόνων εκ μέρους των συμμετεχόντων μας και τέλος η τέταρτη κατηγορία εστίαζε στην βιωματική εμπειρία όπου περιλάμβανε πιθανές επιπλέον διευκολύνσεις που θα ήθελαν οι συμμετέχοντές μας κατά την απτική τους ξενάγηση την προσφορά της τωρινής απτικής εμπειρίας γι' αυτούς και την πιθανή επανάληψή της.

Πίνακας 4: Δεδομένα από συνεντεύξεις μετά την απτική ξενάγηση

ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	ΥΠΟ-ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ	Αποσπάσματα από συνεντεύξεις
Εντυπώσεις	Σχετικά με το βιωματικό	<p>«Το πρώτο που σκέφτομαι είναι πως ήταν λίγο, θέλω να ψηλαφήσω όλο το μουσείο, ναι από μια τέτοια ψηλάφηση μαθαίνεις πολλά πράγματα και αν θέλεις να μάθεις, μαθαίνεις, αλλά είναι λίγο πολύ λίγο(..)»¹</p> <p>«Πολύ ωραία, δεν μου έχει ξανασυμβεί κάτι τέτοιο.. μεταφέρθηκα στην εποχή εκείνη περίπου έτσι...και καθόμωνα κιόλας και προσπαθούσα να δω πως τρώγανε, που μένανε»², «Είδα πράγματα που δεν τα είχα ξαναδεί. Μουσειοβαλίτσα τέτοια ίδια και αν όχι ίδια με λίγη παραλλαγή δεν μας αφήναν να την αγγίξουμε γιατί νόμιζαν ότι θα την φάμε, ότι θα την πάρουμε να την κλέψουμε, ότι θα την πουλήσουμε πολλά μπορεί να νόμιζαν. (..) τώρα αισθάνθηκα δικαίωση.»³, «Αισθάνομαι χαρά γιατί μπόρεσα να βιώσω κάτι που οι άλλοι άνθρωποι μπορούσαν να δούνε, το βλέπανε κάθε μέρα εγώ όμως δεν έχω αυτή την δυνατότητα. Συναισθήματα χαράς, έκπληξης δεν το περίμενα ότι θα μπορούσα να τα αναγνωρίσω, θα ήθελα να το ξανακάνω.. τώρα με το βιωματικό μπορούσα να έρθω πιο κοντά στην ιστορία, την παλαιολιθική εποχή. Μόνο έβλεπα. Τώρα μπήκα στο νόημα ..»⁴, «Ωραία, ενδιαφέρον, ενθουσιάστηκα...»⁵</p>
	Σχετικά με τα εκθέματα	<p>« Δεν ξέρω να σας πω, γιατί δεν είδα τα μουσειακά εκθέματα, είδα πολύ λίγα δείγματα. Δεν μπορώ να φανταστώ πως ένα μουσείο μπορεί να βασιστεί σ' ένα τόπο 5χ5, Ήταν ενδιαφέροντα πολύ, αλλά λίγα. Θέλω να με συνοδεύσεις να ψάξω όλο το μουσείο»¹, «Ναι βεβαίως(μου φάνηκαν ενδιαφέροντα)(..)με εντυπωσίασε το σχήμα που όλο και καλύτερευε και τα σχέδια είχαν την έμπνευση, το καλλιτεχνικό μέσα τους δεν έφτιαχναν μόνο ένα πιάτο να φάνε και τελείωσε»², «Η Ελλάδα είχε πολιτισμό και πάντα θα έχει, και τα συγκεκριμένα (εκθέματα ήταν ενδιαφέροντα) γιατί και αυτά είναι στον πολιτισμό της Ελλάδας»³, «Πολύ ενδιαφέροντα ναι»⁴, «Ναι είναι αρκετά ενδιαφέροντα»⁵,</p> <p>«Όλα μου έκαναν εντύπωση για το είδος τους, και τα νομίσματα μου έκαναν εντύπωση, πολύ καλή εντύπωση</p>
Σχετικά με τα εκθέματα	Μεγαλύτερη Εντύπωση	

και το τόξο. Αυτό που μου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση μου έκανε το σουρωτήρι, γιατί φανταζόμουν πως θα χρησιμοποιούσαν κάποιο άλλο τρόπο, δηλαδή κάποιο υφαντό ή κάτι τέτοιο. (..) Περίμενα να χρησιμοποιούσαν κάποιο ύφασμα για να σουρώσουν κάτι, μου έκανε φοβερή εντύπωση και όταν έβαλα την χορδή του τόξου μέσα για να δω αν είναι τρύπα ή το φανταζόμουν, στην αρχή έκανα να φουσήξω μέσα να δω, δεν είδα [...] οπότε είπα να πιάσω την χορδή να βάλω να δω μια και στο τόξο μια που περισσεύει η χορδή σ' αυτό το τόξο»¹, «τα παιχνίδια, όπως το γιο-γιο, η κουδουνίστρα, την σβούρα με εντυπωσίασε»², «Μεγαλύτερη εντύπωση δεν μου έκανε κάποιο αντικείμενο, όλα είναι εξίσου ωραία, πολιτισμένα, όλα εξίσου ωραία»³, «Περισσότερο με εντυπωσίασε και με μπέρδεψε το σπιτάκι που είδαμε, από τα παιχνίδια, η σβούρα, που δεν μπορούσα να καταλάβω, το τσεκούρι, το άγαλμα.»⁴, «Μου έκανε το σπίτι, που ήταν γεμισμένο, η Αφροδίτη και αυτά εδώ ήτανε... (εκθέματα στο τραπέζι)»⁵

«Σαφώς ήταν εύκολη η αναγνώριση γιατί έχω ξαναδεί τόξο, έχω διαβάσει για τόξο, ήταν τόσο εύκολη η περιγραφή, όταν ξέρεις κάτι. Για την γυναικεία μορφή, και αυτό ήταν νομίζω γιατί έχω διαβάσει για τα ειδώλια, οπότε είχα την πληροφορία μέσα μου ήταν εύκολο να με παραπέμψει κατευθείαν. Στο σουρωτήρι, στη ζωή δεν είχα καμιά τέτοια πληροφορία (από βιβλίο), απλώς όπως και για το νόμισμα λέω πως πρέπει να είναι νόμισμα ή κάποιο κομμάτι από κόσμημα, αλλά μου φάνηκε πολύ άτεχνο, βέβαια το μεταγενέστερο ήταν πολύ πιο όμορφο.»¹, «Κάποια τα θυμόμουν για παράδειγμα τα πεντόβολα ή το τόξο με το που τα έπιασα κατάλαβα κατευθείαν τι είναι γιατί τα έχω ξαναδεί τα έχουμε ξανακάνει»², «Είχα δει κάποια αντικείμενα στο ίδιο στυλ περίπου, (έκανα σύνδεση) γι' αυτό και έκανα ώρα να τα δω»³, «Με την ιστορία δεν τα πάω και πολύ καλά, περισσότερο έπιασα και προσπαθούσα να ανακαλέσω στην μνήμη μου παρόμοια αν όχι τα ίδια. Είχα μια παρόμοια παράσταση και με την αφή»⁴ «Αυτά (τα ιστορικά στοιχεία) δεν τα πολύ ξέρω οπότε... στην αφή(βασίσηκα)... ήταν μερικά αντικείμενα που θέλανε μεγαλύτερη προσοχή, είναι μερικά που φαίνονται εκ πρώτης, δηλαδή με το που τα πιάσω καταλαβαίνω αμέσως τι είναι. Είναι μερικά που θέλουν μεγαλύτερη

**Αναγνώριση
Εκθεμάτων**

**Τρόπος
Αναγνώρισης**

Λεκτική βοήθεια

προσοχή και εξάσκηση»⁵

Όσο αφορά την αναγνώριση των ειδωλίων οποιαδήποτε επιπλέον βοήθεια ήταν καλή. Σαφώς στα νομίσματα χρειάζεται κάποια λεκτική βοήθεια, γιατί είναι πολύ μικρή η κλίμακα για να τα αναγνωρίσεις και θέλεις πολλή ώρα οπότε για να μην χάσεις την ηδονή όλης αυτής της εξερεύνησης θα ήταν καλό να υπάρχει μια πληροφορία λεκτική την ώρα της εξερεύνησης»¹, «Όχι πάντα σε ορισμένες περιπτώσεις όσο αφορά την εποχή το υλικό όπως με την ρητίνη που δεν ήξερα τι είναι αυτό πρώτη φορά το έπιανα και την χρήση συνήθως»², «Ναι, σε μερικά ναι, (αφορούσε) «Τι είναι» (...)το υλικό και το σχήμα»³, «Όχι μπορώ να πω και τα στοιχεία που μας έδινε η κυρία Αιμιλία ήταν βοηθητικά... Στα αγάλματα δυσκολευόμουν λίγο, περισσότερο το σχήμα και το υλικό γιατί σε μερικά δεν καταλάβαινα ακριβώς»⁴, «Κάποια σχήματα δεν τα καταλάβαινα, ήθελα περισσότερη διευκρίνιση»⁵

Στρατηγική

«Δεν είναι συγκεκριμένες τεχνικές ο κάθε τυφλός φτιάχνει τις δικές του στρατηγικές, στο πως το καταλαβαίνει ,πως έχει την πληροφορία»¹, «Και τις 3(δάκτυλα, παλάμη, ολόκληρο το χέρι) και το βάρος και την υφή ξεκινώντας από έξω προς τα μέσα και από πάνω προς τα κάτω... είναι σχετικό ας πούμε την γυναίκα της Νεολιθικής Εποχής με τα δάκτυλα ειδικά είναι πολύ απλό. Την προτομή έξω της Αφροδίτης και με την παλάμη κυρίως τα χαρακτηριστικά του προσώπου με τα δάκτυλα αλλά το υπόλοιπο και με την παλάμη όμως η κουτάλα που είπα πριν ενώ είναι πιο μικρή από την προτομή που είδαμε έξω θέλει και με την παλάμη»², «Στο τόξο την παλάμη σε μεγάλα αντικείμενα την παλάμη...αυτή είναι η στρατηγική.. και εκείνη την ώρα είναι ανάλογα πως το αντιλαμβάνεται,»³, «χρησιμοποίησα όλες τις τεχνικές, δεν ήταν κάτι συγκεκριμένο σε όλα τα εκθέματα όπως μου έρχεται εκείνη την στιγμή.»⁴, «Με τα δάκτυλα κυρίως... (χρησιμοποίησα όλο το χέρι και την παλάμη) έξω (το σπιτάκι και το άγαλμα) ήταν μεγαλύτερα αντικείμενα»⁵

Απτικές
εικόνες

Προσθήκη

«Κάποιες πληροφορίες που είχα από ανάγνωση βιβλίων, ταξινομήθηκαν. Σίγουρα προστέθηκε κάτι το διαφορετικό, πάντα προσθέτεις, ακόμη και το πώς ανέβηκες τα σκαλιά του μουσείου, είναι μια νέα εμπειρία που την καταχωρείς. Εντάξει πόσο μάλλον όταν ψάχνεις ένα ειδώλιο, η ένα νόμισμα της εποχής του Φιλίππου ή του Αλεξάνδρου είναι μια ωραία εμπειρία, είναι μια γνώση που στην δεδομένη στιγμή θα ανασυρθεί πάλι»¹, «Προστέθηκαν ναι»², «Ο τυφλός μια ζωή εικόνες δημιουργεί στο μυαλό, μου προστέθηκαν, μια ζωή εικόνες του προστίθενται»³, «Και άλλες νομίζω προστέθηκαν, με το τόξο, αυτά τώρα τα παιχνίδια μου πρόσθεσαν κάτι παραπάνω γιατί δεν είχα την δυνατότητα, έβλεπα μεν πως είναι αλλά δεν περίμενα δηλαδή, το έπιανα μέχρι τέρμα να δω μέχρι που είναι ας πούμε. Ήταν ένα αίσθημα διαφορετικό.»⁴

«Ναι, αυτό το δεύτερο (εντάχθηκαν σε προηγούμενες)»⁵

Ένταξη

Αυθόρμητα

«Αυτόματα»¹, «Αυθόρμητα, επειδή και σε άλλες περιπτώσεις έχω ακούσει για διάφορα πράγματα και γίνεται αυθόρμητα αυτή η σύνδεση οπότε υποθέτω ότι είναι αυτό.»⁴

Συνειδητά

«Πιστεύω ότι γίνεται γιατί μου αρέσει, αν δεν μου άρεσε δηλαδή αν έβλεπα κάποιο αντικείμενο που δεν θα μου άρεσε δεν θα...»², «Αυτόματα δεν μπορεί να γίνει, γιατί σήμερα το είδες, το έπιασες, το μελέτησες, το βράδυ που δεν θα κάνω τίποτα παράδειγμα θα πω «πως ήταν αυτό?» «πως ήταν εκείνο?» μετά γίνεται λοιπόν από πρόθεση. Δεν είναι αυτόματα, λειτουργεί η συνείδηση»³

Προσθήκη

Ένταξη

Αυθόρμητα

«Αυτόματα»⁵

Συνειδητά

«Η ακουστική ξενάγηση είναι ότι το καλύτερο(..), η γραφή Braille είναι και αυτή κάτι πάρα πολύ καλό αλλά είναι καλό να δίνεται η πληροφορία πιο μπροστά ή μετά για να «ξεκλειδώσει» την εικόνα γιατί είναι μια γραφή αρκετά ογκώδης Γι' αυτό πρέπει η γραφή Braille να προηγείται ή να έπεται από την ψηλάφηση σαν συμπληρωματική πληροφορία.»¹, «Περισσότερα αντικείμενα εποχής πιο νεότερης από

Βιοματική
Εμπειρία

Επιπλέον
διευκολύνσεις

αυτές που είδα σήμερα. Προτιμώ να πιάνω, άλλο το να ακούς και άλλο το να πιάνεις»², «Και η ακουστική βοηθάει και το Braille, Το Braille θα σου γράφει επάνω ότι αυτό είναι η προτομή της Αφροδίτης παράδειγμα.»³, «Ακουστική ξενάγηση είναι το καλύτερο, σε Braille όχι τόσο. Με την ατομική ακουστική ξενάγηση θα ήταν περισσότερο εύκολο»⁴, «Η ακουστική ξενάγηση θα είναι καλύτερη πιστεύω»

Προσφορά

«Κάθε εμπειρία προσφέρει κάτι, άλλη περισσότερη άλλη λιγότερη οποιαδήποτε εμπειρία (...)πάντως όλες οι εμπειρίες προσθέτουν»¹, «Ε βέβαια (μου προσέφερε)»², «Βεβαίως(μου προσέφερε)»³, «Πολλά (μου προσέφερε)»⁴ «Ε...πρόσφερε καινούρια πράγματα, κάποια πράγματα που δεν είχα την ευκαιρία να τα δω»⁵

Επανάληψη

«Σαφώς θα ήθελα να βιώσω κάποια παρόμοια εμπειρία στο μέλλον, αλλά όχι τόσο λίγη, όχι δεγματοληπτική..»¹, «Αμέ σύντομα πραγματικά το λέω είναι πολύ ωραίο»², «Όποτε θέλετε πάρτε με τηλέφωνο και έρχομαι εγώ»³, «Και αύριο αν ήταν δυνατόν θα το έκανα»⁴, «Ναι (θα ήθελα)»⁵

Τα νούμερα που υπάρχουν πάνω δεξιά στο τέλος των προτάσεων στον Πίνακα 1 δηλώνουν τον εθελοντή (1^{ος}, 2^{ος}, κοκ).

5.4.1 Σύνοψη αποτελεσμάτων 3^{ης} Φάσης

Συμπερασματικά από τα παραπάνω δεδομένα μπορούμε να υποστηρίξουμε πως η απτική ξενάγηση άφησε τις καλύτερες εντυπώσεις στους συμμετέχοντές μας, κατακλύζοντάς τους με συναισθήματα χαράς, ενθουσιασμού και έκπληξης για την μοναδική ευκαιρία που τους δόθηκε να έρθουν πιο κοντά στην ιστορία και τον πολιτισμό τους.

Τις εντυπώσεις έκλεψε το σουρωτήρι, η μουσειοσκευή με τα παιχνίδια της αρχαιότητας και η μακέτα του σπιτιού της νεολιθικής εποχής. Ο τρόπος αναγνώρισης των μουσειακών εκθεμάτων βασίστηκε στην πρότερη γνώση των συμμετεχόντων όταν αυτή υπήρχε, ενώ όταν δεν υπήρχε σχετική γνώση, τότε οι συμμετέχοντές μας βασιζόντουσαν αποκλειστικά στην αφή τους. Όταν όμως και η αφή τους δεν μπορούσε να τους βοηθήσει στην αναγνώριση τότε αναζητούσαν λεκτική βοήθεια η οποία κυρίως αφορούσε το υλικό και το σχήμα του εκθέματος.

Η στρατηγική που ακολουθήθηκε από τον κάθε συμμετέχοντα ποίκιλε ανάλογα την περίπτωση του εκθέματος. Όμως όλοι οι συμμετέχοντές μας συμφωνούσαν πως στην περίπτωση που έπρεπε να αναγνωρίσουν λεπτά χαρακτηριστικά των εκθεμάτων χρησιμοποιούσαν τα ακροδάχτυλά τους, ενώ όταν ήθελαν να εξερευνήσουν αδρά χαρακτηριστικά του εκθέματος χρησιμοποιούσαν την παλάμη τους.

Όσο αφορά το θέμα της πιθανής ένταξης ή προσθήκης απτικών εικόνων, οι πλειοψηφία των συμμετεχόντων μας υποστήριξε πως πραγματοποιήθηκε προσθήκη απτικών εικόνων γιατί δεν είχαν ξανά την ευκαιρία να πιάσουν μουσειακά εκθέματα απλά είχαν κάποιες θεωρητικές γνώσεις. Ωστόσο στο ερώτημά μας για το αν αυτή η προσθήκη πραγματοποιείται αυθόρμητα ή συνειδητά οι γνώμες διίστανται, αφού οι δύο εκ των συμμετεχόντων που τάχθηκαν υπέρ της προσθήκης των απτικών εικόνων υποστήριξε πως αυτή η προσθήκη γίνεται συνειδητά αναφέροντας το προσωπικό τους ενδιαφέρον για την εμπειρία που βίωσαν. Ενώ οι άλλοι δύο που τάχθηκαν υπέρ της προσθήκης υποστήριξαν πως η προσθετική διαδικασία των απτικών εικόνων γίνεται αυτόματα.

Περνώντας στις πιθανές διευκολύνσεις, οι συμμετέχοντές μας τάχθηκαν στην πλειοψηφία τους υπέρ της ακουστικής ξενάγηση με προσωπική ακουστική συσκευή σε συνδυασμό με την αφή. Ενώ θεώρησαν πολύ επικουρική την ύπαρξη επιγραφών μπροστά στα εκθέματα γραμμένων σ γραφή Braille.

Τέλος εκφράστηκε ομόφωνα από τους συμμετέχοντές μας η επιθυμία τους για επανάληψη μιας παρόμοιας απτικής-μουσειακής εμπειρίας όσο το δυνατόν συντομότερα. Ενώ ένας εκ των συμμετεχόντων μας έθιξε το ζήτημα για μεγαλύτερο αριθμό μουσειακών εκθεμάτων κατά την βίωση μιας μελλοντικής απτικής ξενάγησης.

Κεφάλαιο 6° : Συμπεράσματα

Εισαγωγή

Έχοντας παραθέσει αναλυτικά τα ερευνητικά μας δεδομένα, στο παρόν κεφάλαιο θα εστιάσουμε στα κυριότερα ευρήματα της έρευνάς μας, επιχειρώντας αφενός την ερμηνεία τους στηριζόμενοι στο ήδη υπάρχον θεωρητικό υπόβαθρο και αφετέρου θα προσπαθήσουμε να εξάγουμε τα ερευνητικά μας συμπεράσματα έχοντας ως γνώμονα τα ερευνητικά ερωτήματα τα οποία έδωσαν εφαλτήριο για την πραγματοποίηση της παρούσας εργασίας.

Έτσι στα πλαίσια της παρούσας έρευνας λαμβάνοντας υπόψη μας την λειτουργικότητα που έχει η αφή για τα τυφλά άτομα θελήσαμε να εντρυφήσουμε περαιτέρω στο ζήτημα της αφής και της δημιουργίας απτικών αντιλήψεων ερευνώντας τις πτυχές της ενεργητικής αφής, και έχοντας ως πεδίο αναφοράς το μοντέλο αντίληψης μέσω αφής (Argyropoulos, 2002· Millar, 1997)

6.1 Απτικές Στρατηγικές και Τεχνικές

Μέσα από την παρατήρηση των συμμετεχόντων μας καθόλη την απτική ξενάγηση προέκυψαν και κάποιες γενικές προτιμήσεις ενεργητικών ειδών αφής ανάλογα με την συχνότητα που αυτές χρησιμοποιήθηκαν.

Με βάση την συχνότητα παρατήρησης των τεχνικών που ακολουθήθηκαν καθόλη την διαδικασία καταλήγουμε πως πέντε στους πέντε (5/5) ακολούθησαν τις πλάγιες ανιχνευτικές κινήσεις, πέντε στους πέντε (5/5) ακολούθησαν την περιγραμμική κίνηση, πέντε στους πέντε (5/5) ακολούθησαν την κίνηση με πίεση, πέντε στους πέντε (5/5) ακολούθησαν την τεχνική του εναγκαλισμού, τρεις στους πέντε (3/5) χρησιμοποίησαν την στατική κίνηση και τέλος δύο στους πέντε (2/5) ακολούθησαν το μη υποστηριζόμενο κράτημα (βλ. Κεφ. 4.5.2 και Κεφ. 5).

Διαπιστώσαμε πως ο συνδυασμός των εξερευνητικών απτικών τεχνικών ποικίλε ανά έκθεμα και ανά συμμετέχοντα. Προσπαθώντας να ερμηνεύσουμε το απτικό μοτίβο που ακολούθηθηκε από την πλειοψηφία των συμμετεχόντων καθόλη την διαδικασία ψηλάφησης των εκθεμάτων, καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως πρώτη σε προτιμήσεις ενεργητική απτική τεχνική είναι οι πλευρικές κινήσεις, οι οποίες δίνουν την δυνατότητα εξερεύνησης από έξω προς τα μέσα, σαρώνοντας το αντικείμενο ολικά, ενώ έπονται τεχνικές που βοηθούν στην ανίχνευση των χαρακτηριστικών ενός αντικειμένου όπως για παράδειγμα η τεχνική του μη υποστηριζόμενου κρατήματος, το οποίο μας δίνει πληροφορίες για το βάρος του αντικειμένου γεγονός που συνάδει με το ήδη υπάρχον θεωρητικό υπόβαθρο για την δημιουργία απτικών αντιλήψεων η οποία ξεκινά από την αδρή αφή (Λιοδάκης, 2002).

Κατά συνέπεια τα ερευνητικά μας δεδομένα έρχονται να συμφωνήσουν με την άποψη του Weber (βλ. Millar, 1997) ο οποίος υποστήριξε πως στα μεγάλα αντικείμενα τα χέρια χτίζουν την εικόνα ενός σχήματος που είναι μεγάλο από την αίσθηση γύρω από την περιφέρεια του, ωστόσο το γεγονός πως οι συμμετέχοντές μας χρησιμοποίησαν πρώτη την τεχνική των πλευρικών κινήσεων αυτό μας δίνει το έναυσμα να επεκτείνουμε την θεωρία του Weber και να υποστηρίξουμε πως η τεχνική που χρησιμοποιούν οι τυφλοί συμμετέχοντές μας τόσο σε αντικείμενα μεγάλου όσο και σε αντικείμενα μικρού μεγέθους είναι η εξερεύνηση της περιφέρειάς του.

Όσον αφορά τις απτικές στρατηγικές που ακολούθηθηκαν κατά την απτική διερεύνηση σύμφωνα με την γενική ομολογία των συμμετεχόντων μας, η στρατηγική αναγνώρισης των εκθεμάτων δεν ήταν συγκεκριμένη αλλά ανάλογα την περίπτωση και το πώς αντιλαμβάνονταν το έκθεμα εκείνη

την στιγμή. Μάλιστα ένας εκ των συμμετεχόντων υποστήριξε πως ο κάθε τυφλός φτιάχνει τις δικές του στρατηγικές αναλόγως με το αντικείμενο υπό διερεύνηση. Ωστόσο υπήρχαν συμμετέχοντες που υποστήριξαν πως διαπίστωσαν να χρησιμοποιούν την παλάμη κυρίως στην διερεύνηση μεγαλύτερων αντικειμένων και τα δάκτυλα όταν ήθελαν να διερευνήσουν τις λεπτομέρειες των εκθεμάτων, μια άποψη που συνάδει και με τα βιβλιογραφικά δεδομένα τα οποία παραλληλίζουν τα ακροδάχτυλα με την κεντρική όραση ενώ την παλάμη με την περιφερειακή όραση (Λιοδάκης, 2002). Ενώ κάποιος συμμετέχοντας υποστήριξε πως κατά την διερεύνηση των εκθεμάτων ακολουθούσε κατεύθυνση από έξω προς τα μέσα και από πάνω προς τα κάτω.

Μέσα από την επεξεργασία των δεδομένων καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως δεν συνδέεται πάντα η χρήση της παλάμης με την διερεύνηση μεγάλων αντικειμένων και αντίστοιχα ούτε και η χρήση των δακτύλων με την εξερεύνηση μικρών αντικειμένων. Υπήρξε σύνδεση μεταξύ χρήσης της παλάμης και διερεύνησης μεγάλων αντικειμένων στην περίπτωση του αγάλματος της Αφροδίτης ή της μακέτας του νεολιθικού σπιτιού, ενώ τα δάκτυλα χρησιμοποιήθηκαν κατά την διερεύνηση του δακτυλιδιού ή του νομίσματος. Την άποψή μας την στηρίζουμε στο γεγονός πως οι συμμετέχοντές μας χρησιμοποίησαν την παλάμη τους ακόμη και σε εκθέματα μικρότερα όπως για παράδειγμα στην κουτάλα ή στα νομίσματα, χρησιμοποιώντας την παλάμη ως μέτρο σύγκρισης όπου θα τους πληροφορούσε για το μέγεθος που καταλάμβαναν τα αντικείμενα. Ωστόσο πράγματι συμπεράναμε πως οι συμμετέχοντές μας χρησιμοποιούσαν τα ακροδάχτυλά τους κατά την διερεύνηση των λεπτών χαρακτηριστικών των εκθεμάτων.

6.2 Είδη ενεργητικής αφής και απτική αντίληψη

Οφείλουμε να ομολογήσουμε πως η καταχώρηση των απτικών τεχνικών που ακολουθήθηκαν από τους συμμετέχοντές μας σε ένα συγκεκριμένο είδος ενεργητικής αφής αποτέλεσε μια δύσκολη διαδικασία γιατί στην ήδη υπάρχουσα βιβλιογραφία δεν έχει δοθεί σαφής διαχωρισμός των ειδών ενεργητικής αφής που να περιλαμβάνουν όλες τις πιθανές απτικές κινήσεις, γεγονός το οποίο μας ανάγκασε να επεκτείνουμε την προϋπάρχουσα κατηγοριοποίηση τους έτσι ώστε να καλύψουμε όλο το φάσμα των απτικών κινήσεων που καταγράψαμε στις βιντεοσκοπήσεις μας.

Πράγματι η χρήση ποικίλων τεχνικών που ακολουθήθηκαν από τους συμμετέχοντές μας επιβεβαιώνει την άποψη των Lederman και Klatzky (2002) πως κατά την προσπάθεια απτικής αναγνώρισης αντικειμένων οι άνθρωποι μπορεί να σηκώνουν, να κουνούν, να κρατούν με την παλάμη τους τα αντικείμενα προσπαθώντας να λάβουν πληροφορίες τόσο για το μέγεθος όσο και για την θερμοκρασία τους αλλά και για άλλα επιμέρους χαρακτηριστικά τους τα οποία θα τους βοηθήσουν στην αναγνώριση των αντικειμένων.

Κατά την ανάλυση των δεδομένων παρατηρήθηκε κάποια σύνδεση μεταξύ χρήσης συγκεκριμένων απτικών τεχνικών για την λήψη συγκεκριμένων πληροφοριών. Στην περίπτωση που οι συμμετέχοντες ήθελαν να αναγνωρίσουν το σχήμα του εκθέματος χρησιμοποιούσαν πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις, γι αυτό άλλωστε αν παρατηρήσουμε και τους πίνακες αποτελεσμάτων (βλέπε Κεφάλαιο αποτελεσμάτων) θα διαπιστώσουμε και την ιδιαίτερη προτίμηση που έδειξαν οι συμμετέχοντές μας σ' αυτό το είδος ενεργητικής αφής. Επίσης διαπιστώσαμε πως όταν οι συμμετέχοντές μας καλούνταν να αναγνωρίσουν εκθέματα με κυκλικό σχήμα όπως τα νομίσματα, τότε στο σύνολό τους ακολουθούσαν την τεχνική της περιγραμμικής κίνησης.

Επιπλέον διαπιστώσαμε την χρήση της στατικής κίνησης με σκοπό την ανίχνευση της θερμοκρασίας εκθέματος, πολύ χαρακτηριστική είναι η περίπτωση ενός συμμετέχοντα ο οποίος εναπόθεσε τα χέρια του στην προτομή του αγάλματος της Αφροδίτης προβαίνοντας σε περιορισμένες κινήσεις των δακτύλων. Σύμφωνα με την προσωπική του ομολογία ήταν ένας τρόπος για να διαπιστώσει την θερμοκρασία όπου θα μπορούσε να τον οδηγήσει στην αναγνώριση του υλικού κατασκευής του αγάλματος. Στην περίπτωση που το άγαλμα ήταν από μάρμαρο θα αισθανόταν την ψυχρότητα του υλικού ενώ στην περίπτωση που το υλικό κατασκευής ήταν από πηλό αγγίζοντάς το θα ήταν αισθητή η αίσθηση θερμότητας του υλικού σε σύγκριση με την θερμοκρασία του μάρμαρου.

Επιπροσθέτως διαπιστώσαμε πως η τεχνική του εναγκαλισμού που παρατηρήσαμε τους εθελοντές μας να την χρησιμοποιούν τόσο στα μεγαλύτερα όσο και σε μικρότερα εκθέματα αποτελούσε έναν τρόπο για να διαπιστώσουν το μέγεθος του αντικειμένου με απώτερο στόχο να μπορέσουν να αντιληφθούν το σχήμα του εκθέματος. Διαπιστώσαμε επίσης πως η τεχνική του μη υποστηριζόμενου κρατήματος υπό την μορφή ελαφρού ταρακουνήματος παρατηρήθηκε σε εκθέματα όπως τα νομίσματα με σκοπό την λήψη της πληροφορίας του βάρους, μια τεχνική που συνδεόταν με την προσπάθεια των συμμετεχόντων να διαπιστώσουν το υλικό κατασκευής του εκθέματος. Μια τεχνική που διαπιστώσαμε πως χρησιμοποιήθηκε με παρόμοιο σκοπό ήταν και η τεχνική της κίνησης με πίεση, περιλαμβάνοντας στην προαναφερθείσα κατηγορία και το συχνό ελαφρύ χτύπημα των δακτύλων εκ μέρους των συμμετεχόντων μας όπου παρατηρήθηκε σε πολλά εκθέματα. Παρακάτω ακολουθεί ο συγκεντρωτικός πίνακας των απτικών τεχνικών που ακολουθήθηκαν για την απόκτηση συγκεκριμένων πληροφοριών κατά την απτική ξενάγηση. Οι διαπιστώσεις μας συμφωνούν με αυτές του Lederman και Klatzky (2002) (βλέπε Κεφ.4)

Πίνακας 5: Συνοπτικός Πίνακας Απτικών Τεχνικών Ξενάγησης

<i>Είδη Ενεργητικής Αφής</i>	<i>Είδος πληροφορίας</i>
Πλευρικές ανιχνευτικές κινήσεις	Σχήμα
Περιγραμμική κίνηση	Σχήμα, κυκλική περίμετρο
Κίνηση με πίεση	Σκληρότητα → υλικό
Μη υποστηριζόμενο κράτημα	Βάρος → υλικό
Στατική κίνηση	Θερμότητα → υλικό
Εναγκαλισμός	σχήμα, μέγεθος

Συνοψίζοντας θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως η χρήση των διαφορετικών τεχνικών κατά την απτική ξενάγηση, μας έδωσε το έναυσμα να υποστηρίξουμε πως οι διαφορετικές ενεργητικές τεχνικές αφής βοηθούν τα άτομα με προβλήματα όρασης στην συγκέντρωση διαφορετικών πληροφοριών. Γεγονός που ανάγει την αφή ως μια επαγωγική διαδικασία, όπου ο τυφλός συλλέγει μέσω απτικής διερεύνησης κομμάτια ενός πάζλ -πληροφορίες σχετικές με το αντικείμενο- και έπειτα οδηγείται στην δημιουργία μιας ολοκληρωμένης εικόνας του αντικειμένου. Αυτή η διαδικασία μας παραπέμπει στην θεωρία του εποικοδομητισμού στην οποία θα αναφερθούμε εν συνεχεία.

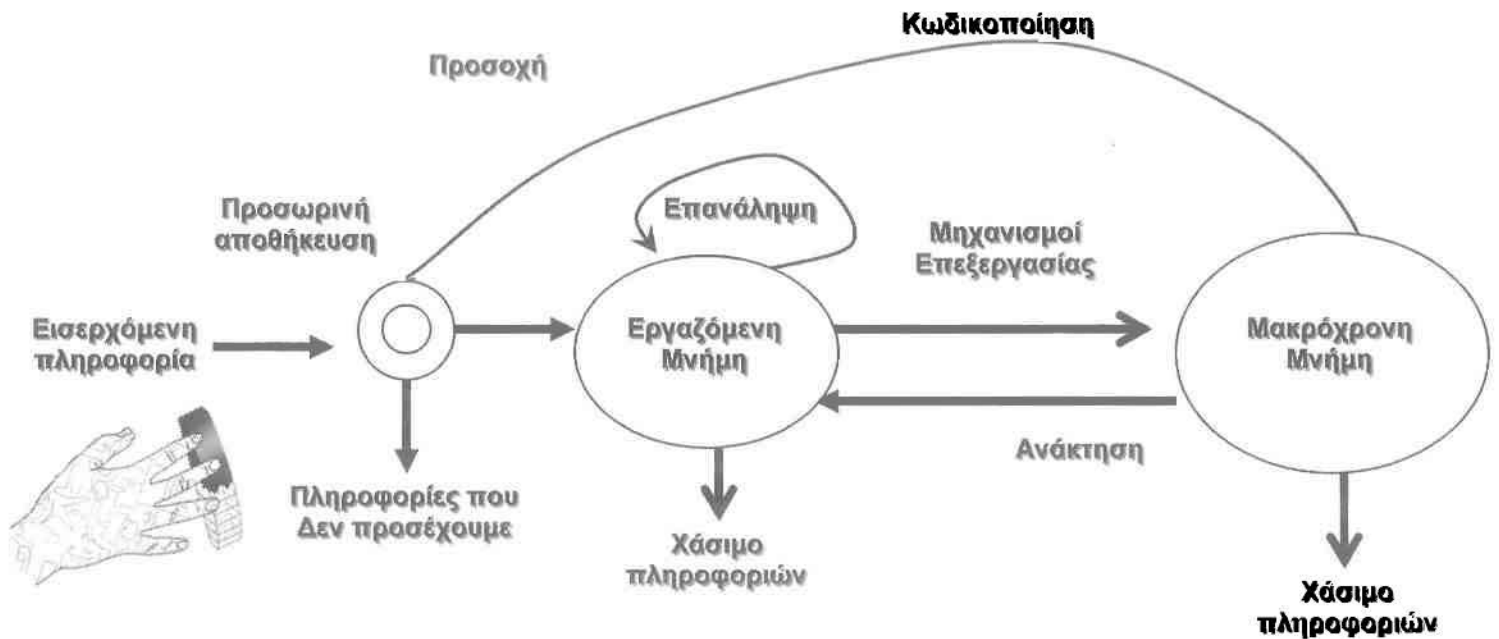
6.3 Σύνδεση Ενεργητικής Αφής με Γνωστικές και Μεταγνωστικές Δεξιότητες

Τα απτικά ερεθίσματα που λάμβαναν οι συμμετέχοντές μας μέσα από την επαφή τους με το έκθεμα μετατρέπονταν σε ειδικά σήματα τα οποία με τη σειρά τους αποθηκεύονταν προσωρινά ενώ ένα ποσοστό από τις πληροφορίες αυτές χανόταν χωρίς να υπάρχει δυνατότητα ανάκλησής τους. Έπειτα κάποιες από τις απτικές πληροφορίες που μεταφέρονταν (βλέπε Σχήμα 1) στη βραχύχρονη μνήμη με την βοήθεια μηχανισμών επανάληψης (*Στρατηγική επανάληψης*) (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005) οι συμμετέχοντες επανεξέταζαν όσα έχουν αγγίξει μέχρι εκείνη την στιγμή και ανακαλούσαν γνώριμες απτικές εικόνες οι οποίες βρίσκονται αποθηκευμένες στην μακρόχρονη μνήμη. Στην μακρόχρονη μνήμη υπάρχουν πληροφορίες επεξεργασμένες, ταξινομημένες και συνδεδεμένες κατάλληλα μεταξύ τους. Οι απτικές μνήμες-εικόνες που βρίσκονται αποθηκευμένες στην μακροπρόθεσμη μνήμη μπορεί να ανακληθούν μέσα από συνδυασμούς πληροφοριών. Η ποσότητα των ανακαλούμενων πληροφοριών κατά τον Jung (βλ.Πόρποδα,2003) σχετίζεται με την ποσότητα των προσφερόμενων πληροφοριών. Έτσι λοιπόν όταν οι συμμετέχοντες έρχονταν σε επαφή με το έκθεμα και στο παρελθόν είχαν βιώσει κάποια παρόμοια εμπειρία οι πληροφορίες μέσω της βραχύχρονης μνήμης συγκρίνονταν με γνώσεις και πληροφορίες-απτικές εικόνες/μνήμες οι οποίες βρίσκονται στην μακρόχρονη μνήμη και έτσι οδηγούνταν στην αντίληψη και την κατανόηση των εκθεμάτων.

Στην περίπτωση πως οι συμμετέχοντές μας έρχονταν σε επαφή με το έκθεμα και δεν είχαν τις ίδιες ή παρόμοιες απτικές εικόνες αποθηκευμένες τότε οι πληροφορίες μεταφέρονταν στην βραχύχρονη μνήμη και επιστράτευαν τους εξής γνωστικούς μηχανισμούς: Αρχικά με την βοήθεια της *Στρατηγικής επεξεργασίας* (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005) πληροφοριών προσπαθούσαν να επεξεργαστούν τις απτικές πληροφορίες που αποκτούσαν χρησιμοποιώντας ενεργητικές απτικές τεχνικές προσπαθώντας να δημιουργήσουν εσωτερικές συνδέσεις μεταξύ των νέων πληροφοριών και της ήδη υπάρχουσας, ωστόσο όταν δεν υπήρχε το προαπαιτούμενο απτικό κεφάλαιο για να πραγματοποιηθεί ανάκληση και σύγκριση μεταξύ παρελθοντικών και παροντικών απτικών εικόνων τότε κατέφευγαν στην *Στρατηγική οργάνωσης* (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005). Χρησιμοποιώντας την στρατηγική οργάνωσης της απτικής εμπειρίας, προσπαθούσαν να συλλέξουν πληροφορίες και να κατασκευάσουν συνδέσεις ανάμεσα στις νέες απτικές πληροφορίες.

Έπειτα με την *Στρατηγική αναζήτησης βοήθειας* (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005) προσέφευγαν στην δική μας υποστήριξη που είχε την μορφή της λεκτικής βοήθειας. Ακολούθως αφού είχαν προηγηθεί όλες οι προαναφερθείσες στρατηγικές οι συμμετέχοντές μας κατέφευγαν στην

Στρατηγική της κριτικής σκέψης (Κωσταρίδου-Ευκλείδη, 2005) επιστρατεύοντας όλες τις πληροφορίες που συνέλεξαν από τις προηγούμενες στρατηγικές έτσι ώστε να οδηγηθούν στην αναγνώριση του εκθέματος. Οι νέες απτικές εικόνες θα αποθηκεύτηκαν στην μακροπρόθεσμη μνήμη μέχρι την μελλοντική τους ανάκληση, εφοδιάζοντας τους συμμετέχοντες μας με μεταγνωστικές **Στρατηγικές αυτορρύθμισης** (Ευκλείδη, Efklides, Niemivirta & Yamauchi, 2002, Hacker, Dunlosky, Graeser, 1998) μιας ίδιας ή παρόμοιας μελλοντικής απτικής τους εμπειρίας.

Σχήμα 1: Ένα προτεινόμενο μοντέλο επεξεργασίας πληροφοριών κατά την απτική ξενάγηση

Αξίζει να αναφέρουμε πως κατά την σταθεροποίηση της μνήμης οι διαφορετικές απτικές πληροφορίες δεν αποθηκεύονται με τυχαίο τρόπο αλλά κωδικοποιούνται ως κατηγορίες σε στενή σχέση με άλλες πληροφορίες της ίδιας κατηγορίας έτσι ώστε μετέπειτα να είναι εύκολο να ανακληθούν ως σύνολο. Λέγοντας **Κωδικοποίηση** εννοούμε την επεξεργασία και ταξινόμηση των απτικών χαρακτηριστικών και αποτελεί μια διαδικασία η οποία αρχίζει με την λήψη των πληροφοριών μέσω της αντίληψης, την επισήμανση ενός ή περισσότερων χαρακτηριστικών του εκθέματος έως την δημιουργία αντίστοιχων μνημονικών ιχνών γι 'αυτά τα απτικά χαρακτηριστικά.

Κατά την διαδικασία της **Ταξινόμησης** επιλέγονται χαρακτηριστικά από παρόμοια αντικείμενα και οργανώνονται έτσι ώστε να αποτελέσουν ένα σύνολο το οποίο θα αποθηκευτεί στην μνήμη. Όσα περισσότερα χαρακτηριστικά έχει αυτό το σύνολο τόσο πιο ισχυρή θα είναι η συγκράτησή τους στην μνήμη. Αφού έχει προηγηθεί η ταξινόμηση έπειτα μπορούν να ανακληθούν από την

μακροπρόθεσμη μνήμη . Στην ταξινόμηση παίζουν ρόλο και άλλοι παράγοντες όπως ο χρόνος και τα συναισθήματα.

Όσον αφορά την ομολογία των συμμετεχόντων μας για την αυτόματη ή συνειδητή, προσθήκη ή ένταξη απτικών εικόνων, με βάση τα δεδομένα της παρούσης έρευνας υποστηρίζουμε πως όταν για πρώτη φορά ο τυφλός προσλαμβάνει μια απτική εικόνα τότε μεσολαβεί η **συνείδηση** όπου μας παραπέμπει στην «έκδηλη μνήμη» όπως την αναφέρει ο Schachter (Βλάχος,2007:10) που αφορά την συνειδητή ανάκληση γεγονότων ή καταστάσεων. Όταν όμως πλέον η απτική εικόνα έχει κατοχυρωθεί με την βοήθεια της επανάληψης, τότε σε αυτήν την περίπτωση η «έκδηλη μνήμη» μετατρέπεται σε «άδηλη» και έτσι οι νέες απτικές εικόνες **εντάσσονται-ταξινομούνται** αυτόματα σε **ήδη προϋπάρχουσες**.

Η ερευνητική φάση της απτικής ξενάγησης μας έδωσε την δυνατότητα να διαπιστώσαμε πως για την δημιουργία απτικών αντιληπτικών σχημάτων ακολουθούνται γνωστικές αλλά και μεταγνωστικές στρατηγικές γεγονός όπου καθιστά την αφή ως μια γνωστική κατασκευαστική διαδικασία που μας παραπέμπει στον εποικοδομισμό (βλ.Πόρποδα, 2003).

Συνοψίζοντας η απτική αναγνώριση των εκθεμάτων ακολουθεί την εξής διαδικασία: Πρόσληψη πληροφοριών μέσω της αφής→Κωδικοποίηση απτικών εικόνων→Καταχώρηση στο απτικό γνωστικό κεφάλαιο. Στην περίπτωση επανέκτησης στο ίδιο ή σε παρόμοιο απτικό ερέθισμα τότε μεσολαβούν οι μεταγνωστικές στρατηγικές με την βοήθεια των οποίων γίνεται η ανάκληση της απτικής εικόνας από την μακροπρόθεσμη μνήμη και κατά συνέπεια άμεση και σε ελάχιστο χρόνο απτική αναγνώριση, ειδάλλως διαπιστώσαμε πως για να υπάρξει αναγνώριση και ερμηνεία επιστρατεύονται γνωστικές στρατηγικές διαχείρισης των πληροφοριών κατά τη διάρκεια των οποίων και απαιτείται περισσότερος χρόνος απτικής εξερεύνησης.

Έν κατακλείδι η απτική μάθηση είναι απόρροια της ενεργούς επεξεργασίας των πληροφοριών με βάση τις ενδιάμεσες γνωστικές λειτουργίες και ενεργούς επεξεργασίας του ατόμου με το σύνολο των απτικών του ερεθισμάτων. Έτσι το άτομο οικοδομεί απτικές εικόνες. Αυτός ο κατασκευαστικός/οικοδομητικός χαρακτήρας της αφής μας παραπέμπει στην θεωρία του Εποικοδομισμού (βλέπε www.ictscenarios.gr) που πρεσβεύει πως «ο ανθρώπινος νους είναι ένα ενεργητικό όργανο, το οποίο συλλαμβάνει, μορφοποιεί και μετασχηματίζει το πλήθος των αισθημάτων και των εμπειριών σε μια οργανωμένη ενότητα σκέψης».

6.4 Απτικό μοντέλο

Η αντίληψη μέσω αφής αποτελεί μια «πολυδιάστατη» διαδικασία, όπου εκτός από την αφή εμπλέκει και άλλες συνιστώσες όπως, τη στάση σώματος, την κίνηση, την προηγούμενη κατακτημένη γνώση του υποκειμένου, τη γλώσσα και τέλος τις περιβαλλοντικές συνθήκες (Argyropoulos, 2002· Millar, 1997)

Στα πλαίσια της παρούσας έρευνας ένας από τους στόχους μας ήταν η επιβεβαίωση της παραπάνω θεωρίας για την ανάλυση των συνιστωσών του μοντέλου της απτικής αντίληψης. Έτσι θελήσαμε μέσα από την επεξεργασία των δεδομένων να εξετάσουμε μεμονωμένα τις συνιστώσες που οδηγούν στην παραπάνω θεώρηση και να εξάγουμε τα προσωπικά ερευνητικά μας συμπεράσματα.

6.4.1. Περιβαλλοντικές συνθήκες

Λέγοντας περιβαλλοντικές συνθήκες στα πλαίσια της παρούσας έρευνας λάβαμε υπόψη την οργάνωση του μουσειακού-απτικού περιβάλλοντος και τα μέσα διευκόλυνσης της απτικής ξενάγησης. Πιο συγκεκριμένα θεωρήσαμε πως έπρεπε να οργανώσουμε το περιβάλλον έτσι ώστε να δρα επικουρικά στην απτική ξενάγηση. Σ' αυτό συνετέλεσε ο τρόπος έκθεσης των εκθεμάτων. Τα περισσότερα εκθέματα οι συμμετέχοντές μας είχαν την δυνατότητα να τα προσεγγίσουν απτικά ενώ καθόντουσαν και τα εκθέματα ήταν τοποθετημένα πάνω στο τραπέζι. Με αυτόν τον τρόπο θελήσαμε να μειώσουμε τον βαθμό κόπωσης που θα μπορούσε να δημιουργήσει η πιθανή ορθοστατική-απτική ξενάγηση που ίσως θα δρούσε ανασταλτικά στην ποιότητα των αποτελεσμάτων της απτικής αναγνώρισης.

6.4.2. Λεκτική βοήθεια (γλωσσικά ζητήματα)

Η λεκτική βοήθεια που χρειάστηκαν οι συμμετέχοντές μας κατά την απτική διερεύνηση αφορούσε κυρίως το υλικό κατασκευής του εκθέματος, ενώ η παρατήρηση έδειξε πως προαπαιτούταν κυρίως στην αναγνώριση εκθεμάτων μικρής κλίμακας. Οφείλουμε να αναφέρουμε πως η λεκτική βοήθεια θεωρήθηκε απαραίτητη γιατί όπως υποστήριξε ένας από τους συμμετέχοντες στην περίπτωση που υπήρχε δυσκολία κατά την αναγνώριση κάποιων εκθεμάτων, η λεκτική βοήθεια δρούσε ανασταλτικά, έτσι ώστε να μην χαθεί η «ηδονή» της απτικής ξενάγησης επεκτείνοντάς την χρονικά, μέσα από την πιθανή προσπάθεια αναγνώρισης. Επιπλέον συμπεράναμε πως η λεκτική βοήθεια που παρείχαμε σε όλους τους συμμετέχοντες μας και αφορούσε την χρονική περίοδο στην οποία ανήκαν τα εκθέματα διευκόλυνε τους συμμετέχοντες μας κατά την απτική αναγνώριση.

6.4.3 Στάση σώματος (κορμού)

Ακόμη ένα σημείο το οποίο θελήσαμε να εξακριβώσουμε είναι και η στάση του σώματος κατά την διάρκεια της απτικής διαδικασίας. Οφείλουμε να αναφέρουμε πως είχαμε την ευκαιρία να παρατηρήσουμε την στάση του σώματος των συμμετεχόντων μόνο κατά την διάρκεια ψηλάφησης των δυο εκ των εκθεμάτων αφού κατά την απτική εξερεύνηση των υπόλοιπων εκθεμάτων οι συμμετέχοντες ήταν καθιστοί. Παρατηρήσαμε πως στην πλειοψηφία τους οι συμμετέχοντες κατά την ψηλάφηση της μακέτα του νεολιθικού σπιτιού που βρίσκονταν πιο χαμηλά σε σχέση με το ύψος τους, στην προσπάθειά τους να προσλάβουν τις απαραίτητες πληροφορίες έδωσαν στο σώμα τους μια ελαφρά κλίση προς τα κάτω, σκύβοντας. Ενώ αντιθέτως στο άγαλμα της Αφροδίτης που βρίσκονταν ελάχιστα πιο ψηλά σε σχέση με το δικό τους ύψος, οι συμμετέχοντες τέντωσαν τα χέρια τους και ολόκληρο το σώμα τους, υιοθετώντας μια ελαφρά κλίση προς τα πάνω. Συνεπώς θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε πως το σώμα ακολουθηθεί ακριβώς τις κινήσεις που κάνει και το μάτι οπότε στο σημείο αυτό διακρίνουμε μια ισοδυναμία μεταξύ οπτικής και απτικής διερεύνησης.

6.4.4 Προηγούμενη γνώση

Μετά το πέρας της απτικής ξενάγησης οι τρεις από τους συμμετέχοντές μας υποστήριξαν πως τους προστέθηκαν καινούριες απτικές εικόνες, από αυτούς οι δυο υποστήριξαν πως κατά την γνώμη τους αυτό συμβαίνει συνειδητά και επιχειρηματολόγησαν την άποψή τους είτε γιατί κατά αυτούς αποτέλεσε μια εμπειρία που τους άρεσε, είτε γιατί προσπαθούν συνειδητά να ανασύρουν από την μνήμη τους την όλη διαδικασία που ακολούθησαν, ενώ ο ένας από τους τρεις ισχυρίστηκε πως αυτό συμβαίνει αυτόματα. Οι άλλοι συμμετέχοντες υποστήριξαν πως υπήρξε μια ταξινόμηση των σχετικών γνώσεων που ήδη κατείχαν και ένταξη νέων απτικών εικόνων στις ήδη υπάρχουσες ενώ ισχυρίστηκαν πως κατά την γνώμη τους αυτό συμβαίνει αυτόματα. Ο ισχυρισμός περί ταξινόμησης των απτικών εικόνων μας παραπέμπει στην μεταγνώση και τις μεταγνωστικές στρατηγικές οι οποίες προαναφέρθηκαν παραπάνω.

Αξίζει να αναφέρουμε μια χαρακτηριστική φράση ενός εκ των συμμετεχόντων μας και μας δηλώνει τον ρόλο της προηγούμενης γνώσης. Συγκεκριμένα υποστήριξε πως κατά την απτική διερεύνηση επιτελείται μια συγκριτική αναγνώριση ανάμεσα στο ήδη καταχωρημένο γνωστικό απτικό κεφάλαιο-πρότερες απτικές μνήμες και την παροντική απτική εμπειρία όταν όμως αυτό δεν προϋπάρχει και δεν μπορεί να γίνει η απαιτούμενη σύνδεση, τότε απαιτείται περισσότερος χρόνος ψηλάφησης, μεγαλύτερη προσοχή και η απαραίτητη λεκτική βοήθεια.

6.4.5. Κίνηση

Πράγματι διαπιστώσαμε την σημασία που κατέχουν οι κινήσεις στην κωδικοποίηση των σχημάτων όπως υποστηρίχθηκε από τον Weber (βλ. Millar, 1997), Katz (1987), Ravesz (Παπαδόπουλος, 2005) συμπεραίνοντας την σημασία της ενεργητικής αφής.

Διαπιστώσαμε πως ως επί το πλείστον οι συμμετέχοντές μας κατά την απτική εξερεύνηση των περισσότερων εκθεμάτων χρησιμοποιούσαν και τα δυο τους χέρια, γεγονός το οποίο μας οδηγεί στο συμπέρασμα πως η χρήση και των δυο χεριών μας παρέχει ακόμη περισσότερες πληροφορίες προς επεξεργασία για τα αντικείμενα. Η παραπάνω διαπίστωση μας οδηγεί στην επιβεβαίωση πως οι σχηματικές απτικές αντιλήψεις εξαρτιόνται κατά βάση από την αφή και την ενεργητική εξερεύνηση του ενός χεριού και το παθητικό άγγιγμα του άλλου (Millar, 1994)

Η δημιουργία διανοητικών σχημάτων κατ'αίσθηση, δηλαδή απτικών αντιλήψεων όπως μας μαρτυρούν τα ερευνητικά μας δεδομένα αποτελεί συνδυασμό μεταξύ αγγίγματος των εκθεμάτων και χρήσης εξερευνητικών κινήσεων όπου χρησιμοποιήθηκαν από τους συμμετέχοντές μας. Συμπέρασμα που συνάδει με τις απόψεις των McInden και Mcall (2002) και Ravesz (Παπαδόπουλος, 2005) σχετικά με την δημιουργία απτικών αντιλήψεων .

Απόρροια όλων όσων αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τις ερευνητικές μας διαπιστώσεις και τα συμπεράσματα μας οδηγούν στον ισχυρισμό πως η αφή αποτελεί μια συνισταμένη που συνδυάζει επιμέρους συνιστώσες όπως είναι: η **στάση σώματος**, η **κίνηση**, η **πρότερη γνώση**, η **γλώσσα** και τέλος οι **περιβαλλοντικές συνθήκες**, μια άποψη που υποστηρίχθηκε και από προγενέστερους ερευνητές (Argyropoulos, 2002, Millar, 1997)

6.5 Συμμετέχοντες με σοβαρά προβλήματα όρασης και μουσειακό κατεστημένο

Οι συνεντεύξεις μας έδωσαν τη δυνατότητα να προχωρήσουμε σε μια εις βάθος ανάλυση και ερμηνεία των εντυπώσεων των ίδιων των ατόμων με προβλήματα όρασης για το βαθμό προσβασιμότητας που είχαν στα μουσεία και γενικότερα σε μουσειακούς χώρους καθώς και τις εντυπώσεις που αποκόμισαν κατά την πρώτη απτική-μουσειακή τους ξενάγηση σ' ένα συμβατικό μουσείο όπως το Αθανασάκειο όπου και πραγματοποιήθηκε η παρούσα έρευνα. Τα ίδια τα λεγόμενα των συμμετεχόντων μας ήρθαν να επιβεβαιώσουν τους ισχυρισμούς μας για την ελλιπή πρόσβαση των Ελλαδικών μουσείων (βλέπε Κεφ. 2.10).

Η πολιτιστική κληρονομιά έχει δημιουργηθεί από βλέποντες και επόμενο είναι να απευθύνεται σε βλέποντες, ελάχιστοι πολιτισμικοί χώροι λοιπόν δίνουν και έδωσαν την δυνατότητα για ανεξάρτητη πρόσβαση στα άτομα με προβλήματα όρασης όπως οι συμμετέχοντές μας και αυτό είχε ως απόρροια να στερηθούν την απόλαυση που μπορεί να τους προσφέρει μια μουσειακή εμπειρία (Boussaid,2004).

«Τίποτε δεν έχω ψάξει, δεν με αφήσανε», «Μουσειοβαλίτσα τέτοια ίδια και αν όχι ίδια με λίγη παραλλαγή δεν μας αφήναν να την αγγίζουμε γιατί νόμιζαν ότι θα την φάμε, ότι θα την πάρουμε να την κλέψουμε, ότι θα την πουλήσουμε πολλά μπορεί να νόμιζαν», ομολογούν δυο από τους συμμετέχοντες πριν την απτική ξενάγηση, δηλώνοντάς μας με αυτό τον τρόπο τον αποκλεισμό που βίωσαν αλλά και την στάση που είχε κρατήσει το προσωπικό των μουσείων απέναντί τους, γεγονός που επιβεβαίωνε πως τα υλικά εμπόδια δεν είναι τα μόνα που παρεμποδίζουν την πρόσβαση των ΑμεΑ αλλά τα πραγματικά εμπόδια είναι τα συναισθηματικά και διανοητικά φράγματα. Παρόμοιες απόψεις έχουν διατυπώσει και οι Dufreney-Trinchinetti (2004).

Η έλλειψη προσεγγίσιμων εκθεμάτων σε συνδυασμό με την προκατειλημμένη στάση του εκάστοτε προσωπικού του μουσείου είχε ως αποτέλεσμα οι συμμετέχοντές μας να στερηθούν το νομικώς επικυρωμένο δικαίωμα τους να συμμετέχουν ελεύθερα και να απολαμβάνουν την πολιτισμική ζωή της κοινότητας (άρθρο 27.1, διακήρυξη ανθρωπίνων δικαιωμάτων) ενώ μετέτρεπαν τα μουσεία σε αφιλόξενους χώρους. Συνεπώς μπορούμε να αντιληφθούμε απόλυτα τα συναισθήματα χαράς αλλά και περιέργειας που είχαν κατακλύσει τους συμμετέχοντές μας πριν από την βίωση της απτικής ξενάγησης.

Η στάση προκατάληψης και η στερεοτυπική αντίληψη για την αναπηρία εκ μέρους του προσωπικού που στελεχώνει τα μουσεία, δηλώνει ολοφάνερα πως η αναπηρία ακόμη και σήμερα εξακο-

λουθεί να μην θεωρείται ένα «τυπικό φαινόμενο της ζωής μας» (Βλάχου-Μπαλαφούτη, 2008:126). Φυσικό επακόλουθο της «πολιτισμικής περιθωριοποίησης» αποτέλεσε η αρνητική εντύπωση που είχαν αφήσει οι μουσειακές επισκέψεις σ' έναν από τους συμμετέχοντές μας, του οποίου η θυμική στάση φανέρωνε πως η προκατάληψη δεν αποτελεί μια μονόπλευρη στάση που εκπέμπεται από έναν «πομπό» εννοώντας το «φυσιολογικό» άτομο αλλά επιτυγχάνει να προκαλέσει την αντίστοιχη προκατειλημμένη στάση του «δέκτη-πομπού» ατόμου με ειδικές ανάγκες ως έναν απώτερο τρόπο ψυχολογικής άμυνας και διαμαρτυρίας, επιβεβαιώνοντας με αυτό τρόπο την θεωρία που πρεσβεύει πως η δράση συνοδεύεται από ανάδραση.

Ωστόσο οι όποιες αρνητικές εντυπώσεις που είχε δημιουργήσει ο μέχρι πρότινος μουσειακός αποκλεισμός μετατράπηκαν σε αίσθημα ηθικής δικαίωσης, χαράς και ευχαρίστησης μετά το πέρας της απτικής ξενάγησης ακόμη και στον πιο δύσπιστο και προκατειλημμένο εκ των συμμετεχόντων μας. Χαρακτηριστική είναι η ομολογία του συμμετέχοντα: *«Είδα πράγματα που δεν τα είχα ξαναδεί. (...) τώρα αισθάνθηκα δικαίωση.»*

Πράγματι οι εντυπώσεις που δημιούργησε η απτική ξενάγηση στους συμμετέχοντές μας ξεπέρασαν τις προσδοκίες μας και αποτέλεσαν για εμάς την καλύτερη επιβεβαίωσή μας για το ερευνητικό μας εγχείρημα. *«Αισθάνομαι χαρά γιατί μπόρεσα να βιώσω κάτι που οι άλλοι άνθρωποι μπορούσαν να δούνε, το βλέπανε κάθε μέρα εγώ όμως δεν έχω αυτή την δυνατότητα», «θέλω να ψηλαφήσω όλο το μουσείο, ναι από μια τέτοια ψηλάφηση μαθαίνεις πολλά πράγματα και αν θέλεις να μάθεις, μαθαίνεις»*

Η παραπάνω φράση μας οδηγεί στην άποψη που θέλει την κοινή πολιτιστική κληρονομιά να δημιουργεί στο άτομο την αίσθηση πως αποτελεί ισότιμο μέλος και πολίτης μιας κοινωνίας εξασφαλίζοντάς του το δικαίωμα της ισότιμης πρόσβασης στα πολιτιστικά αγαθά (Dufreney-Trinchinetti, 2004).

«Τώρα με το βιωματικό μπορούσα να έρθω πιο κοντά στην ιστορία, την παλαιολιθική εποχή (...) τώρα μπήκα στο νόημα». Πραγματικά η απτική ξενάγηση αποτέλεσε για τους συμμετέχοντες μια μοναδική εμπειρία που τους έδωσε την δυνατότητα να έρθουν κοντά την ιστορία και τον πολιτισμό τους, κάτι το οποίο δεν είχαν την δυνατότητα να βιώσουν πριν την απτική ξενάγηση.

Όλοι οι συμμετέχοντές μας δήλωσαν εντυπωσιασμένοι από την βίωση της απτικής ξενάγησης και μας ομολόγησαν πως θα ήθελαν αρκετά σύντομα να τους δοθεί και πάλι η ευκαιρία να ξαναβιώσουν μια παρόμοια εμπειρία, γιατί σύμφωνα με την ομολογία τους, τους προσέφερε

πολλά καινούρια πράγματα. «Θέλω να ψηλαφήσω όλο το μουσείο, ναι από μια τέτοια ψηλάφηση μαθαίνεις πολλά πράγματα και αν θέλεις να μάθεις, μαθαίνεις, αλλά είναι λίγο πολύ λίγο. (...) εγώ όταν θέλω να μπω σ' ένα μουσείο θέλω να το ζεσκονίσω, (..) να μην αφήσω τίποτα όρθιο, τίποτα αψηλάφητο.»

Η προαναφερθείσα φράση του συμμετέχοντά μας αποδεικνύει την σημασία ύπαρξης προσεγγίσιμων εκθεμάτων για τα άτομα με προβλήματα όρασης, αναδεικνύοντάς το άγγιγμα των μουσειακών εκθεμάτων ως βασικό παράγοντα για την εξασφάλιση της μουσειακής εμπειρίας, αφού προϋπόθεση για την επίτευξη της πρόσβασης αποτελεί η κατανόηση των ιδιαιτεροτήτων της κάθε αναπηρίας έτσι ώστε να μπορέσουμε να παρέχουμε και τις κατάλληλες διευκολύνσεις (Πολυχρονίου, 2004). Συμπερασματικά καταλήγουμε ότι το μουσειακό κατεστημένο λειτουργεί ως πρόσκομμα στην συμμετοχή των ατόμων με σοβαρά προβλήματα όρασης στην πολιτιστική μας κληρονομιά, κάτι που θα μπορούσε να ισοδυναμεί και με ένα είδος κοινωνικού ρατσισμού, για αυτό και οι εντυπώσεις των συμμετεχόντων, έτσι όπως καταγράφηκαν, διακρίνονταν από ανάμικτα συναισθήματα.

Κεφάλαιο 7^ο : Προτάσεις

*«Θέλουν να δουν τα μάτια
Τα χέρια να χαϊδέψουν»
Goethe*

7.1 Ανάπτυξη απτικών δεξιοτήτων

Διεξάγοντας την παρούσα έρευνα μας δόθηκε η δυνατότητα να διαπιστώσουμε πως πράγματι το χέρι αποτελεί ένα μοναδικό αισθητικό όργανο το οποίο δίνει την δυνατότητα στους τυφλούς να χτίσουν τις δικές τους εικόνες για τον κόσμο. Η προσωπική μας διαπίστωση ενισχύθηκε από την ομολογία των συμμετεχόντων οι οποίοι υποστήριζαν πως πράγματι έχουν εμπιστοσύνη στην αφή τους κατά την καθημερινή απτική αναγνώριση αντικειμένων. Μάλιστα δεν δίστασαν να παραληρήσουν την αφή ως «τα μάτια» του τυφλού, χαρακτηρίζοντάς την ως μια φανταστική αίσθηση η οποία κατέχει δυναμικό ρόλο στην ζωή τους. Εξαίρεση αποτέλεσε μια μόνο εκ των συμμετεχόντων μας η οποία δήλωσε πως δεν έχει αρκετή εμπιστοσύνη στην αφή της και αυτό επειδή δεν την έχει εξασκήσει γεγονός που ίσως συνδέεται και τον μεγαλύτερο βαθμό λειτουργικής όρασης (Mason McCall,2005)σε σχέση με τους υπόλοιπους συμμετέχοντες.

Η φράση της συμμετέχουσας μας έδωσε έναυσμα για στοχασμό και αποτέλεσε εφαλτήριο για την πρότασή μας. Μας παραπέμπει τόσο στην άποψη του Diderot (Καραβάτος,2001) στο έργο του «Γράμμα σ'ένα τυφλό» όπου υποστήριζε πως η αλληλοβοήθεια των αισθήσεων τις παρεμποδίζει να φτάσουν στην τελειοποίηση τους όσο και στην άποψη της Hatwell(1971) η οποία υποστήριζε πως η καθημερινή πρακτική εξάσκηση της αφής των τυφλών είναι που τους δίνει πλεονέκτημα σε σχέση με τους βλέποντες. Στην πραγματικότητα οι παραπάνω δυο θεωρητικές προσεγγίσεις αποτελούν τις δυο χρόνια αντιμαχόμενες απόψεις περί «ευαισθησίας» της αφής και περί «πρακτικής εξάσκησης» της αφής αντίστοιχα.

Μέσα από την πρότασή μας θα προσπαθήσουμε να γεφυρώσουμε τις δυο απόψεις χρησιμοποιώντας ως χρυσή τομή την εκπαίδευση. Έτσι αν υποθέσουμε πως η αφή είναι ευαίσθητη στους τυφλούς όπως υποστήριζε ο Diderot (Καραβάτος,2001) και τελειοποιείται μέσα από την καθημερινή πρακτική εξάσκηση όπως υποστήριζε από την μεριά της η Hatwell (1971) τότε αυτό μας οδηγεί στην αναγκαιότητα της απτικής εκπαίδευσης. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη μας των κεφαλαιώδη ρόλο που κατέχει η αφή στην ζωή των τυφλών, θα προβούμε σε μια ελπιδοφόρα και υλοποιήσιμη κατά την γνώμη μας πρόταση.

Διεξάγοντας την παρούσα έρευνα καταλήξαμε στο συμπέρασμα πως η απτική – ενεργητική αφή η αποκαλούμενη λειτουργική αφή πράγματι αποτελεί το «παράθυρο» του τυφλού προς τον κόσμο

που το περιβάλλει και οφείλουμε να εκμεταλλευτούμε τις υπάρχουσες απτικές στρατηγικές στην εκπαίδευση των ατόμων με προβλήματα όρασης. Αξίζει να αναλογιστούμε την Μοντεσσοριανή φιλοσοφία που πρεσβεύει πως το κάθε παιδί πρέπει να διδάσκεται με τον δικό του προσωπικό τρόπο μάθησης. Ας εξασκήσουμε συστηματικά λοιπόν την αφή των τυφλών ξεδιπλώνοντας τις απτικές τους δυνατότητες και αναπτύσσοντας στο μέγιστο βαθμό την απτική αντιληπτική ικανότητα τους έτσι ώστε να τους βοηθήσουμε να δομήσουν την δική τους εικόνα για τον κόσμο, λαμβάνοντας υπόψη πως «το ανθρώπινο μυαλό έχει την μοναδική δυνατότητα να αντιληφθεί τον κόσμο με διαφορετικούς τρόπους και να τον αναπαραστήσει με διαφορετικές μορφές» (Eisner, 2004).

Συνεπώς πιστεύουμε πως παράλληλα με την ύπαρξη μαθήματος που αφορά την ανάπτυξη δεξιοτήτων κινητικότητας και προσανατολισμού θα πρέπει να υπάρξει και αντίστοιχο μάθημα ανάπτυξης απτικών δεξιοτήτων και απτικής αντίληψης. Το μάθημα ανάπτυξης απτικών δεξιοτήτων με βασικό εργαλείο την παιγνιώδη μάθηση, θα εστιάσει στην εκμάθηση απτικών στρατηγικών μέσα από την εξερεύνηση υλικών και τον πειραματισμό σε απτικές στρατηγικές.

Έτσι μέσα σ' ένα οργανωμένο μαθησιακό περιβάλλον αλλά χωρίς την εκπαιδευτική παρέμβαση και καθοδήγηση όσο αφορά την προτίμηση στην χρήση των απτικών στρατηγικών, θα δοθεί η δυνατότητα στο παιδί να αναπτύξει την δική του προσωπική στρατηγική για την χαρτογράφηση των αντικειμένων την οποία έπειτα οι εκπαιδευτές θα προσπαθήσουν να την αναπτύξουν και να την βελτιώσουν μέσα από την επαναλαμβανόμενη χρήση. Χρησιμοποιώντας ταυτόχρονα τόσο τις λανθασμένες όσο και τις σωστές στρατηγικές απτικής χαρτογράφησης θα δοθεί η δυνατότητα στο παιδί να εξετάσει τις απτικές στρατηγικές, να τις χρησιμοποιήσει, να αποκλείσει τις λιγότερο αποτελεσματικές και έτσι να οδηγηθεί στην επιλογή και αποθήκευση των σωστών στρατηγικών που συμφωνούν με το προσωπικό του απτικό μαθησιακό στυλ έτσι ώστε μελλοντικά να έχει την δυνατότητα να τις επιστρατεύσει.

Η παραπάνω διαδικασία μας παραπέμπει στην απόκτηση μεταγνωστικών στρατηγικών εκ μέρους του παιδιού γεγονός που θα του δώσει την ικανότητα απορρύθμισης της μαθησιακή του πορείας. Μόνο τότε θα μπορέσουν οι εκπαιδευτικοί να είναι σίγουροι πως έχει επωφεληθεί ο μαθητής τους όταν πλέον ο δικός τους ρόλος θα είναι περιττός και ο μαθητής τους θα αποτελεί ένα αυτενεργό άτομο.

Το μάθημα ανάπτυξης απτικών δεξιοτήτων και απτικής αντίληψης δεν θα περιορίζεται αυστηρά στην διδασκαλία μέσα στην σχολική αίθουσα, αλλά θα ξεπερνά τους τοίχους της παραδοσιακής

αίθουσας μέσα από εξορμήσεις στον έξω κόσμο, δίνοντας στα παιδιά την μοναδική ευκαιρία να αποκτήσουν «ζωντανές» απτικές εικόνες του κόσμου τους, δηλαδή εκπαίδευση σε άτυπα περιβάλλοντα μάθησης. Τέτοια περιβάλλοντα αποτελούν μουσεία όπου μέσα από οργανωμένα μουσειακά προγράμματα θα μπορεί να δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά να εμπλουτίσει το απτικό γνωστικό του κεφάλαιο εξαντλώντας τις πιθανότητες για τελειοποίηση των απτικών δυνατοτήτων του με απώτερο στόχο την μεγιστοποίηση της ενεργητικής του αφής και της απτικής του αντίληψης.

Έτσι οι εκπαιδευτικοί οπλισμένοι πλέον με την κατάλληλη μέθοδο θα καταφέρουν να φτάσουν και στις πιο απομακρυσμένες γωνιές του σχολείου, παρέχοντας στο κάθε παιδί τα κατάλληλα εργαλεία ώστε να μπορέσει να αξιοποιήσει το δυναμικό του.

7.2 Ένα μουσείο πέρα από το ορατό: ένα μουσείο πέρα από οπτικούς φραγμούς

Το μουσείο αποτελεί έναν ζωντανό θεσμό, ο οποίος οφείλει να ακολουθεί τις επιταγές της σύγχρονης κοινωνίας και να προσαρμόζεται ανάλογα στις κοινωνικές ανάγκες, ειδικά σοβεί ο κίνδυνος μαρasmus του. Συνεπώς το σύγχρονο μουσείο οφείλει να μετουσιωθεί από έναν αφιλόξενο χώρο σε ένα χώρο που θα μπορεί να παρέχει καθολική πρόσβαση ανοίγοντας τις πύλες του προς το κοινό.

Όμως πώς θα μπορέσουμε να επιτύχουμε την καθολική πρόσβαση των ΑμεΑ στους μουσειακούς χώρους της Ελλάδας και συγκεκριμένα πώς θα καταφέρουμε να επιτύχουμε την πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης στα οποία εστιάζει η παρούσα εργασία; Λαμβάνοντας υπόψη μας τα σύγχρονα μέτρα πρόσβασης που εφαρμόζουν τα μουσεία του εξωτερικού για την εξασφάλιση της πρόσβασης των ατόμων με προβλήματα όρασης, εκμεταλλευόμενοι την προσωπική εμπειρία που αποκομίσαμε διενεργώντας την παρούσα έρευνα στο Αρχαιολογικό μουσείο, λαμβάνοντας υπόψη μας την ομολογία των ίδιων των συμμετεχόντων μας για τις παροχές που θα τους διευκόλυναν κατά την μουσειακή τους ξενάγηση, αλλά και την επικρατούσα μουσειακή κατάσταση στον Ελλαδικό χώρο, θα προσπαθήσουμε να προτείνουμε κάποια μέτρα πρόσβασης τα οποία θα μπορούσαν να εφαρμοστούν στον Ελλαδικό χώρο. Αφού θα ήταν ουτοπικό να προβούμε σε μια λίστα προτάσεων που θα ήταν πολυδάπανες και δεν θα λάμβαναν ποτέ εφαρμογή.

Πριν παρουσιάσουμε τις προτάσεις μας θα θέλαμε να καταστήσουμε σαφές πως οποιοσδήποτε σχεδιασμός μέτρων πρόσβασης θα πρέπει οπωσδήποτε να εμπλέκει τα ίδια τα άτομα με προβλήματα όρασης, έτσι ώστε να υπάρξει τόσο πειραματισμός όσο και επανασχεδιασμός που θα στοχεύει στον μεγαλύτερο βαθμό πρόσβασης. Άλλωστε τα ίδια τα άτομα με προβλήματα και οι σύλλογοι στους οποίους ανήκουν δηλώνουν πρόθυμα να συμμετέχουν σε έρευνες που θα βοηθήσουν στην βελτίωση της ποιότητας ζωής τους, πράγμα το οποίο διαπιστώσαμε στα πλαίσια της παρούσας έρευνας.

Ένα ακόμη σημείο στο οποίο θα θέλαμε να δώσουμε έμφαση είναι πως οποιοδήποτε βελτιωτική αλλαγή της επικρατούσας μουσειακής πραγματικότητας προϋποθέτει την κατάλληλη επιμόρφωση του προσωπικού των μουσείων, ευαισθητοποίηση απέναντι στα ΑμεΑ, μεράκι, διάθεση και συνεργασία μεταξύ της ομάδας σχεδιασμού και εφαρμογής των μέτρων πρόσβασης.

Οι δηλώσεις των συμμετεχόντων στην έρευνα συγκλίνουν στην άποψη πως η βασική παροχή που θα πρέπει να τους προσφέρει ένα μουσείο είναι η δυνατότητα αφής εκθεμάτων είτε πρόκειται για

γνήσια είτε για αντίγραφα σε συνδυασμό με περιγραφική-ακουστική ξενάγηση με ατομική συσκευή, ενώ όσο αφορά την γραφή Braille θα προτιμούσαν να υπάρχει στις επιγραφές των εκθεμάτων αλλά δεν θεωρούν πως θα ήταν βοηθητικό να είχαν ταυτόχρονα με την επίσκεψή τους κάποιο βοηθητικό εγχειρίδιο σε Braille.

Αφού ακούσαμε προσεκτικά τις απόψεις των συμμετεχόντων μας για τις παροχές που θα επιθυμούσαν, ακολούθως θα παραθέσουμε τις προτάσεις μας λαμβάνοντας υπόψη όσα προαναφέρθηκαν και έχοντας ως κέντρο αναφοράς το Αρχαιολογικό μουσείο του Βόλου:

- Ένα μέτρο στο οποίο θα μπορούσαμε να προβούμε είναι η μεταγραφή των καταλόγων που υπάρχουν στο μουσείο σε γραφή Braille, μια ενέργεια που θα μπορούσε να επιτευχθεί χωρίς ιδιαίτερο κόπο με την συνεργασία του συλλόγου τυφλών του Βόλου και την ευγενή παραχώρηση του τυπογραφείου του συλλόγου για την πραγματοποίηση του επιδιωκόμενου σκοπού. Στο σημείο αυτό λαμβάνοντας υπόψη μας την ζωντανή μαρτυρία των ίδιων των συμμετεχόντων μας, οι οποίοι υποστήριζαν πως η γραφή Braille είναι μια απαραίτητη παροχή γι' αυτούς αλλά εκφράζοντάς μας τον δισταγμό τους για το αν θα μπορούσε να τους διευκολύνει επειδή θα ήταν πολύ χρονοβόρα η διαδικασία ανάγνωσης, καταλήγουμε στο συμπέρασμα πως σίγουρα δεν έχει την δυνατότητα ένας τυφλός επισκέπτης του μουσείου την ίδια στιγμή που πραγματοποιεί την επίσκεψη του να διαβάσει και τους σχετικούς ενημερωτικούς καταλόγους του μουσείου που θα είναι τυπωμένοι σε Braille. Ωστόσο θα μπορούσε να προηγηθεί τηλεφωνική επικοινωνία και ενημέρωση για σχεδιαζόμενη επίσκεψη του τυφλού επισκέπτη ώστε από πριν να μπορέσει να δανειστεί τους καταλόγους για να τους μελετήσει και να είναι όσο το δυνατόν περισσότερο ενήμερος και προετοιμασμένος για την επίσκεψη του είτε να λάβει τους ενημερωτικούς καταλόγους σε Braille μετά το πέρας της επίσκεψής του. Έτσι το υλικό σε Braille θα λειτουργήσει συμπληρωματικά όπως ανέφερε ένας εκ των συμμετεχόντων και θα δώσει την δυνατότητα στον τυφλό να «ξεκλειδώσει» την εικόνα.
- Λαμβάνοντας υπόψη πως αρκετά εκ των εκθεμάτων που ψηλαφίστηκαν κατά την απτική μας ξενάγηση προορίζονταν προς πώληση θεωρούμε πως θα ήταν μια εύκολη και ανέξοδη λύση η ψηλάφηση αυτών των αντιγράφων να αποτελεί μέρος της ξενάγησης. Είναι τόσο αντιφατικό από την μια να διατυπώνονται παράπονα για έλλειψη οικονομικών πόρων για την εφαρμογή των απαραίτητων μέτρων πρόσβασης και από την άλλη να αφήνεται ανεκμετάλλευτος ο ήδη υπάρχων πλούτος των μουσείων.

- Ακόμη ένας τρόπος πρόσβασης στον οποίο αντιτίθενται πολλοί εκ των «ειδημόνων» είναι η επιλεκτική ψηλάφηση κάποιων γνήσιων εκθεμάτων του μουσείου, μια διαδικασία που θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί με την χρήση των ειδικών γαντιών τα οποία προαναφέρθηκαν και σε άλλο σημείο της παρούσας εργασίας (βλ. Κεφ. 2.6), τα οποία είναι ευτελούς αξίας και μπορεί να είναι τόσο λεπτά έτσι ώστε να μην παρεμποδίζουν την αίσθηση της αφής αλλά ταυτόχρονα να προστατεύουν και τα εκθέματα από τον κίνδυνο που ίσως να ενέχει η τυχόν απτική επαφή των βρώμικων και ιδρωμένων χεριών πάνω στα εκθέματα.
- Μπορούμε να κατανοήσουμε την μεγάλη ανησυχία κάποιων μουσειολόγων για την ευπάθεια ορισμένων εκ των εκθεμάτων που δεν ενδείκνυται για «άγγιγμα». Όμως εκτός από αυτά υπάρχουν και εκθέματα τα οποία είναι κατασκευασμένα από ανθεκτικά υλικά όπως είναι η πέτρα ή ο πηλός που έχουν διατηρηθεί στο πέρασμα των αιώνων. Αυτά τα εκθέματα μπορούν άνετα να αγγιχτούν. Αλλά εκτός από τα εκθέματα που εκτίθενται στους χώρους ενός μουσείου υπάρχουν και εκθέματα που «αραχνιάζουν» στις αποθήκες των μουσείων και τα οποία θα μπορούσαν να στελεχώσουν μια παράλληλη έκθεση στην οποία τα άτομα με προβλήματα όρασης θα έχουν πρόσβαση και θα μπορούν να αναγνωρίζουν τα εκθέματα με την βοήθεια της αφής. Οι παράλληλες απτικές εκθέσεις αποτελούν ένα πολύ συχνό φαινόμενο για τα μουσεία του εξωτερικού (βλέπε Κεφ 2.6).
- Ακόμη μια πρόταση είναι η δημιουργία αντιγράφων των κυριότερων εκθεμάτων του μουσείου, θεωρούμε αδιανόητο στο βωμό του κέρδους να δυνάμαστε να δημιουργούμε αντίγραφα εκθεμάτων και να τα διαθέτουμε προς πώληση και να μην χρησιμοποιούμε το ίδιο μέσο στοχεύοντας στην διασφάλιση του ιερού δικαιώματος της πρόσβασης στους συνανθρώπους μας με προβλήματα όρασης.
- Μια ακόμη πρόταση που κατά την γνώμη μας δεν είναι πολυέξοδη είναι και οι απαραίτητες επιγραφές σε γραφή Braille που θα πρέπει να συνοδεύουν κάθε έκθεμα και οι οποίες θα πρέπει να περιέχουν τουλάχιστον το όνομα του κάθε εκθέματος και την ιστορική περίοδο στην οποία τοποθετείται. Λαμβάνοντας υπόψη μας πως η Braille είναι μια γραφή που καταλαμβάνει πολύ χώρο θα ήταν παράλογο εκ μέρους μας να προτείνουμε να περιλαμβάνονται και επιπλέον στοιχεία για τα εκθέματα.
- Επειδή ακριβώς είναι πολύ δύσκολο να υπάρχει πινακίδα που να δίνει λεπτομερή περιγραφή σε Braille θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί το σύστημα Audetel, το σύστημα περιγραφικής-ακουστικής ξενάγησης το οποίο περιγράψαμε λεπτομερώς κατά την παρουσίαση των πρωτοπο

ριακών μουσειακών μέτρων πρόσβασης που εφαρμόζονται από τα μουσεία του εξωτερικού και επίσης εφαρμόζεται σε πιλοτικό στάδιο σε αρχαιολογικό χώρο του Βόλου. Οπότε δεν προτείνουμε κάτι το εξωπραγματικό και εκτός των Ελλαδικών δυνατοτήτων, αλλά ακόμη και στην περίπτωση που θεωρηθεί η εφαρμογή του προαναφερθέντος μέτρου εξωελλαδική θα μπορούσαν αν χρησιμοποιηθούν και απλές κασέτες που να περιέχουν κάποια στοιχεία για τα εκθέματα που δεν μπορούν να αγγιχτούν. Την κασέτα θα μπορούσε ο επισκέπτης με πρόβλημα όρασης να την δανειστεί μαζί με ένα Walkman αφιλοκερδώς από την υποδοχή του μουσείου.

- Λαμβάνοντας υπόψη πως υπάρχουν και άτομα με προβλήματα όρασης που διαθέτουν κάποια υπολείμματα όρασης όπως και η μια εκ των συμμετεχόντων της παρούσας έρευνας, θα πρέπει να δώσουμε την δέουσα προσοχή, στην ύπαρξη του κατάλληλου φωτισμού σε όλους τους χώρους του μουσείου περιλαμβάνοντας τον χώρο εισόδου, υποδοχής, τους διαδρόμους και κυρίως τους χώρους έκθεσης των εκθεμάτων. Είναι παράλογο να προσπαθούμε να «εκμοντερνίσουμε» τα μουσεία μας χρησιμοποιώντας εφέ φωτισμού τα οποία στις περισσότερες των περιπτώσεων όχι μόνο παρακωλύουν την πρόσβαση των ατόμων με προβλήματα όρασης αλλά και την πρόσβαση των βλέπόντων επισκεπτών.
- Συνεχίζοντας, ακόμη μια πρόταση που θα μπορούσε εύκολα να υλοποιηθεί σε συνεργασία με τον σύλλογο τυφλών του Βόλου ο οποίος δήλωσε την προθυμία του να βοηθήσει ώστε το μουσείο να γίνει προσβάσιμο, είναι η δημιουργία ανάγλυφων χαρτών που θα μπορούσαν να τοποθετηθούν στην είσοδο του μουσείου έτσι ώστε να κατευθύνουν τον επισκέπτη με προβλήματα όραση προς τα κυριότερα εκθέματα. Αλλά και ανάγλυφοι χάρτες που θα απεικονίζουν την κάτοψη του μουσείου.
- Επιπλέον θα μπορούσε να υπάρξει μια μακέτα του κτιρίου του μουσείου, έτσι ώστε ο τυφλός επισκέπτης να μπορεί ψηλαφίζοντάς την να δημιουργεί μια συνολική εικόνα για το μουσείο και για τους χώρους στους οποίους θα περιηγηθεί.
- Μια ακόμη πρόταση για την διευκόλυνση της πρόσβασης των ατόμων με προβλήματα όρασης που διαθέτουν κάποια υπολείμματα όρασης αποτελεί η χρήση μεγεθυμένων φωτογραφιών των κυριότερων εκθεμάτων του μουσείου. Μια πρόταση που δεν μπορεί να θεωρηθεί πολυδάπανη.
- Τέλος θα θέλαμε να απευθύνουμε μια πρόταση προς τα Πανεπιστημιακά ιδρύματα και σχολές όπως είναι οι παιδαγωγικές, οι σχολές των πολιτικών μηχανικών, οι αρχιτεκτονικές σχολές ιστορικές / αρχαιολογικές σχολές κ.λπ. οι οποίες θα μπορούσαν να βοηθήσουν ενεργά μέσα από

την υλοποίηση πιλοτικών προγραμμάτων που στόχο θα έχουν την βελτίωση της πρόσβασης τόσο των ατόμων με προβλήματα όρασης όσο και όλων των ΑμεΑ .

Εν κατακλείδι θα θέλαμε να επισημάνουμε πως σχεδιάζοντας ένα μουσείο με γνώμονα τα ΑμεΑ και πιο συγκεκριμένα τα άτομα με προβλήματα όρασης στα οποία εστιάζει η παρούσα εργασία καταλήγουμε στον σχεδιασμό μουσείων ακόμη πιο προσβάσιμων και σε όλους τους βλέποντες επισκέπτες. Αρκεί να αναλογιστούμε πόσο συχνά επισκεπτόμενοι ένα μουσείο αντιμετωπίζουμε προβλήματα με τον φωτισμό του ή πόσο βοηθητικό και ελκυστικό θα ήταν και για τους βλέποντες επισκέπτες η περιγραφική-ακουστική ξενάγηση (Audetel) με ατομική ηχητική συσκευή ή πόσο συχνά αισθανόμαστε την ανάγκη να αγγίξουμε ένα άγαλμα καλοσχηματισμένο το οποίο στέκει περίοπτο να μας μαρτυρεί το παρελθόν του και να μας προκαλεί τόσο δελεαστικά να το αγγίξουμε. Αξιοσημείωτη είναι η άποψη του Rudolf Arnheim (2007) σχετικά με την οπτική σκέψη που υποστήριξε πως το κοίταγμα ενός αντικειμένου αποτελεί μια προσπάθεια να το «αγγίξουμε». Πόσο μάλλον αν μας δινόταν η δυνατότητα αυτό το νοερό άγγιγμα να έπαιρνε σάρκα και οστά και να γινόταν πραγματικότητα.

Συνεπώς το «άγγιγμα» εκθεμάτων αποτελεί κοινή επιθυμία και των βλέπόντων επισκεπτών ενός μουσείου. Το μουσείο του 21^{ου} αιώνα θα πρέπει να μετατραπεί σε ένα πολυαισθητηριακό και διαδραστικό μουσείο, όπου θα δίνει την δυνατότητα στον κάθε επισκέπτη με ή χωρίς πρόβλημα όρασης να διαλεχτεί απτικά με τα εκθέματα. Ας αναλογιστούμε λοιπόν πόσο πιο ελκυστικό θα γινόταν ένα μουσείο στο οποίο οι επισκέπτες θα λάμβαναν ενεργό ρόλο και δεν θα περιορίζονταν απλά και μόνο σε μια «παθητική» περιήγηση στο μουσειακό χώρο. Ας αναλογιστούμε ξανά το ρόλο που πρέπει να κατέχει το μουσείο του 21^{ου} αιώνα και ας προχωρήσουμε δυναμικά προβαίνοντας στις απαραίτητες αλλαγές με σύνθημά μας: «Για ένα μουσείο πολυαισθητηριακό προς όλους ανοιχτό»

Αντί Επιλόγου**Μουσείο: ένας θεσμός αναζητά την πανανθρώπινη ταυτότητα του**

Η αναπηρία μπορεί να είναι μια φυσική κατάσταση όμως μετατρέπεται σε κοινωνική και ξεπερνά τα όρια του ατομικού όταν η κοινωνία που θέλει και απαιτεί να αποκαλείται εκδημοκρατισμένη δεν καταβάλει προσπάθεια να μεριμνήσει ώστε να παρέχει σε όλους τους πολίτες το ύψιστο δικαίωμα της πρόσβασης. Οι πραγματικοί φραγμοί στην ζωή των ατόμων με αναπηρία δεν τίθενται από αυτήν καθαυτή την αναπηρία τους και τους πιθανούς περιορισμούς που μπορεί να θέτει η φυσική τους κατάσταση. Οι πραγματικοί φραγμοί στην ζωή των ατόμων με αναπηρία είναι οι προκαταλήψεις, ο αποκλεισμός, η έλλειψη πρόνοιας εκ μέρους ενός κράτους που θέλει να θεωρείται κράτος δικαίου, πρόνοιας και κοινωνικής αλληλεγγύης. Συνεπώς η πρόσβαση αποτελεί ένα πολιτικό, ανθρωπολογικό και κοινωνικό ζήτημα.

Στο πέρασμα των χρόνων η έννοια της αναπηρίας έχει προσλάβει διαφορετική ερμηνεία σύμφωνη προς επικρατούσα ιδεολογία της εκάστοτε εποχής. Πραγματοποιώντας μια βιβλιογραφική ανασκόπηση θα δούμε πως η αναπηρία ορίστηκε μέσα από πολλά πλαίσια λαμβάνοντας κάθε φορά διαφορετικούς προσδιορισμούς και ιδιότητες. Για δεκαετίες ολόκληρες αποτέλεσε συνώνυμο της ανεπάρκειας, ενώ το θέμα της αναπηρίας στις σύγχρονες κοινωνίες εννοείται ως «κοινωνική αναπηρία» και εστιάζεται στο σύνολο των ενεργειών στις οποίες οφείλει να προβεί η κοινωνία προκειμένου να προωθήσει την κοινωνική συμμετοχή των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Θα θέλαμε πολύ να πιστέψουμε πως και εμείς συγκαταλεγόμαστε στις σύγχρονες κοινωνίες που έχουν ξεφύγει πλέον από την πλήρως οπισθοδρομική θεώρηση της αναπηρίας ως μια ανεπάρκεια του ατόμου που το παρεμποδίζει να ανταπεξέλθει στις κοινωνικές επιταγές, ωστόσο η ίδια η πραγματικότητα έρχεται να διαψεύσει τις όποιες ελπίδες μας και την εξωραϊστική μας διάθεση. Η αναπηρία είναι και πρέπει να την αντιμετωπίσουμε ως μια εν δυνάμει κατάσταση στην οποία μπορεί να βρεθούμε ανά πάσα στιγμή. Σίγουρα είναι πολύ εύκολο να μεταθέτουμε τις προσωπικές μας ευθύνες και την αδράνειά μας στην ίδια την αναπηρία του ατόμου θεωρώντας την ως την μοναδική αιτία αποκλεισμού του από το κοινωνικό γίγνεσθαι. Ωστόσο η καθημερινή ζωή μας αποδεικνύει περίτρανα πως η πραγματική αναπηρία έγκειται στην δική μας στάση απέναντι στα άτομα με τύφλωση .

Πρέπει να καταστήσουμε κατανοητό πως ο πολιτισμός αποτελεί ένα κοινωνικό αγαθό και έτσι οφείλουμε να το αντιμετωπίζουμε, όμως πόσο μπορούμε να θεωρήσουμε ένα αγαθό κοινωνικό όταν δεν απευθύνεται προς όλους του πολίτες παρά μόνο σε μια επιλεκτική «φυσιολογική» μερίδα κοινού; Πως μπορούμε να χαρακτηρίσουμε μια κοινωνία πολιτισμικά εκδημοκρατισμένη όταν αποκλείει τους πολίτες της από την ευχαρίστηση που θα μπορούσε να τους προσφέρει ο εγχώριος πολιτισμικός τουρισμός;

Η απόλαυση των πολιτισμικών αγαθών και η πρόσβαση στο μουσειακό χώρο πρέπει να θεωρηθεί της ίδιας ισχύς όπως και η πρόσβαση στην εκπαίδευση γιατί ο θεσμός του μουσείου έχει κατά βάση εκπαιδευτικό χαρακτήρα πέρα από την διασκέδαση και την ψυχαγωγία που μπορεί να προσφέρει στον επισκέπτη. Η κοινωνία λοιπόν φαίνεται πως ακόμη δεν ξέρει τι πραγματικά ζητά από τον θεσμό του μουσείου και αγνοεί το πόσο ενεργητικό ρόλο μπορεί να παίζει ένα μουσείο στην ελαχιστοποίηση των κοινωνικών προκαταλήψεων, αφού δεν πρέπει να ξεχνάμε πως ο μουσειακός χώρος είναι ένας χώρος που πρεσβεύει τον πολιτισμό, διαφυλάσσει την συλλογική ταυτότητα και ο οποίος από την φύση του έχει πανανθρώπινο χαρακτήρα. Συνεπώς ένα ανοιχτό προς όλους μουσείο που καταργεί διακρίσεις μπορεί να προσλάβει έναν πανανθρώπινο χαρακτήρα και να αποτελέσει σε μια εκδημοκρατισμένη κοινωνία ένα επιπλέον μέσο ένταξης των ΑμεΑ.

Εν κατακλείδι θα λέγαμε πως ο θεσμός του μουσείου έχει διττό χαρακτήρα, τόσο κοινωνικό όσο και ατομικό. Κοινωνικό χαρακτήρα προσλαμβάνει μέσα από την διασφάλιση της συλλογικής ταυτότητας ενός λαού ενώ από συλλογικός θεσμός μετατρέπεται σε ατομικό δικαίωμα του κάθε πολίτη και φυσικό πρόσωπο μιας κοινωνίας, λαμβάνοντας υπόψη τα οφέλη που μπορεί να προσφέρει στην καλλιέργεια της προσωπικότητας του ατόμου, προβάλλοντας το πολιτικό χαρακτήρα του μουσείου και το όφελος του κράτους να εξασφαλίσει αυτό το δικαίωμα της μουσειακής πρόσβασης σε όλους τους πολίτες του. Επιτακτική είναι η ανάγκη ριζικής αλλαγής της νοοτροπίας μας και αντιμετωπίζοντας τα ΑμεΑ ως φυσικά πρόσωπα μιας κοινωνίας, έτσι μόνο θα κατορθώσουμε να αλλάξουμε και την φυσιογνωμία του μουσείου μετατρέποντας το σε ένα «λαϊκό μουσείο». Εύστοχα λοιπόν έχει υποστηριχθεί τα τελευταία χρόνια για την κοινωνική λειτουργία που πρέπει να επιτελεί η ιστορία οργανώνοντας το παρελθόν με βάση τις ανάγκες του παρόντος. Ας έχουμε ως πυξίδα μας τα παραπάνω λόγια και ας προσπαθήσουμε να οργανώσουμε τους θεσμοφύλακες της ιστορίας μας και του πολιτισμού μας υπηρετώντας τις παροντικές ανάγκες των ΑμεΑ.

Έτσι μόνο θα καταφέρουμε να ενατενίσουμε ένα πραγματικά «ζωντανό μουσείο», μόνο όταν θα κατορθώσει να αποτελεί ένα «ανοιχτό κάλεσμα» απευθυνόμενο προς όλους τους πολίτες.

Η Επίκληση του αγγίγματος

*Άσε με να αγγίζω για να δω.
Τα μάτια της ψυχής ξεπερνούν το ορατό και
δίνουν φως στο σκοτάδι που ζω.
Θέλω να αγγίζω, να αισθανθώ και να χαρώ.
Άσε με να αγγίζω για να δω.
Εικόνες να φτιάξει το μυαλό,
σ' ένα κόσμο αρχαίο να περιπλανηθώ
Άσε με να αγγίζω για να δω
Οι εικόνες είναι στο μυαλό
αυτές με ταξιδεύουν όπου επιθυμώ,
τα δάκτυλα τρεμάμενα αγγίζουν ένα κόσμο μακρινό
και αδυνατώ να πιστεύσω αυτό που τώρα ζω.
Έλα να ταξιδεύσεις μαζί μου και εσύ
με λυχνάρι το φως της ψυχής
Μη μου λες όχι, μη μου λες μη
Σπάσε το πρίσμα της δική σου οπτικής
και έλα να ταξιδέψουμε μαζί
Μη μου λες όχι, μη μου λες μη
Είναι μαγική ετούτη η στιγμή
Βγάλε τις παρωπίδες σου και εσύ και
έλα να αγγίζουμε μαζί
Άσε με να σε μνήσω στο ταξίδι της αφής
Έλα να αγγίζουμε μαζί
Αάξευσε το σκοτάδι με το φώς της ψυχής
Είδες την φωτεινότητα του ταξιδιού?
Είδες την ελευθερία του σκοταδιού?
Είδες την μαγεία της αφής?
Γι' αυτό μη μου λες όχι, μη μου λες μη
Και έλα να αγγίζουμε μαζί.....*

Σ.Γ

(Με τους παραπάνω στίχους θα ήθελα να εκφράσω το ειλικρινή και μεγάλο ευχαριστώ μου σε όλους τους συμμετέχοντες της έρευνας που μου έμαθαν τόσα πολλά για το πραγματικό φως που κρύβει ο καθένας από εμάς μέσα του)

Ελληνική Βιβλιογραφία

Ασιδέρη Δήμητρα (2004), Μουσείο Αφής, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Αργυρόπουλος Βασίλειος (2008), «Η εκπαίδευση του παιδιού με σοβαρά προβλήματα όρασης- διδακτικές προσεγγίσεις», Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Θεσσαλίας, Βόλος

Βαρδακαστανής Γιάννης, (2004), Η δικαιωματική προσέγγιση της αναπηρίας: Από τον πατερναλισμό στην ισότιμη συμμετοχή των ατόμων με αναπηρία στην κοινωνική, οικονομική, πολιτική, και πολιτισμική ζωή, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Τουντουσάκη, (1997) Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg

Βλάχου- Μπαλαφούτη Αναστασία, (2008), Πρακτική εφαρμογή προγραμμάτων ένταξης παιδιών με νοητική υστέρηση στο Σύγχρονες ενταξιακές προσεγγίσεις, Ζώνιου- Σιδέρη Α. (2008)

Βλάχος Φίλιππος, (2007), Βιολογικοί μηχανισμοί μάθησης και μνήμης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Παιδαγωγικό τμήμα ειδικής αγωγής, Βόλος

Δάλκος (2000), Σχολείο και Μουσείο, Καστανιώτη, Αθήνα

Ευκλείδη-Κωσταρίδου Α. (2005), Μεταγνωστικές διεργασίες και αυτορρύθμιση, Εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα

Ζώτου Χρ. (1997), Εκπαιδευτικά προγράμματα στα Μουσεία για άτομα με ειδικές ανάγκες, στο «Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες Εμπειρίες και Προοπτικές», Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg

Ιακωβίδου-Αλευρά Λίλυ (2004), Κέντρο Γαία και προσβασιμότητα, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», σελ. 116, Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Ιωαννίδη Βασιλική (2005) Μουσεία και κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες. Η περίπτωση ατόμων με ειδικές ανάγκες: προβληματική, δυνατότητες, εφαρμογές ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, τχ. 114, 43-54

Καράβατος Α. (2001), Η πλαστικότητα του εγκεφάλου και το σύστημα γραφής και ανάγνωσης Braille, Άρθρα Σύνταξης, Αρχαία Ελληνικής Ιατρικής, 18(5)

Κοκκέβη-Φωτίου, Δ. (1997). Το δικαίωμα συμμετοχής των κωφών στην πνευματική και πολιτιστική κληρονομιά ως προϋπόθεση για τη μορφωτική τους άνοδο και ένταξη στην κοινωνία. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστη

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

μών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.

Κονιόρδος Βασίλης, (2004), Παρουσίαση του Ευρωπαϊκού προγράμματος Culture 2000 με τίτλο «Αρχαιολογία χωρίς εμπόδια» και εμπειρίες για την βελτίωση της επισκεψιμότητας στο Φρούριο Επταπυργίου,σελ.152, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Κοντογιάννη, Α. (2008), Τέχνη και δημιουργική έκφραση στην Ειδική Αγωγή, στο Ζώνιου-Σιδέρη, Α. (επιμέλεια-εισαγωγή), Άτομα με ειδικές ανάγκες και η ένταξή τους Σύγχρονες Ενταξιακές Προσεγγίσεις

Κορδή Καλλιόπη (2004), Φάρος Τυφλών Ελλάδας Μουσείο Αφής. Όλοι έχουν δικαίωμα, Γέφυρες τεύχος 18, Σεπτεβρίου-Οκτωβρίου

Κοσσυβάκη Φωτεινή (2003), Ο ρόλος του Εκπαιδευτικού στο Μετανεωτερικό Σχολείο: Προσδοκίες, Προοπτικές, Όρια, Στάσεις και Αντιλήψεις των Εκπαιδευτικών ως προς τη Διδακτική τους Ετοιμότητα. Gutenberg Αθήνα,

Κουβέλη Αναστασία, (2000), «Η σχέση των μαθητών με το μουσείο – θεωρητική προσέγγιση, έρευνα στην Αθήνα και στην ικαρία, εκπαιδευτικά προγραμμα» Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα

Κυριαζή Νότα (2005) ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗ ΈΡΕΥΝΑ, ΚΡΙΤΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΩΝ ΜΕΘΟΔΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΤΕΧΝΙΚΩΝ, Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα

Λιοδάκης Δημήτριος Β.(2000), «ΕΚΠΑΙΔΕΤΙΚΑ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΥΦΛΟΥΣ», Άτροπος, Αθήνα

Μιχαηλίδου, Μ. (2002). «Μουσείο: Πορεία και προοπτικές προς τον 21^ο αιώνα στο Κόκκινος Γ, Αλεξάκη Ε.,(2002) Διεπιστημονικές Προσεγγίσεις στην Μουσειακή Αγωγή. Αθήνα: Μεταίχμιο.

Μπαμπινιώτης Γ., (2004) ,«Λεξικό για το σχολείο και το γραφείο», Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα

Μπάτζιου - Ευσταθίου, Α. (2001). Δημητριάς. Αθήνα: ΥΠ.ΠΟ. - Τ.Α.Π., εικ. 37, σ. 33, Κεφαλή Πασικράτας από το ιερό της Αφροδίτης, Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου, Λ540.

Μπενάκη-Πολυδώρου Ι. (1997), Πρόσβαση ατόμων με ειδικές ανάγκες στην τέχνη. Το Μουσείο Αφής του Φάρου Τυφλών Ελλάδος, Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές. Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg

Μωραΐτου Σωτηρία (2003), Διπλωματική εργασία, «Η μουσειοπαιδαγωγική στην Ελλάδα κατάρτιση και επιμόρφωση», Βόλος

Νάκου Ειρήνη (2001), «Μουσεία: Εμείς. Τα Πράγματα και ο Πολιτισμός», εκδόσεις νήσος Αθήνα

Παπαγεωργίου Γ.(1998), Μέθοδοι στην Κοινωνιολογική Έρευνα, Αθήνα, τυπωθητό

Παπαδόπουλος, Κωνσταντίνος Σ.(2005), Τύφλωση και Ανάγνωση, Διαβάζοντας με την Αφή, Ζήτη, Θεσσαλονίκη

- Παρασκευόπουλου Ιωάννου Ν. (1993), «Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας», Τόμος Δεύτερος, Αθήνα
- Παρασκευόπουλου Ιωάννου Ν. (1985), «Μεθοδολογία Επιστημονικής Έρευνας», Τόμος Πρώτος, Αθήνα
- Παρασκευόπουλου Κόλλια Ε.Α., (2008) Μεθοδολογία ποιοτικής έρευνας στις κοινωνικές επιστήμες και συνεντεύξεις, *Open Education - The Journal for Open and Distance Education and Educational Technology*, Volume 4, Number 1
- Πολυχρονίου, Ι. (1997). Αυτόνομη διακίνηση ατόμων με ειδικές ανάγκες στα μουσεία. Στο: Βελιώτη-Γεωργοπούλου, Μ., Τουντασάκη, Ε. (επιμέλεια), Μουσεία και Άτομα με Ειδικές Ανάγκες. Εμπειρίες και Προοπτικές (Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών: Κέντρο Κοινωνικής Μορφολογίας και Κοινωνικής Πολιτικής. Υπουργείο Πολιτισμού: Διεύθυνση Λαϊκού Πολιτισμού. Αθήνα: Gutenberg.
- Πολυχρονίου Ι. (2004), Σχεδιασμός Προσβάσιμων δημοσίων και πολιτιστικών κτιρίων, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα
- Πόρποδας Δ. Κωνσταντίνου, 2003, Η ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΟΙ ΔΥΣΚΟΛΙΕΣ ΤΗΣ (Γνωστική Προσέγγιση), Πάτρα
- Φοινίτσης, (2008), Περιοδικό «ET WEEKLY ENTERTAINMENT», εκδόσεις Ελεύθερου Τύπου, τεύχος Οκτωβρίου, Νο 72
- Φύκαρη Π. (2006), στο 101^ο φύλο της εφημερίδας «ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΜΑΣ ΚΑΙ ΕΜΕΙΣ» του Ομίλου Επιμόρφωσης Γονέων (έδρα Βροντάδος Χίου)
- Χατζηγεωργίου Γιάννης (2002), «Γνώθι το curriculum», Άτραπος, Αθήνα
- Χατζηνικολάου Τέτη, (2004), Καταγραφή της υπάρχουσας κατάστασης και προτάσεις για μια πολιτική διευρυμένης συμμετοχής των ΑμεΑ στον πολιτισμό και τον Αθλητισμό, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα
- Χούλια-Καπελώνη Σουζάνα, Μπουτοπούλου Σμαράγδα, (2004), Υφιστάμενη κατάσταση και προοπτική πρόσβασης ΑμεΑ σε κρατικά αρχαιολογικά μουσεία και συλλογές, Πολιτισμού, Αθήνα 2004, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα
- Ενημερωτικό υλικό Ευρωπαϊκού προγράμματος Raphael (2001): «Η Νεολιθική Συλλογή του Αρχαιολογικού Μουσείου του Βόλου», Παραγωγή κ Εκδόσεις Καπόν,
- Andre Fertier (2004), EUCREA International: Πολιτική, στόχοι και πρόγραμμα δράσης, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα
- Boussaid Mokrane (2004), Πρόσβαση τυφλών και ατόμων με προβλήματα όρασης στα μουσεία : προοπτικές, σελ.55, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

David H. Warren, (2008), Τύφλωση και παιδί ,Ελληνικά γράμματα, Αθήνα

Dufreney-Trinchinetti Francoise (2004), Παράμετροι που εμπλέκονται στην εξασφάλιση της πρόσβασης στον πολιτισμό για τα άτομα με αναπηρία, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού»,σελ.65, Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Guyomarch Cecile (2004), Παρουσίαση της πολιτικής προσβασιμότητας στη Cite des Sciences et de l'Industrie,σελ.112, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Horley Marcus (2004), Εξασφαλίζοντα την πρόσβαση στην Tate Modern του Λονδίνου,σελ.108, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Howard Keith Sharp John A(1996).Η επιστημονική μελέτη : οδηγός σχεδιασμού και διαχείρισης πανεπιστημιακών ερευνητικών εργασιών, Αθήνα : Gutenberg

Lawrence A. Pervin-Oliver P. John, (2001), «Θεωρίες προσωπικότητας- Έρευνα – Εφαρμογές», τυπωθήτω, Αθήνα

Montgomery Jane, (2004), Επιμόρφωση προσωπικού που ασχολείται σε πολιτιστικούς χώρους σε θέματα προσβασιμότητας ατόμων με αναπηρίες. Η περίπτωση της Βορειοανατολικής Αγγλίας,σελ.225, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Murielle Alpen, (2004), Τα προγράμματα υποδοχής των ατόμων με αναπηρίες στα Βασιλικά Μουσεία Καλών Τεχνών του Βελγίου,σελ.191, στο «Πρόσβαση Ατόμων με Αναπηρίες σε χώρους πολιτισμού και αθλητισμού», Πρακτικά Συνεδρίου, Θεσσαλονίκη 30 Οκτωβρίου-1 Νοεβρίου 2003 Υπουργείο Πολιτισμού, Αθήνα

Richard Whitlock,(1984-1991), «Ψάξε να δεις», «Touch and see», Ζωγραφική και Γλυπτική σπουδαστών της Σχολής Τυφλών Βόρειας Ελλάδας

Rudolf Arnheim (2007), Οπτική Σκέψη, University Studio Press,

Susan M. Pearce (2002), «Μουσεία, αντικείμενα και συλλογές»,Βάνιας, Θεσσαλονίκη

Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία

Andersen, J.K., Brandsborg, K. & Vik, K.A. (2001). Hand over hand. A blindteacher of the visually impaired at work with a blind child. The British Journal of Visual Impairment, 19:3, 98-105.

Argyropoulos, V. (2002). Tactual shape perception in relation to the understanding of geometrical concepts by blind students. The British journal of Visual Impairment, Vol. 20, No. 1, 7-16.

Cohen, L. and Manion, L. (1992). Research methods in education, London: Routledge

- Davis, R.B., Maher, C.A. & Martino, A.M. (1992), Using Videotypes to study the Mathematical Knowledge by individual children working Groups, *Journal of Science Educational and Technology*, 1 (3), 177-189
- Dey, I. (1993) *Qualitative Data Analysis* Routledge, London
- Efkliides, A., Niemivirta, M., & Yamauchi, H. (Guest Eds.). (2002). Motivation and self-regulation (Special issue). *Psychologia: An International Journal of Psychology in the Orient*. 45.
- Eisner, W.E. (1991), *The enlightened eye, qualitative inquiry and the enhancement of educational practice*, New York
- Eisner, E.W. (2004), *The Arts and the Creation of mind*, Yale University Press
- Hacker D.J., Dunlosky J. & Graeser A.C. (1998), *metacognition in educational theory and practice*, London
- Hatwell, Y. (1971). Perception tactile et développement cognitive des aveugles-nes, In: Poulsen D, Lairy A. Remond A (eds) *La formation du regard*. Colloque INSERM
- Hatwell Yvette, Arlette Steri, Eduard Gentaz, (2003) *Touching for knowing cognitive psychology of haptic manual perception*, John Benjamins Publishing Company
- Katz David (1987), *The world of touch*, Lawrence Erlbaum Associates Hilldale, NJ Publication
- Klatzky, R. L., & Lederman, S. J. (2002). Touch. In A. F. Healy & R. W. Proctor (Eds.), *Experimental Psychology* (pp. 147-176). Volume 4 in I. B. Weiner (Editor-in-Chief) *Handbook of Psychology*. New York: Wiley.
- McLinden, M. (1999). Hands on: Haptic Exploratory Strategies in Children who are Blind with Multiple Disabilities. *The British Journal of the Visual Impairment*, Vol.17, No1, 23-29.
- Mike McLinden, Stephen McCall (2002), «Learning through touch—supporting children with visual impairment and additional difficulties», David Fulton Publishers, London
- Millar S. (1997), *Reading by touch*, Routledge, London
- Millar S. (1994), *Understanding and representing space*, Oxford University Press
- Roberta Roberts & Alan M. Wing (2001), «Making sense of active touch», *The British Journal of Visual Impairment*, 19:2, 48-55
- Webster Alec and Joao Roe (1998), «CHILDREN WITH VISUAL IMPAIRMENTS- Social interaction, language and learning», Routledge, London, New York

www.vam.ac,
www.kcl.ac.uk,
www.vam.ac.uk,
www.rnib.org.uk
destinations.virginmedia.com
www.visitnortheastengland.com
www.quaibrantly.fr,
www.visitnortheastengland.com
picasaweb.google.com
www.standards-schmandards.com
dimotiko.blogspot.com
www.byzantinemuseum.gr
www.cityofathens.gr
www.amilla.gr,
www.agrotravel.gr
www.greek-events.gr
www.simerini.com
www.cityofathens.gr
museologist.blogspot.gr
www.cavazza.it
www.trivago.co.uk
www.europecities.com
www.hoy.es
www.italiaplease.it.com
www.ibc.regione.emilia-romagna.com
www.tactualmuseum.gr
www.ictscenarios.gr
www.astc.org
users.forthne.gr

www.tzampazi.gr

www.astc.org

benl.primedu.uoa.gr

www.artagogo.com

www.nfb.org

www.artfacts.net

www.medword.com,

www.directenquiries.com

www.users.ices.utexas.edu,

www.artagogo.com

www.nydailynews.com

www.examiner.com,

www.film.dc.gov

www.usdoj.gov

www.moma.org

www.dailystaregypt.com

www.fosightlesstv.yahoo.com,

www.spaces.live.com,

www.daylife.com,

www.lubbockonline.com,

www.rockymountainnews.com

www.usmmm.org

www.bkeyhole.com

www.inetours.com

www.adaag.com

upload.wikimedia.org

Παράρτημα Α
Αθανασάκειο
Μουσείο

Αθανασάκειο Μουσείο

Το Αθανασάκειο Αρχαιολογικό μουσείο του Βόλου το οποίο αποτελεί ένα από τα κεντρικά μουσεία της Θεσσαλίας και ένα από τα παλαιότερα της χώρας μας. Κτίσθηκε με την δωρεά του Αλέξανδρου Αθανασάκη, σκοπός της ίδρυσης του ήταν η στέγαση και η έκθεση των επιτύμβιων γραπτών στηλών από το νεκροταφείο της αρχαίας Δημητριάδας. Αποτελεί ένα ισόγειο νεοκλασικό κτήριο με εμβαδόν 870 τ.μ. Βρίσκεται μέσα στο πάρκο του Αναύρου στην παραλία του Βόλου. Το αρχαιολογικό μουσείο του Βόλου φιλοξενεί ευρήματα από την περιοχή της Θεσσαλίας καλύπτοντας την περίοδο από τα παλαιολιθικά έως και τα ρωμαϊκά χρόνια.

Η έκθεση καλύπτει οχτώ αίθουσες στο ισόγειο του παλιού αλλά και του νέου κτηρίου και αποτελείται από ευρήματα των αρχαιολογικών ερευνών που ξεκίνησαν στην Θεσσαλία τον 20^ο αιώνα και συνεχίζονται έως και σήμερα. Η έκθεση εμπλουτίζεται από σχέδια, φωτογραφίες, ενημερωτικά κείμενα που επιτρέπουν ακόμη και στο μη ειδικό κοινό να πληροφορηθεί για τα εκθέματα. Σήμερα κάποιες από τις αίθουσες του μουσείου ανοικοδομούνται στοχεύοντας να δώσουν στο μουσείο ένα πολυαισθητηριακό χαρακτήρα που θα κάνει εφικτή την πρόσβαση όλων των επισκεπτών (<http://odysseus.culture.gr>, <http://hellas.teipir.gr>)

Παράρτημα Β
Εκθέματα

Εκθέματα***Δαχτυλίδι***

Προϊστορικής περιόδου της λεγόμενης εποχής του χαλκού ασημένιο πιστό αντίγραφο στο επάνω μέρος που είναι οβάλ δείχνει μια παράσταση κάτι που μοιάζει με χταπόδι, διακρίνονται μόνο οι καμπύλες του χταποδιού. Η παράσταση δικαιολογείται γιατί κατά την περίοδο εκείνη συνήθιζαν να κοσμούν τα δαχτυλίδια είτε με διάφορα φυτικά μοτίβα είτε με διάφορα μοτίβα από το θαλάσσιο χώρο η γενικότερα την φύση. Τέλος το πλαϊνό μέρος από το οβάλ πάνω μέρος είναι ζαγρέ.

Νόμισμα

Μεταλλικό νόμισμα της Αθήνας, της Κλασικής εποχής από τα πρώιμα χρόνια. Στα πρώιμα χρόνια τα νομίσματα είχαν μια κανονική παράσταση στην μια πλευρά και στην άλλη πλευρά έτσι όπως τα χτυπούσαν έκαναν βούλιαγμα. Στην μια πλευρά όπου υπάρχει το βούλιαγμα απεικονίζεται μια κουκουβάγια ενώ στην άλλη πλευρά απεικονίζεται η φιγούρα της θεάς Αθηνάς.

(Συμπληρωματικό) Νόμισμα

Μεταγενέστερο Βορειοελλαδίτικο νόμισμα, εποχής Αλεξάνδρου, το οποίο στην μια του πλευρά απεικονίζει τον Μέγα Αλέξανδρο.

Προϊστορικό ειδώλιο γυναικείας καθιστής μορφής

Αντίγραφο από πολυεστέρα. Από τα πιο γνωστά εκθέματα του μουσείου του Βόλου ανήκει στην Νεολιθική εποχή. Τα χαρακτηριστικά της γονιμότητας, όπως είναι το στήθος, οι γλουτοί, η κοιλία και αυτός είναι και ο λόγος που πολλοί θεωρούν πως είναι η θεά Μητέρα. Ο λαιμός είναι ψηλός και τα μαλλιά πιασμένα σε κοτσιδάκια ενώ η μύτη είναι μυτερή και μονοκόμματη και το σχήμα των ματιών θυμίζει κόκκο σταριού γι' αυτό και ονομάζονται «σταρόσχημα».

Κεφαλή Ηρακλή

Ακριβές αντίγραφο κεφαλής Ηρακλή. Τοποθετείται στο τέλος της Κλασικής αρχής της Ελληνιστικής περιόδου έχει μούσια ενώ στα μαλλιά έχει στεφάνι, που αποτελεί σημάδι της θεότητας του. Στο μέτωπο του έχει έντονες λεπτομερείς γραμμές που δηλώνουν τις ρυτίδες, ακόμη η μύτη είναι λεπτομερώς κατασκευασμένη και γίνεται προσπάθεια έγινε προσπάθεια να φανούν τα ρουθούνια. Τέλος στηρίζεται σε βάση όπου υπάρχει η σφραγίδα της εφορείας αρχαιοτήτων.

Τόξο

Αντίγραφο τόξου Νεολιθικής εποχής. Κατασκευασμένο από ξύλο, αποτελείται από μια πλαστική χορδή. Το βέλος έχει μια αιχμή κατασκευασμένη από πυριτόλιθο και είναι δεμένη από φυτικό σκοινί, το λινάρι.

Πέλεκος

Ακριβές αντίγραφο της Νεολιθικής εποχής κατασκευασμένο από ξύλο και πέτρα η οποία έχει δεθεί.

Κουζινικά Σκεύη**Κουτάλα**

Πήλινη μεγάλη κουτάλα Νεολιθικής εποχής με βάθος, για να μεταφέρουν από την κατσαρόλα το φαγητό.

Σουρωτήρι

Πήλινο σουρωτήρι Νεολιθικής περιόδου με τρύπες που έχουν κανονικότητα σε σχήμα ομόκεντρων κύκλων, το οποίο χρησίμευε για να σουρώνουν το φαγητό.

Μακέτα σπιτιού Νεολιθικής εποχής

Μακέτα μιας Νεολιθικής καλύβας η βάση είναι πέτρινη, εσωτερικά υπάρχουν ξύλινες κολόνες. Τα δοκάρια της σκεπής είναι ξύλινα και τοποθετημένα κάθετα και κόντρα ενώ η σκεπή είναι πήλινη και μισογκρεμισμένη.

Κεφαλή της Αφροδίτης

Γνήσια μαρμάρινη κεφαλή της Αφροδίτης τοποθετείται στα ελληνοιστικά χρόνια, έχει σγουρά μαλλιά και καλοσηματισμένα χαρακτηριστικά

Το κεφάλι της Αφροδίτης είναι δημοσιευμένο:
Μπάτζιου - Ευσταθίου, Α. (2001).

Μουσειοσκευή με παιχνίδια της Αρχαιότητας

Αποτελεί ένα μπαουλάκι που περιέχει μέσα κάποια εκθέματα τα οποία μπορούν να αγγιχτούν. Το θέμα της συγκεκριμένης μουσειοσκευής είναι το παιχνίδι και αποτελείται συνολικά από οχτώ εκθέματα : μια σβούρα, ένα κουνιστό ξύλινο παιχνίδι σε σχήμα αστεριού, ένα γιο-γιο, μια κούκλα-μαριονέτα, πεντόβολα, κουδουνίστρα, ένα κανατάκι, ένα καλαθάκι. Η κουδουνίστρα γουρουνάκι προστέθηκε μετέπειτα από εμάς. Στην εικόνα φαίνεται πως το ειδικό αυτό βαλιτσάκι διαθέτει μια ειδική θήκη όπου υπάρχει εποπτικό υλικό σχετικό με την θεματική της μουσειοβαλίτσας και το οποίο

μπορεί να χρησιμοποιηθεί για εκπαιδευτικούς σκοπούς.

Παράρτημα Γ
Άδεια Έρευνας

**ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΙΓ' Εφορεία Προϊστορικών και
Κλασικών Αρχαιοτήτων Βόλου**

Βόλος 18 Δεκεμβρίου 2008

Αρ. Πρωτ.: 6261

Αθανασάκη 1, 38001, Βόλος
Πληροφορίες: κα Αιμιλία Καλογιάννη
Τηλέφωνο: 24210 76278-24210 76455
Fax: 24210 76496

ΠΡΟΣ: τον κο Αργυρόπουλο Βασίλειο
Λέκτορα Ειδικής Αγωγής
Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής
Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Αργοναυτών & Φιλελλήνων
38221 Ενταύθα
ΚΟΙΝ.: Αρχιφύλακα Αρχαιολογικού
Μουσείου Βόλου κ. Χαράλαμπο Σάλτη

ΘΕΜΑ: Χορήγηση άδειας στην κα Γερασίμου Στέλλα για τη διεξαγωγή έρευνας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου.

Σχετ.: η με ημερομηνία αποστολής 17/12/2008 τηλεμοιοτυπία που μας αποστέιλετε.

Σε απάντηση του παραπάνω σχετικού και κατόπιν τηλεφωνικής επικοινωνίας μαζί σας, θα θέλαμε να σας ενημερώσουμε ότι εγκρίνουμε τη διεξαγωγή έρευνας στο Αρχαιολογικό Μουσείο Βόλου από την φοιτήτρια του Τμήματος σας κα Στέλλα Γερασίμου, στο πλαίσιο της εκπόνησης της Πτυχιακής της Εργασίας στο Παιδαγωγικό Τμήμα Ειδικής Αγωγής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Ειδικότερα, σύμφωνα με το ανωτέρω σχετικό και με βάση την προφορική συνεννόηση μαζί μας, παρέχουμε τη δυνατότητα στη φοιτήτρια κα Στέλλα Γερασίμου να διεξαγάγει έρευνα με αντικείμενο τη διερεύνηση του τρόπου με τον οποίο προσεγγίζουν, διερευνούν και αναγνωρίζουν μουσειακά εκθέματα, μέσω αφής, τυφλοί επισκέπτες του Μουσείου. Για το λόγο αυτό, παρέχεται η δυνατότητα να χρησιμοποιηθούν, για τις ανάγκες της έρευνας, πιστά αντίγραφα αρχαίων αντικειμένων, αντίστοιχα με τα εκθέματα των αιθουσών του Μουσείου.

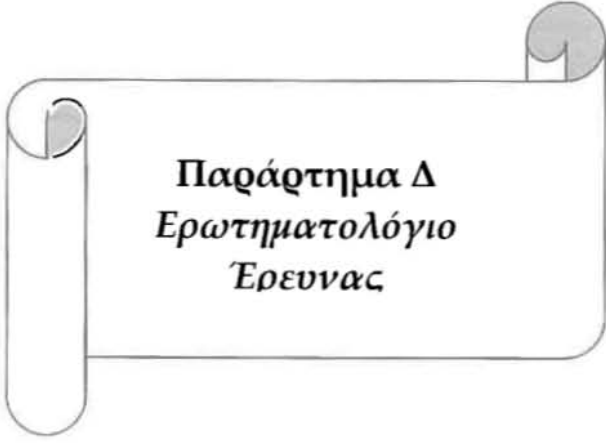
Για την καλύτερη οργάνωση των λεπτομερειών σχετικά με τη διεξαγωγή της έρευνας, παρακαλούμε να επικοινωνήσετε μαζί μας για τον ακριβή καθορισμό των ημερομηνιών των επισκέψεων στο Μουσείο.

Τέλος, θα θέλαμε να σας παρακαλέσουμε να μας χορηγήσετε αντίγραφο των πορισμάτων της έρευνάς σας, μετά την ολοκλήρωσή της, για τον εμπλουτισμό της Βιβλιοθήκης μας.

Π. Προϊσταμένη της Εφορείας

Αργυρούλα
Αργυρούλα Δουλγέρη-Ιντζεσίλογλου
Αρχαιολόγος ΠΕ με βαθμό Α'

Παράρτημα Δ
Ερωτηματολόγιο
Έρευνας

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΙΔΙΚΗΣ ΑΓΩΓΗΣ
ΈΡΕΥΝΑ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ**

1^ο Μέρος Έρευνας

Ερωτηματολόγιο –Καταγραφή Προσωπικών Απόψεων Τυφλών Συμμετεχόντων πριν την διαδικασία της απτικής διερεύνησης

- Ποια είναι τα συναισθήματά σου για την σημερινή εμπειρία που πρόκειται να βιώσεις;
- Έχεις βιώσει κάποια παρόμοια εμπειρία στο παρελθόν ή η σημερινή εμπειρία που θα βιώσεις αποτελεί για εσένα κάτι πρωτόγνωρο;
- Αν έχεις βιώσει κάποια παρόμοια εμπειρία σε ποιο μουσείο ήταν και τι διευκολύνσεις σου παρείχαν;
- Έμεινες ευχαριστημένος από την πρότερή εμπειρία σου στο συγκεκριμένο μουσείο;
- Περιμένεις πως θα βιώσεις κάτι διαφορετικό από την σημερινή σου εμπειρία;
- Πόσο εμπιστοσύνη έχεις στην αφή σου, όταν αυτή πρέπει να λειτουργήσει ως μέσο προσέγγισης και αναγνώρισης κάποιων αντικειμένων;
- Χρησιμοποιείς κάποιες συγκεκριμένες τεχνικές αφής για να διερευνήσεις κάποιο αντικείμενο;
α) Επαγωγική προσέγγιση → Από τα επιμέρους χαρακτηριστικά προς το όλο β) Παραγωγική προσέγγιση → Από το όλο προς τα επιμέρους χαρακτηριστικά γ) χρήση μόνο δακτύλων δ) χρήση ολόκληρου του χεριού(παλάμη-δάκτυλα μαζί ε)κυκλικές κινήσεις ζ)ψηλάφηση η)αγκάλιασμα αντικειμένου
- Όταν διερευνάς ένα αντικείμενο με την αφή, προσπαθείς να ανασύρεις κάποιες παρόμοιες εμπειρίες από την μνήμη σου για να αναγνωρίσεις το αντικείμενο;
- Πώς συνδέεις κάποιες απτικές εμπειρίες που αφορούν το παρελθόν με κάποιες που αφορούν το παρόν; Για παράδειγμα χρησιμοποιείς την τεχνική κατηγοριοποίησης των υφών που έχουν τα διάφορα αντικείμενα;
- Θα ήθελες να πεις οτιδήποτε σχετικά με όλα αυτά που συζητάμε πριν περάσουμε στο βιωματικό μέρος;

3^ο Μέρος Έρευνας

Ερωτηματολόγιο –Καταγραφή Προσωπικών Απόψεων Τυφλών Συμμετεχόντων μετά το πέρας της απτικής διερεύνησης

- Ποια είναι τα συναισθήματά σου μετά την βίωση αυτής της εμπειρίας;
- Σου φάνηκαν τα μουσειακά εκθέματα ενδιαφέροντα ή όχι και γιατί;
- Ποιο αντικείμενο σου έκανε μεγαλύτερη εντύπωση; Γιατί;
- Ποιο αντικείμενο σου έκανε μικρότερη εντύπωση; Γιατί;
- Θα ήθελα να μου πεις πώς ακριβώς έκανες τις προσπάθειες αναγνώρισης κάθε φορά; Είχες κάτι συγκεκριμένο στο μυαλό σου, ίσως την τεχνοτροπία ή την ιστορική περίοδο στην οποία αναφέρονται τα εκθέματα ;
- Αισθάνθηκες οποιαδήποτε στιγμή την ανάγκη να ζητήσεις οποιαδήποτε λεκτική βοήθεια και αν ναι τι στοιχεία αφορούσε η βοήθεια;
- Τελικά ακολούθησες κάποιες στρατηγικές αναγνώρισης ή κάθε φορά εφάρμοζες κάτι διαφορετικό;
- Θεωρείς ότι προστέθηκαν και άλλες απτικές εικόνες στο μυαλό σου ή απλά τις ενέταξες σε κάποιες προηγούμενες κατηγορίες που είχες στο μυαλό σου ήδη;
- Το έκανες αυτό συνειδητά ή κατά τη γνώμη είναι κάτι που γίνεται αυθόρμητα;
- Θα ήθελες η διαδικασία να γινόταν με διαφορετικό τρόπο; Ίσως κάποια επιπλέον βοήθεια; Η παροχή ποιών άλλων διευκολύνσεων πιστεύεις πως θα μπορούσε να σε βοηθήσει; Κάποιο ενημερωτικό ίσως υλικό σε Braille, ακουστική ξενάγηση με ατομική συσκευή ή κάτι άλλο;
- Πιστεύεις πως η σημερινή μουσειακή εμπειρία σου προσέφερε κάτι;
- Θα ήθελες να ξαναβιώσεις κάποια παρόμοια εμπειρία στο μέλλον;

Παράρτημα Ε
Απτική Έκθεση

«Βιολί»

«Γυναίκα που
σουλιάζει»

«Οικογένεια»

«Γραμμισμός»

«Όρθια Φιγούρα»

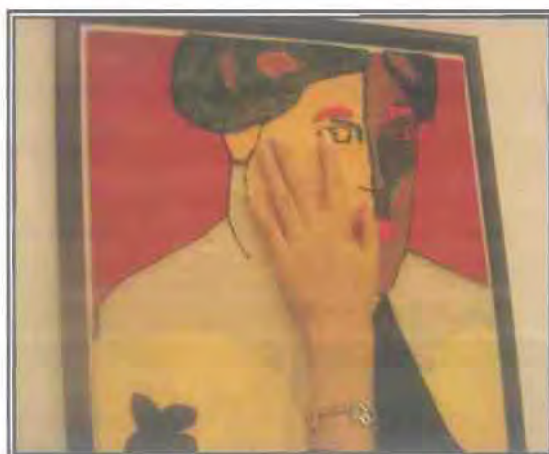
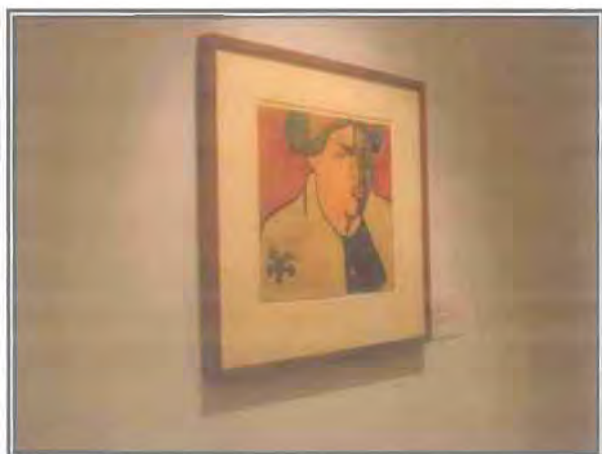

«Δέκα κύβοι»

«Άνδρας με
ψηλό καπέλο»

«Πορτρέτο»

Οι παραπάνω πίνακες είναι ένα μέρος της συλλογής Κωστάκη. Στην αριστερή μεριά βλέπουμε τους πίνακες στην κανονική του μορφή, ενώ στην δεξιά μεριά έχουμε τους απτικά μεταφρασμένους πίνακες που δημιουργήθηκαν στα πλαίσια του προγράμματος «Αγγίζοντας την Τέχνη». Το παραπάνω φωτογραφικό υλικό προέρχεται από το Μουσείο Κυκλαδικής Τέχνης όπου και είχε φιλοξενηθεί προσωρινά η έκθεση.